szolgálat

AZ EGYHÁZ AZ IDŐK SODRÁBAN

A tartalomból:

Egyháztörténelmi meggondolások
Az Egyház mint Krisztus jelenléte
Az Egyház kezdetei
A középkor és az újkor Egyháza
A Fülöp-szigetek egyháztörténete

non ministrari, sed ministrare

szolgálat

51. szám 1981 Kisboldogasszony

TARTALOM

Az Egyház az idők sodrában 3

TANULMÁNYOK

Szilas László: Egyháztörténelmi meggondolások 5
Hans Urs von Balthasar: Az Egyház mint Krisztus jelenléte 10
Lelóczky Gyula: Egyháztörténelem-e az Apostolok Cselekedetei? 17
Szabó Flóris: Az egyházatyák és az imádság modern kritikája 26
Bogyay Tamás: Néhány gondolat a középkor megértéséről 32
Guy Bédouelle: Az újkor egyháza 36
Kráhl József: A katolikus Fülöp-szigetek 43
Szabó Ferenc: Daniel-Rops, Jézus és Egyháza szeretetének tanúja 51

AZ EGYHÁZ SZAVA

II. János Pál beszéde Manila szegénynegyedében 59
A pápa a japán fiatalok között 62
Isten Anyja az Úr üdvözítő tervében (Svájci püspökök) 65

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A pápa útja a Fülöp-szigetekre és Japánba (R.) 69
Az Egyház szenvedő szolgája (S. M.) 73
A konstantinápolyi és az efezusi zsinat évfordulója Rómában (R.) 75
A nagyváradi székesegyház felszentelésének 200. évfordulója (H. N.) 77
Pályaudvari gondolatok (Szunyogh X. Ferenc) 78
A tabernákulum előtt (Alexia) 79
Levelek a misszióból 80
Levelesláda 85
Papi jubileumok 88

KÖNYVSZEMLE

J. Loew—M. Meslin: Histoire de l'Église par elle-même (S. M.) 90
Út az Ómega felé (Szabó F.) 90
Kérdezzük meg a Szentírást. — A keresztény házasság. (Benkő A.) 92
Szeretetben — boldogan (M. G.) 93
Az OMC új kiadványai (Szabó L., Fényesi M., Kerny G.) 94
Gánóczy Sándor: Az Egyház (Békési I.) 96
Gyürki László: Szent Pál apostol útjai (Szabó F.) 96
Szilágyi István: Kálváriák (S. F.) 97
Akik Krisztus követségében járnak (Kerny Géza) 97

HALOTTAINK 99

Szunyogh Xavér Ferenc OSB (Galambos Ireneusz OSB) 100
Petres Kálmán (Gyászjelentése nyomán) 102
Klózik István (Confrater) 103
Galamb György esperes-parochus (Egyik híve) 103
Lendvai Gyula SDB (Confratres) 104
Kovács Gyula pápai kamarás (Kovács Jenő) 105
Németh Antal P. Piusz OFM (Confrater) 106
P. Schwarzfelder Imre SDS (Rendtársai) 107
Bognár Miklós Ludolf O. Praem. (Confrater) 108
Kuntár József piarista (Confrater) 108
Dr. Teller József piarista (Confrater) 109
Élő József (Gy. G.) 110
Dr. Rácz Károly Bonaventura OSM (Balogh L.—Schalk Gy.) 110
P. Ecker Jenő József (Confrater) 111
Dr. Schweighoffer Gyula Gottfrid OCist. (-s -n) 112

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer, Herausgeber und Verleger: Trägerverein U. C. H., A-9020 Klagenfurt, Kaufmanngasse 2. — Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Emmerich Rácz, A-7000 Eisenstadt, Reichlgasse 5 a. — Levelezési cím: Szolgálat, A-9800 Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Druck: Prugg Verlag - Eisenstädter Graphische GesmbH, A-7000 Eisenstadt, J. Haydngasse 10, Österreich.

AZ EGYHÁZ AZ IDŐK SODRÁBAN

„A kereszténység mint történelmi kinyilatkoztatásra épülő vallás az Istenembernek, Jézus Krisztusnak történelmi személyére és megváltói működésére vezeti vissza létét. Nemcsak kezdete meghatározott időben és térben; ez az eredeti kereszténység történelmileg folytatódik is az egyházban. A történelmiség a lényegéhez tartozik: vagyis nemcsak története van, hanem történelmi egész önmegvalósulásában, amennyiben a történelemben és a történelmen keresztül valósul meg.“ (Theologisches Taschenlexikon, szerk. Karl Rahner, 4. k. Herder 1972.)

Ezt a történelmiséget tudatosítanunk kell. Az egyén fejlődése is csak akkor harmonikus, ha múltját elfogadva és beépítve tudja jövőbe vetett tekintettel élni jelenjét. Hasonló szerepet tölt be az egyes hívő és az egyházi közösség életében a kereszténység immár csaknem kétezer éves történelme.

Az általános emberi történelem színpadán még a kívülállók is csodálattal adóznak neki, amikor látják, hogyan ápolta és ápolja kórházaiban, szeretetotthonaiban milliók testi-lelki baját, hogyan kalauzolja a kultúra legmagasabb fokára nemzedékek szakadatlan sorait, hogyan küzd, hogy Isten képe kirajzolódjék az ember arcán. A hit fénye világít mindennek végső gyökerére: a testvérben rejtőző Krisztus szeretete hajtja, sürgeti. De nem fenyegeti így a triumfalizmus veszélye? Áldozatául eshetne, ha a hősök, szentek, zseniális újítók és az önzetlen szeretetet sugárzó milliónyi névtelen mellett lépten-nyomon szembe nem találkoznék — még legfelsőbb hatalommal felruházott vezető rétegében is — júdási árulókkal, ingatag tagadókkal, nyilvános bűnösökkel. Mintha csak Krisztus szüntelenül inteni kívánna minket: „nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket.“ Mindenki megtalálhatja tehát benne a helyét, ha nem zárja ki magát belőle öntelt farizeusként. — A teljes képhez hozzátartozik mindkét oldal. „Nem szabad félnünk az igazságtól“ — írja Szilas László *egyháztörténész bevezető, alapfogalmakat tisztázó tanulmányában.*

Az egyház történelmének ilyen kiegyensúlyozott értékelése és megértése megkívánja, hogy mélyebben vizsgáljuk lényegét. Erre hívja fel figyelmünket Urs von Balthasar: *héj és kéreg nélkül nem szökkenhet magasba a mustármag. Az egyház történelme összefonódik a világtörténelemmel, de a kettő nem azonos: „Krisztus az Egyházban való testi jelenlétével áthatja az egész világtörténelmet és minden ember életét.“ Ugyanakkor azonban az egyház életének első leírása, az Apostolok Cselekedeteinek könyve csak tágabb értelemben tekinthető történelmi könyv-*

nek. Sajátos szemléletmódját ecseteli Lelóczky Gyula. Alapjában véve ugyanis üdvtörténeti céllal írták, s ez a sajátosság kihat a későbbi korokra is.

Lehetetlen beleszorítani két évezred történetét egy folyóirat néhány cikkébe. Csak egy pár tipikus pontra irányíthatjuk a figyelmet.

Szabó Flóris pannonhalmi bencés tanulmánya emlékeztet, hogy a történelem az élet tanítómestere. Az imádság példáján mutatja be, mennyire azonos sok kérdés ma és az egyházatyák korában, kb. 1500 éve. Különböző korok imáinak és áhítatosságformáinak összehasonlítása pedig bizalmunkat növelheti: a sok újítás egyugyanazon hitet fejezi ki.

De hogy valaki miként látja az egyház múltját, az nagyban függ attól, milyen szemüvegen keresztül nézi. Voltaire és jónéhányan utána a középkort „sötétnek" festették. Pedig, ahogy Bogyay Tamás, müncheni professzor, e kor elismert szakembere figyelmeztet, a legújabb kutatások szerint „szellemének fénye még a mi korunkat is bevilágítja". A történelmi kiértékelés mindig összehasonlítást is jelent más korokkal, más felfogásokkal. Gyakran úgy akarjuk kimutatni felsőbbségünket, hogy a másikat lebecsüljük.

Az újabb kor egyházáról két tanulmányt közlünk. Guy Bédouelle, a fribourg-i „École de foi" tanára, találó összképet nyújt róla cikkében, jóllehet egyeseknek újszerűen hathat, mert kiérződik a szerző franciás beállítottsága. Ennek a kornak egyik fő jellemzője a megújulás vágya. Sajnos nem minden vonalon hozta meg a várt eredményt, mert volt, aki a „hitre" vonatkoztatta, mikor az „életet" kellett volna megreformálni. Mélyreható seb keletkezett, amelyik még ma is tátong. Kráhl József az egyházi megújulás másik oldalát vázolja a Fülöp-szigetek kereszténységének életében. A missziós lendület tanulságos lapja tárul fel előttünk, bár az is kitűnik írásából, milyen nehéz az egyház tagjainak koruk befolyásától — előítéleteitől és egyoldalúságaitól függetleníteni magukat.

A történelmi szemlélet fontossága következtében különös tiszteletet érdemelnek azok, akik életüket szentelték az annyira szükséges igazságos, kiegyensúlyozott s ugyanakkor hívő kutatói, írói munkának ezen a téren. Közülük Daniel-Rops portréját rajzolja meg ebben a számunkban Szabó Ferenc. „Daniel-Rops ortodoxiája nem abban nyilvánul meg — írja —, hogy tendenciózusan értelmezi az egyedi tényeket, hanem inkább abban, hogy az Egyház történelmében meglátja, kibontja a hagyományhoz való hűség nagy irányvonalait." Ha ezt fel tudjuk fedezni, akkor mi is jobban megéljük, hogyan vezeti a Lélek a hívek és vezetőik szentségre való törekvése és nyomorúsága közepette az ő közösségét a krisztusi üzenet kiteljesedése felé.

Szilas László

EGYHÁZTÖRTÉNELMI MEGGONDOLÁSOK

Jézus Krisztusnak, a második isteni személynek megtestesülése mutatja, hogy van egy mód, amellyel az isteni, az örök be tud lépni az időbe, a történelembe anélkül, hogy lényegét feladná, vagy az időbeliség korlátait szétrepesztené. A kinyilatkoztatásban Isten emberi módon, főleg a szó, a beszéd által közli önmagát. Ezáltal a kinyilatkoztatás történelmi jellegű lesz. Önmagában, lényegéből következően természetesen változhatatlan és örök, de minden időre kötve van a történelem konkrét formáihoz. Hiszen az isteni kinyilatkoztatás hordozói emberek, akik a térben és időben élnek, akiknek történelmük van. Ezáltal a kinyilatkoztatásnak is van történelme. A második isteni személy megtestesülésével Isten belenyúlt a történelembe, működik benne. Közreműködésre azonban meghívja az embert is.

Az egyházat nevezhetjük a továbbélő Krisztusnak is. Ő alapította, mint látható, megtapasztalható közösséget, amely az idők végéig létezni fog. Az egyház tagjai azonban a térben és időben élő emberek. Csak bennük válik Jézus Krisztus egyháza láthatóvá, és rajtuk keresztül működik ebben a világban. Ebből feszültségek, veszélyek állnak elő. Krisztusban az emberi természet hordozója a második isteni személy volt, teljes egységben. Ez azonban nem áll az egyházra. Benne az isteni és emberi nem alkot hiposztatikus uniót. Az isteninek hordozója itt az ember minden esetlegességével, gyengeségével és főleg bűnével együtt. A bűnös ember mindig is megpróbálhatja, hogy keresztülhúzza az Isten terveit. Megvan a szabadsága ahhoz, hogy a saját akaratát az Isten elgondolása ellenében is meg akarja valósítani Ennek súlyos következményei vannak az egyház életére, önmagának a világban való megvalósítására nézve. Az egyháztörténelem ezt lépten-nyomon mutatja. Mi következik ebből az egyház életére és történelmére nézve?

Az egyház létéhez hozzátartozik történelme is. Azt el kell fogadnia úgy, ahogy volt. Az egyház nem törölheti ki múltját, nem teheti meg nem történtté. Életét nem kezdheti el újból egy nullponton. Ha ezt megkísérelné, akkor feladná önmagát. A pápaság történetének „sötét százada", a nyolcadik-kilencedik század, vagy VI. Sándor pápa éppen úgy hozzátartozik az egyház történelméhez, ha elrettentő példaként is, mint a nagy szentek élete. A mélypontokat is vállalnunk kell az egyház életében, s nem szabad megkísérelnünk, hogy ezeket „kimagyarázzuk" vagy „elapologizáljuk". Nem szabad, hogy olyan egyháztörténelem-tanítás kapjon helyet, amilyet magam is megértem diákkoromban. Tanárunk

kifejtette VI. Sándor pápával kapcsolatban, hogy igen, voltak gyerekei, de csak mint bíborosnak. Miután pápává választották, felhagyott erkölcstelen életével. Ez az állítás így egyszerűen hamis, amint a forrásokból ki lehet mutatni. Az igazságot, a történelmi tényt vállalnunk kell, bármennyire szégyenletes legyen is.

Az egyháznak mindig megvolt az ereje, hogy mélypontjain előbb-utóbb túljusson. Ezzel kapcsolatban gyakran mondjuk, hogy az egyház valamelyik tagja „forradalmi megújulást" hozott. A kifejezés nem szabatos. Az egyház megújulása nem valami soha addig nem létező erőből vagy meglátásból indult ki, hanem mély önvizsgálatból és visszatérésből az eredetihez, a krisztusi tanításhoz és életformához. Mindezt tette azért, mert a mindenkori jelen legfontosabb feladatának tartotta, s a visszatekintésből szükségszerűen mindig a jövőbe nézett. Azt is mondhatjuk, hogy ez az egyház titka: hogyan találja meg a legégetőbb feladatot és annak megoldását, s honnan veszi az erőt, hogy reményteljesen a jövőbe nézzen. Még egy VI. Sándor pápának is voltak ilyen pillanatai, ha nem is tartósan. Amikor elsőszülött gyermekét, Juant, Gandia hercegét, éjszaka Rómában meggyilkolták, s csak két nap mulva halászták ki holtan a Tiberis folyóból, akkor annyira megrendült, hogy az egyház reformjának kidolgozására egy bizottságot hozott létre. A javaslat, amit előterjesztettek, a legjobbak közé tartozik a Trienti Zsinat előtti időkből. Sajnos, a megvalósításra már nem gondoltak. De más példát is említhetünk. III. Ince azok közé a pápák közé tartozott, akiknek földi hatalma is igen nagy volt. Ez az ember, akinek pápai udvarában akkor a szó szoros értelmében vett világpolitikát csináltak, fogadta azt a néhány szegény és ismeretlen toszkánai vándorprédikátort, akik Assziszi Ferenc vezetésével előadták tervüket, hogy az igazi evangéliumot szeretnék hirdetni, és életükben, amennyire csak telik tőlük, a krisztusi szegénységet szeretnék megvalósítani. A különbség a két ember között igen nagy volt. S a hatalmas uralkodó elfogadta a tervet és áldását adta rá, mert megérezte, hogy a meggazdagodott középkori egyházban erre a tanításra és erre az életpéldára van leginkább szükség. Assziszi Szent Ferenc és rendje mutatja azonban azt is, hogy az egyház életében a komoly visszatekintés a krisztusi tanításra és életformára mindig nagy megújuláshoz vezet. Ezen nem kell csodálkoznunk. Krisztusban számunkra adva van az egész teljesség. Ő az Alfa és Ómega, a kezdet és a vég. Visszatekintve az eredetre őt látjuk, s ugyanakkor tudjuk azt is, hogy ő a cél, jövőnk végpontja.

Emiatt az egyháznak különös kapcsolata van a hagyománnyal. Jézus Krisztusban Isten az egész világnak kinyilatkoztatta önmagát. Ezt azonban nem teszi meg minden új nemzedéknek. Ha én Isten önkinyilatkoztatását el akarom fogadni, ha azt a magam számára életfontosságúnak tartom, akkor bele kell állnom magamnak is az Isten népének szent hagyományába. A kinyilatkoztatás csak akkor lehet számomra jelenlevő. Ez a szent hagyomány az, ez a krisztusi életforma, amit az egyház egész történelme folyamán újra és újra meg akar valósítani. Ha az emberiség ezt a természetfölötti kinyilatkoztatást valami módon

teljesen elfelejtené és elveszítené, az végzetes lenne. Nincs olyan ember, aki saját erejéből újra meg tudná találni. Az egyházban egész történelme folyamán élt és ma is él ez a hagyomány. Ahhoz, hogy én ehhez az egyházhoz, az Isten népéhez tartozzam, meg kell lennie bennem a készségnek és akaratnak arra, hogy ezt a hagyományt elfogadjam. Más szóval kifejezve engedelmesnek kell lennem Isten és egyháza iránt.

Ehhez a szent hagyományhoz nyitja meg számunkra a kaput az egyháztörténelem. Brox Norbert így fejezte ezt ki: „(Az egyháztörténelem) mutatja a hit így és nem másképp megtett útját, ami a hit és az egyház megértésére és ‚átvételére' nézve nem lehet többé közömbös" (Kirchengeschichte heute, 72. o.). A szenthagyományban tehát a „hit útját" mutatja meg az egyháztörténelem. A történelemtudomány módszereivel kutatja például az első egyetemes zsinatok munkáját; honnan, hogyan és miért fogalmazták így a hitvallást, és nem másképp. Hihetetlenül aprólékos munka ez, de feltétlenül szükséges a hit szabatos megértéséhez. Az egyháztörténelemből tudhatjuk meg, hogy minden egyetemes zsinat tanainak megfogalmazásában egy bizonyos irányt vesz fel, és a hit áthagyományozott tartalmát a tévtanokkal szemben meg akarja védeni. Csak a 2. Vatikáni Zsinat tartózkodott kifejezetten ettől a munkamódszertől.

A szenthagyomány mellett az egyház megőrzött számos más, tágabb értelemben vett hagyományt, szokást. Ezekben tükröződik az elmúlt korok vallásos élete, lelkisége, liturgiája s egyéb tevékenysége. Az egyházi élet megnyilvánulásainak, jogrendszerének, az egyház parancsainak szükségük van a történelem fényére, mondotta az oratoriánus Thomassin, az egyházjog történetének első mestere. Főleg Közép-Európa egyháztörténelmi kutatásaiban hosszú ideig elhanyagolt terület volt a lelkiség, a kereszténység vallásos életének története. Pedig ez igen fontos szempont. Gyorsan változó időkben a népi vallásosság megnyilvánulási formáinak ismerete nagyban hozzásegíthet ahhoz, hogy ne adjunk fel túl gyorsan vallási gyakorlatokat, amelyek nemzedékek lelki életének hordozói voltak. Ezzel persze nem az úgynevezett „hagyományos" kereszténység védelmére akarunk felszólítani, hanem történelmi ismereten alapuló józan értékelésre. Világos, hogy a tradicionalista magatartás, amely csak a régihez ragaszkodik és minden újat alapjában elvet, nem értette meg soha az egyháztörténelem tanítását. Csak a hit maga változtathatatlan és örök. Megnyilvánulási formái azonban a liturgiában, a hívek vallásos életében változó jellegűek. Az egyház lelkiségének története mutatja nekünk, hogy ezek a lelki gyakorlatok korhoz kötöttek, s ha elmúlóban vannak, nem lehet őket mesterségesen új életre támasztani. A közelmúlt egy példájával szeretném ezt az állítást bemutatni. A Szent Vér tisztelete a középkorban nagyon elterjedt, a vallásosság fő megnyilvánulási formáihoz és a hívek imaéletének központjához tartozott. Az idők folyamán azonban „modernsége" megszűnt. Megmaradt a litánia és az ünnepnap a liturgikus naptárban. XXIII. János pápa megpróbálta, hogy új életre keltse. Az ünnepnap a liturgikus naptárban és a papi zsolozsmában a legmagasabb fokra került. Ez azonban a Szent Vér tiszteletét nem tette élőbbé. A

2. Vatikáni Zsinat után a liturgikus reformban belekerült ez az ünnep igazi teológiai helyébe, az Úrnapjába. Ennek mai hivatalos neve: „A mi Urunk Jézus Krisztus testének és vérének ünnepe."

A 2. Vatikáni Zsinat atyái bizonyára ezekre a hagyományokra gondoltak, amikor különböző határozataikban kifejezetten utaltak arra, hogy a reformrendelkezések tartsák mindig szem előtt a történelmet. Főleg a teológusokat figyelmeztetik, hogy kutatásaikban vegyék figyelembe az egyháztörténelem tanítását is. A papok képzéséről szóló dekrétumban szerepel az előírás, hogy az általános egyháztörténelmet tanítani kell (c. V., art. 16). Erről nem szabad lemondani és az egyháztörténelmet a teológia részletágaira felosztani. Nem lehet olyan szűk keretbe beleszorítani, mintha feladata csak az lenne, hogy az egyházat a történelméből vett támadások ellen megvédje. Az egyháztörténelem oktatásának célja, hogy átfogó képet adjon, amelybe a teológiai tudomány egyes ágait szervesen be lehessen építeni, s amelyből azok igazán érthetővé válhassanak. A teológia irányai csak ágai az egy fának, amelyet legjobban az egyháztörténelem tud bemutatni. Az egyháztörténészeknek ennek a feladatnak tudatában kell végezniök munkájukat, s nem szabad az elengedhetetlen részletek kutatásában az egészet teljesen szem elől veszíteniök.

Érdekes, hogy éppen most június végén tartottak Rómában egy három napos nemzetközi egyháztörténelmi szimpoziont, 11 ország részvételével, amelyen az egyháztörténet és a teológia alapvető viszonyát, valamint az előbbinek módszertani kérdéseit tárgyalták. A két fő előadó a münsteri Iserloh és a luzerni Conzemius professzor volt.

Ez manapság annál fontosabb, mert a történelmi öntudat a mai társadalomban, de az egyházban is mindig jobban gyengül. Veszélyes fejlődés ez, amely az utolsó húsz–harminc évben eléggé nyilvánvalóvá lett. Első jelei ennek a fejlődésnek, hogy a történelmi ismeretek, a történelmi képzés mindig hiányosabbá válnak. Akadnak egyes országokban már olyan törekvések is, amelyek a történelem tanítását a középiskolák tanmenetéből teljesen ki akarják törölni. Szerintük ez a mai társadalomnak semmit sem használ, sőt leginkább csak ártalmára van. Helyére a társadalomtudományt szeretnék tenni. A történelmi ismeretek hiányossága azután oda vezet, hogy az általános szóhasználatban egyes fontos fogalmakat teljesen új, történelmietlen tartalommal töltenek meg. K. Repgen hozott erre a fejlődésre a nyelvtörténelemből egy érdekes példát (Seminarium 13 [1973] 61–62. o.). A „konzervatív" szó használatát elemzi. Ez Németországban a múlt század harmincas éveitől kezdve politikai fogalom volt. Pontosan körülhatárolt történelmi jelenséget fejezett ki, amelynek egy bizonyos történelmi öntudat felelt meg. A 60-as évek végén az egyházon belüli vitákba is belekerült ez a szó. Itt körülbelül azt jelenti, hogy „ortodox", de mellékzöngeként benne van, hogy „időszerűtlen", „maradi", „vidéki". Ha valaki ma ezt a szót az állami vagy egyházi életben az eredeti értelemben akarja használni, komoly félreértéseknek teszi ki magát.

Ahogy az ember nem menekülhet a múltjától, élettapasztalatától, úgy a társadalom sem. Ez a tapasztalat, ez a „hagyomány" az ember fejlődésének építő eleme, amelyet élő tapasztalatcserében, belső dialógusban meg is változtathat, más szóval újat teremthet. Ami az egyedi ember számára az élettapasztalat, az lehet a társadalom nagy csoportjai számára a történelem. Számukra is szükséges a múlt, amely mindig belenyúl a jelenbe. A társadalmi csoportok múltjával, történelmével és hagyományával való foglalkozás szükséges marad, amíg csak ez a társadalom fennáll.

Amint mondottuk, a történelmi öntudat pusztulása veszélyes lehet az emberi társadalomra nézve. Még veszélyesebb lenne ez az egyházra. Ha a történelmet ki akarnánk iktatni az egyház életéből, akkor annak életbevágóan fontos alapjait támadnánk meg. Ha mi a szenthagyományt feladnánk, magát az egyházat adnánk fel. Hiszen az egyház a hit letéteményese. Feladata, hogy a kinyilatkoztatást, a depositum fidei-t őrizze és tartsa életben a világ végéig.

A szenthagyomány megőrzése, a „hit útja" az egyházban nem jelent történelmi monotóniát. S még kevésbé jelenti azt, hogy az egyháztörténelem tárgyát leszorítsuk az egyetemes zsinatok tárgyalására, a pápák és a hierarchia megnyilatkozásaira és esetleg a dogmatörténetre. Az elmúlt századok egyháztörténeti munkái sokszor azt a benyomást keltik, hogy csak a pápák, az egyházpolitika és a teológia története a fontos, másra alig voltak tekintettel. Pedig a hit az egyház tagjaiban, minden megkereszteltben is él, azok is hordozói. A hívek vallásos életének megnyilvánulásai ezt a hitet fejezik ki és valósítják meg az életben. Ők is mutatják a „hit útját". Ezért nagyon is szükség van egy átfogóbb, az egyház egész életét tekintetbe vevő egyháztörténelemre. A huszadik század kutatásai ebből a szempontból nagy lépéseket tettek előre. A missziók története nemcsak lényeges hibákra és mulasztásokra hívta fel a figyelmet, hanem a teológia számára is fontos kérdéseket tett fel, például az üdvösségtannal kapcsolatban. A harmincas évek közepétől kezdve kutatják a franciák az egyház tömegeinek vallásos életét s annak okait, hogy mi okozta olyan nagy mértékben a hittől való elszakadást. Ennek a módszernek egyik eredménye az egyházmegyék történetének ilyen irányú megírása. Ebből már több mint tíz kötet jelent meg. A népi vallásosság formáinak kutatása is fényt vethet arra, hogy hogyan élt és él a hit. Így felsorolhatnánk még sok más szempontot is.

Az egyháztörténelemmel való foglalkozásban egy a fontos. Nem szabad félnünk az igazságtól. Az egyház élete, ahogy a történelem mutatja, nem állandó süllyedés az ősegyháztól napjainkig. Inkább hullámvonallal lehetne ábrázolni. Az emberi vonás mindig is jelentkezett, de nemcsak a hullámvölgyekben. Igazi magaslatokra is feljutott. Az emberi gyengeséggel, a bűnnel számolnunk kell, s megnyilatkozásait az egyház történetében mint tényeket el kell fogadnunk. Velük kapcsolatban azonban annál világosabban láthatjuk azokat az erőket, amelyek a megújuláshoz, az igazi reformhoz vezettek. Ha nyílt szemmel nézzük az egyháztörténelmet, megláthatjuk, hogy ma is képes derűlátóvá tenni bennünket.

Felhasznált irodalom:

Jedin, Hubert. Einleitung in die Kirchengeschichte. Handbuch der Kirchengeschichte. I. kötet, Freiburg 1962, 1—55. o.

Kirchengeschichte heute. Geschichtswissenschaft oder Theologie? Trier 1970. Gyűjteményes kötet, kiadta Kottje Raymund. Szerzők: Brox Norbert, Iserloh Erwin, Jedin Hubert, Lutz Heinrich és Stockmeier Peter.

Seminarium 25, n. s. 13 (1973). A folyóirat különszáma az egyháztörténelemről. Közreműködők pl.: Congar Yves, Daniélou Card. Jean, Jedin Hubert, Loew Jacques stb.

Schatz, Klaus S. J. Ist Kirchengeschichte Theologie? Theologie und Philosophie 55 (1980) 481—513. o.

Hans Urs von Balthasar

AZ EGYHÁZ MINT KRISZTUS JELENLÉTE

Kezdjük egy naiv gondolkodási kísérlettel. Helyezkedjünk bele Jézus gondolataiba, amikor tanítványai között járt-kelt, és előre látta hamaros halálát. Ő nemcsak egynéhány kiváltságosért jött a világra, hanem ugyanúgy a következő nemzedékekért is. És ezek számára nemcsak halvány emlékként kellett fennmaradnia, mint mindinkább a múlt ködébe elmerülő alak: élő jelenlét akart köztük lenni, ha lehet, még élőbb, mint most a körülvevőknek, akik olyan keveset értettek meg végső szándékaiból. Adhatott velük az útra végrendeletszerű szavakat: „Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket"; „aki közületek a legnagyobb, az legyen a legkisebb", és hasonlókat. De mennyi ideig maradna elevenen közöttük az ilyen tanítások emléke? Emberi tulajdonságaik hamarosan győzedelmeskednének isteni útmutatásai felett — hiszen ezek nincsenek ínyére az ember túlságosan emberi részének, — és fátylat vetnének jelenlétére.

Tehetne többet is: beléjük önthetné szellemét, lelke mélyét, hogy halála után végre megértsék, ki volt ő és mit tett. Tudta, hogy ehhez előbb a halálban ki kell lehelnie lelkét, hogy a halálon túlról bensőségesen beléjük lehelhesse, tüzesen rájuk lelküldhesse Lelkét. Ezért mondja nekik: „Jó nektek, hogy én elmegyek; mert ha nem megyek el, a Vigasztaló (a Lélek) nem jön el hozzátok, ha azonban elmegyek, elküldöm hozzátok", „ő az enyémből vesz, és hirdeti nektek."

De elég-e ez minden időkön át? Nem lesz-e ez az isteni Lélek túlságosan isteni, szellemi ahhoz, hogy a kései, sokkal későbbi utódokban nemcsak fenntartsa az eleven emlékezést egykor-élt önmagára, hanem valóságos jelenlétét is lehetővé tegye köztük? Hisz végül is kevesen vannak, és feltámadása után a szélrózsa minden irányába széjjelszórja ezeket a keveseket: „Menjetek és tanítsatok minden népet." Hogyan merészelheti hozzáfűzni: „Íme én veletek vagyok a világ végéig"?

Többre van hát szükség. Valami emberileg foghatóra, ami kezeskedik közvetlen jelenlétéről, úgy, hogy ezt a jelenlétet egyszerre megmutatja, de meg is óvja az emberek illetéktelen beavatkozásától és minden eltorzítástól. Egy lepel, egy burok kell, ami őt tartalmazza, de semmiképpen sem téveszthető vele össze. Valami, ami jelenvalóvá teszi a hivő és szerető emberek számára, anélkül, hogy mágikus módon hatalmukba tudnák keríteni, isteni szabadságával visszaélni. Valami állandó és mindenkor aktuális, de olyan módon, hogy egészében utaljon mindig új jelenlétére, minden embernek való szerető odaadására, arra, hogy mindenkihez személyesen szól, mindenkinek készen áll.

Nem volt más eszköz itt, mint az, amit „alapításnak", latinul institúciónak nevezünk. Hogy Jézus számára mit jelent eredetileg az „institúció", azt látjuk az Eukarisztia megalapításakor: „Ez az én testem, az én értetek kiontott vérem, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre."

Saját magát ajándékozza nekünk, minden elképzelésünknél valóságosabban, és olyan alakba sűrítve adományát, amely elevenen marad minden időben. És az Eukarisztia csak legbelső magva annak az egész intézménynek, amelyet Krisztus Egyházának nevezünk. Sok minden ugyanilyen lényeges dolog tartozik még hozzá, ami egyenként nézve puszta héjnak, elidegenedésnek, megkövesedésnek tűnhet, de Jézus szándéka szerint értékelve az ő közvetlen jelenlétének lehetővé tétele és közvetítője. Ilyen mindenekelőtt az egyházi tisztségek, a Szentírás, a hagyomány és az egyházjog is. Mind olyasmi, amit Hegellel filozófiailag „tárgyiasult szellem"-nek szoktak mondani, de keresztény szempontból mindig csak Krisztus jelenlétének formái.

Mindenekelőtt az egyházi tisztségek. Jézustól kapott teljhatalom a tanításra, a megszentelésre, a vezetésre, amely – hála Istennek! – végső soron független attól, hogy a tisztséget betöltő ember méltó-e vagy méltatlan. Ha úgy lenne, ahogyan a montanisták, a messalianisták, a donatisták, a „lelki Egyház" vallói és sok mai pünkösdista gondolja: hogy Krisztus Szentlelkét csak az adhatja tovább, akiben megvan, és annál inkább, minél inkább megvan benne, – akkor Jézus jelenléte az emberi életszentség fokához lenne kötve, és nem lenne semmi biztosítékunk, hogy tisztán és épen jut-e el hozzánk. Honnan is vehetné egy állítólag Szentlélekkel eltelt ember a teljhatalmat, hogy a megfeszített Úr bűnbocsánatát kimondja felettünk, ha nem kapná meg hivatalosan? Honnan vehetné úgy, hogy itt és most megvalósuljon számomra a kereszt nagy ténye: hogy Isten a Megfeszített Krisztusban kiengesztelődik a világgal?

A pap tehát nemcsak utat mutat nekem valamihez, ami mindenkor valóságos – idáig magam is eljuthatnék –, hanem tisztségének erejében teszi ezt valósággá számomra. Éppen olyan jelenlétté, mint ahogyan Jézus eukarisztikus jelenléte „istenségével és emberségével, testével és lelkével, húsával és vérével" az egyházi tisztség által válik valósággá a hivők közösségében. A hivő jól tudja, hogy ő maga nem képes létrehozni Jézus szentségi jelenlétét, – ez nemcsak a gyónásra és az Eukarisztiára áll, hanem az Egyház minden szent-

ségére is. „Végy..." – mondja a szakácskönyv; az Egyházban nem veszünk magunknak, hanem kapunk. Ez a papra is érvényes, még csak őrá igazán: senki sem ruházhatja fel önmagát az egyházi tisztséggel, hanem ráruházzák, hogy hatalma legyen továbbadni az adományokat. Az egyházi tisztségekben ott rejlik az „el a kezekkel": egyedül az Úr ajándékozza magát, de minthogy van egyházi tisztség, csalhatatlanul ajándékozza.

Az egyházi tisztségekhez hozzátartozik a Szentírás: Krisztus szava és a Krisztusról szóló szavak tárgyi formában. Betű és könyv az intézmény egy formája, sokféle kölcsönös megegyezés alapján: a szavak betűszerinti értelme, a mondatok értelme egy nyelvben és különböző nyelvekben, a nyomtatás, terjesztés, könyvtári megőrzés stb. Istennek mindenestül páratlan szava beletestesül ebbe az intézménybe, hogy mindenki számára hamisítatlanul és változhatatlanul jelen legyen. Persze feloldhatatlan egységben a szabadon fúvó Lélekkel, aki mindig újonnan magyarázza a szavakat, mérhetetlen sokféleségben, gazdag teljességben bontakoztatja ki minden hallgatójában és olvasójában, mint ahogy az érő búzamező szökik kalászba.

„Az én szavaim lélek és élet" – mondja az Úr, és ez örökre igaz marad. De hogy igaz maradhasson, ahhoz szükség van az Írásra mint intézményre, szilárd változhatatlanságban a mellette születő és elmúló nemzedékeken és magyarázatokon át: „Ég és föld elmúlik, de az én igéim el nem múlnak." Beszélhet Pál a szív írótábláiról, amelyekre – Mózes kőtábláival ellentétben – levelét írja: mégis csak pergamenre kellett írnia, hogy szavai ne csak a korintusiak szívébe hatoljanak, hanem még ma is, bennünket is szíven találjanak. És amikor János a harmadik levelében ezt mondja: „Még sok mindent tudnék neked írni, de nem akarom tintával és papirosra írni; remélem, hogy rövidesen látlak, és akkor élőszóval beszélgetünk" – akkor mégis csak tintával és papirosra írta ezt a mondatot, a mi vigasztalásunkra, hogy ma is tudjuk: sok minden van az Egyházban, a hívők beszélgetésében, az embert Istennel összekapcsoló imában, amit nem kell, talán nem is szabad lejegyezni, mert túl személyes és bensőséges jellegű. És ez rendjén van így, mert a Szentírás intézménye megengedi, és kezességet vállal érte.

De bármilyen közvetlenül jeleníti is meg az Írás Jézus szavát és a róla szóló elbeszéléseket, ez az Írás maga is közvetítés műve: Az ősegyház intézménye közvetítette hozzánk, a Jézusról szóló különböző hagyományok, amelyek eljutottak az evangelistákig, és kialakult formájukban kötelezték őket, mielőtt szavaik egyházközségeikben szintén hagyományt teremtettek, és végül az újszövetség szentírási kánonának maradandó nagy egységévé olvadtak össze, csatlakozva az ószövetség már meglevő kánonához. Azt gondolhatnánk először, hogy a hagyománynak ez a „folyékony" eleme, amelyben a Szentírás létrejön, hogy azután maga is befolyást gyakoroljon rá, ellentéte az intézménynek. De nem így van. Nagyon is jól tudják ezt azok a kortársaink, akik az egyházi hagyo-

mány szűk fűzőjét nehezményezik, és az eredeti Jézus-jelenséggel való szabad, közvetlen viszony, az úgynevezett „egyidejűség" után vágyakoznak. De van-e ilyen egyidejűség? Hiszen akik a földön érintkeztek vele, azok egyáltalán nem vagy csak alig értették meg, és életének, beszédének, cselekedeteinek értelme csak utólag, a feltámadás, a pünkösd felől világosodott meg bennük. Pál pedig, legmélyebb magyarázója, egyáltalán nem volt az időben együtt vele, hanem az egyházi hagyományra támaszkodik, hogy hitelesen magyarázza. És bizonyos értelemben ez a hiteles magyarázat átvonul az egész egyháztörténelmen: elhajlások és kisiklások ellenében az egyházi tanítóhivatalnak – miközben maga is a Szentírásra és a hagyományra tekint – mindig újból elénk kell tárnia és meg kell állapítania Krisztus kinyilatkoztatásának igazi értelmét, és ezzel újra közénk hoznia eredetét ott, ahol valamilyen történelmi áramlat el akart távolodni ettől. És ez nemcsak a zsinatok és pápák ünnepélyes definícióira áll, hanem analógikusan a teológusok, a szentek vég nélküli fáradozásaira is, akik életükben, igehirdetésükben, írásaikban a kezdeti esemény megértéséért küzdöttek, és hozzáadták a magukét a hagyományhoz. Látszólag a héj és kéreg veszedelmes elburjánzása ez egy élő mag körül, amelyet megfulladás fenyeget benne; de az élő Krisztus Szentlelke bizonyos önműködő szabályozást biztosít itt. A fölösleges magától lehull, a formába öntött lényeg viszont valódi életté változik vissza. Iréneusz mélyértelmű szava szerint a Szentlélek állandóan megfiatalítja az Egyház edényét, amely Krisztus örökifjú jelenlétét őrzi.

Ugyanezt lehetne az egyházjogról is kimutatni, amely sok kívülálló, de az egyház sok tagja szemében is különleges szálka: megkeményedése annak, aminek igazából mindig csak karizmatikus eseménynek kellene lennie, visszaesés a törvény zsidó abszolutizálásába, amit pedig Jézus és Pál viszonylagossá tett, felülemelkedve rajta. De mi mást akar ez az egyházi közösséget rendező és szerkezetbe fogó mozzanat, mint hogy elevennek és késznek tartsa meg az egyetlen Törvényhozó jelenlétére, aki a szeretet, a kegyelem és a könyörület jogát vezette be mint az igazságosság legfelső formáját? „Akiknek megtartjátok bűneiket, azoknak meg vannak tartva": még az egyházi büntető- és bűnbánati jog is része és megnyilvánulása ennek a kegyelmi jognak; a jog feladata, hogy egyszerre védje és közvetítse a kegyelmet.

Egyházi tisztségek, szentségek, Szentírás, hagyomány, egyházjog: mindig ugyanarról van szó: az élő tartalom formába ömlése kezesség, hogy a tartalom eleven marad. Egyházi nyelven szólva: az intézmény föltétele Krisztus torzítatlan személyes jelenlétének.

Magasabb, természetfölötti síkon megismétlődik tehát minden élő alaptörvénye, a növénytől az állaton át az emberig: csak tagolt szervezetben fejlődhet és fejeződhet ki az életelv, a lélek. Ezért a humorérzék nélküli bosszankodóknak, akik egyfolytában mérgelődnek az egyházi intézmény miatt, hogy leépítése után állítólag a Jézussal való közvetlen érintkezés eleven magjára bukkanjanak, Goethének a filiszterhez intézett szavaival felelhetünk:

A természetnek se magja, se héja,
Ő mindez egyszerre.
Inkább saját magad vizsgáld meg,
Hogy mag vagy héj vagy-e.

Amit Goethe a természetről mond, azt mi az Egyházról mondjuk; rá éppen olyan jól alkalmazható az ő felszólítása: „Fogjátok fel hát késlekedés nélkül nyilvánvaló szent titkát."

A mondottakból vonjunk le most még néhány lényeges következtetést.

1. Az intézményes jelleg az Egyházban bizonyos szempontból hasonló a tisztán emberi intézményekhez, más szempontból eltér tőlük. Ahol csak szabad emberi személyek együtt élnek, szabadságuk védelmére szükség van valamiféle intézményre, érvényes jogra. Nem az anarchiában, hanem csakis a rendben bontakozhat ki a szabad személyiség. Csak az vitathatná el az Egyháztól ezt az oldalát, aki nem Isten akarta szerves közösséget látna benne, hanem üres, formális keretet a tisztán magánjellegű vallásos tevékenységre. Ez természetesen szögesen ellentmond az Evangéliumnak éppen úgy, mint az első és az összes későbbi egyházi közösségek egyházképének.

De ha az Egyház intézményes jellegének ez az emberi megokolása teljesen érvényes is, semmiképpen sem ez a tulajdonképpeni igazolása: A hívők számára, Pál tanítása szerint, a rendezett közösség a jelenlevő Krisztus „teste", aki először megjelenik az általa alapított szentségekben, azután pedig részesíti jelenlétében mindazokat, akik hittel járulnak hozzájuk, — annyira, hogy az egyes emberek Pál szerint (titokzatos) testének tagjaivá válnak, mindegyik saját karizmája, különleges küldetése szerint. Mint ahogy a test tagjai kiegészítik egymást, és az egész felől nézve különülnek el egymástól. Innen kapja érvényét, ha az Egyházról mint a világban levő összentségről, „sacramentum mundi"-ról beszélünk: külső szervezete, amelyen oly sokan megbotránkoznak, nem más, mint életelevenségének és életképességének megjelenése. Annak a nagy, szerves testnek elevenségéről van szó, amelyet a jelenlevő Krisztus birtokol és éltet. Láthatjuk ezt abból a szakadatlan vérkeringésből is, amely az Eukarisztia és az Egyház között fennáll: Krisztus eukarisztikus teste, amely a közösség liturgiájában lesz jelenvalóvá, a résztvevő hívőket Krisztus valóságába vonja be: „A kenyér, amelyet megtörünk, nemde a Krisztus testében való részesedés? Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből eszünk" (1Kor 10,16k). Másfelől azonban mindig az Egyház, Krisztusnak már előzőleg létező teste az, amely a neki ajándékozott tisztség erejében megújítja Urának eukarisztikus jelenlétét. „Az Eukarisztia hozza létre az Egyházat, az Egyház hozza létre az Eukarisztiát" (de Lubac).

2. Az intézmény — mondjuk mi — azért van, hogy lehetővé tegye a személyek szabadságát. Minél tagoltabban kiképzett egy szerv — például az emberi kéz —, annál többet tud kezdeni vele a lélek. Az egész test kétségtelenül korlátozást jelent az egyes embernek: ez a meghatározott, helyhez és időhöz kötött valaki lehet csak; de ugyanakkor jelenti azt a szabadságot is, hogy kap-

csolatba léphet minden hellyel és idővel, a jelenben, a múltban és a jövőben. A kötöttség egyben föltétele a „szabad költözködés" lehetőségének, ami megengedi a szellemi léleknek, hogy önmagán messze túl hatni tudjon. Sokkal magasabb értelemben igaz ez az egyházról mint Krisztus jelenlétéről. Krisztus nem azért van a világ többi helyén jelen, mert ott van Egyházának titokzatos szervezetében. A „sacramentum mundi" kifejezés az ellenkezőjét mondja: Krisztus az Egyházban való testi jelenlétével áthatja az egész világtörténelmet és minden ember életét, – ez azonban nem jelenti azt, hogy az Egyházban való jelenléte teljesen viszonylagos vagy fölösleges, hiszen (mint Feltámadott) különben is szabadon tartózkodik és működik ott, ahol csak akar. Mert a megtestesülés törvényét a feltámadás nem szünteti meg: érvényesül ez egyes embereknek a hitről tett tanúságtételében, a szeretet közösségét alkotó együttes életükben – a Szentírás, a szentségek és az egyházjogi rend birtokában –, ami által az Egyház összetéveszthetetlen, páratlan szervezetként emelkedik ki az emberiség közepett. Kiváltságos helyzete azonban ugyanakkor szigorú követelmény is: mint Krisztus Testének föltétlen kötelessége, hogy példájával tanúsítsa a világnak ezt a jelenlétet.

A kereszténynek egymás iránti és minden ember iránti szeretetének példája – éspedig Krisztus egységében – jusson különösen is látható kifejezésre és működjön mint összetartó erő egységes szervezetében: az egyházközség plébánosával, az egyházmegye püspökével, az összegyház pápájával. A pusztán külső, szervezeti egység nem lenne elég tanúságtételnek; a hit és a szeretet belső egységét kell kifejeznie ahhoz, hogy a tanúságtétel hiteles ténye legyen. Másrészt a szerető hitnek nem esik nehezére, hogy beleilleszkedjék az egység külső formájába. Hiszen ez a forma teljesen azt szolgálja, hogy feltörje a zárt szekta önmagába gubózását, és közösséggé tárgyiasítsa: közösséggé, amely nem elsősorban vallási szeszélyeim kielégítését nyújtja, hanem egy magasságos Úr jelenlétét, úgyhogy mindenekelőtt az Ő akaratának és világot üdvözítő tervének kell imádattal alávetnem magam. Így a keresztények a Krisztusban élt kölcsönös szeretet tanúságtételével tartoznak a világnak; ez az egyetlen hatásos apológia a kereszténység igazsága érdekében, és ebben mindenki közreműködhet, a legműveletlenebb is: „Egyek legyenek – imádkozza az Úr –, mint mi (a Fiú és az Atya) egyek vagyunk, hogy megismerje a világ, hogy te küldtél engem, és szeretted őket, akárcsak engem."

3. Továbbá külön hangsúlyozni kell, hogy az egyházi intézmény mint Krisztus jelenléte az egyes keresztény számára is létrehozza minden szabadság kívánatos terét. Szó sincs arról, hogy csak ott találhatná meg Krisztust, ahol kifejezetten meg van szervezve valami. Még egyszer hozzunk példát az emberi testről: a szem nagyon finom berendezés, de anélkül, hogy saját magára reflektálna, szabadon pillant ki a tág világba; mindenhová tekint, csak saját magára nem.

A német állampolgárnak egyes államokba vízumra van szüksége; a szemnek nem kell vízum, hogy oda utazzék, ahová kedve tartja: a csillagokig nyitva áll előtte a tér. Éppen így a keresztény: mindenütt találkozhat Istennel és Krisztussal, – a közvetlen ima csendjében minden egyházi liturgia nélkül, a fele-

baráttal való találkozásban, aki Isten képemása és a Szentlélek valóságos vagy lehetséges temploma, a nagyváros lármájában. Vagy ha felüti a Szentírást: a betűkön át szemlélődő szelleme belemerülhet az Istenség mélyeibe. A forma kiindulási pont számára, egyben útmutató, hogy helyes irányba induljon. „Az igazság megszabadít titeket." Így látja belülről szemlélve az, aki az intézményt Krisztus jelenléteként éli át, míg kívülről nézve kalitkának látszik. Ezzel elérünk a negyedik és utolsó ponthoz.

4. Az Egyház intézménye, amely befelé Krisztus jelenléte és szabadságot biztosító hely, botrány a világnak. És éppen ez a botrány elkerülhetetlen, ha nem akarjuk, hogy Isten megtestesülésének, sőt keresztre feszítésének botránya idealizáló ködbe és híg erkölccsé foszoljon. Az Egyház a maga szilárd struktúrájával mindig „botránykő" lesz az embereknek: a szó Izaiástól, az ószövetségből származik, és bizonyos módon alkalmazható a világtörténelemben mindig jelenlevő zsidóságra is. Izrael és az Egyház mélyen titokzatos, talán tragikusnak mondható módon összetartozik, úgy, mint egy érem elülső és hátsó lapja; együtt tanúsítják Isten hűségét ígéreteihez, az Egyház különösképpen is Krisztus hűségét övéihez: velünk van mindennap mindvégig, mint megígérte.

Megkísérelték kiirtani a zsidóságot: ez lehetetlen. Próbálni fogják — talán sikerrel — megtizedelni az Egyházat; teljesen meg nem semmisítik. Megállapították, hogy ma „a világvallások támadása" folyik a kereszténység ellen (G. Vicedom). Miért? Kiszívták belőle azt, ami látszólag elsajátítható, s visszamarad az emészthetetlen, bosszantó intézmény, amelynek el kell tűnnie. De tudvalévő, hogy egy gyümölcsnek éppen a héjában rejlik a legtöbb vitamin. Éppen az eleven formában rejlik az élet. Még egyszer Goethét idézzük: „Idő és hatalom szét nem törhetheti a kialakult formát, amely elevenen bontakozik." Csakhogy az Egyház formája esetében semmi öncélúságról nincs szó, hanem Krisztus formájáról, amely jelen akar lenni a világban és a világtörténelemben, és onnan hatni az egészre. Ő a forma, nem mi. Mi csak osztozunk benne a kegyelem által, mint ügyének szolgái. Emberek hozzádhatnak mellékes dolgokat Krisztus intézményéhez, talán ballasztot, amit az idő újból kiüresít és árján tovaragad. De az élő szervezet sohasem válik ballaszttá: csak az élettelen hulla lenne pusztán intézmény, amit persze akkor a legsürgősebben el kellene temetni vagy elégetni. De nem oda Buda; mert a szóbanforgó testet halhatatlan lélek élteti: a feltámadott Úr, aki nem engedi meghalni testét, az Egyházat, hanem magával akarja vinni a test feltámadásába. Nem mintha az örök életben még szükség lenne a szentségek fátylaira, az Írás betűire vagy az egyházjogra; mindez azonban nem semmisül meg, hanem átalakul testileg is átélt személyes életté. A világ nem foszlik szét az Istenben, hanem a végső szentséggé válik: a teljes Szentháromság egy Isten megnyilvánulásává a teljes megdicsőült teremtésben.

(Forrás: Neue Klarstellungen, Johannesverlag, Einsiedeln 1979, 52—61. o. A bevezetés híján újból megjelent: In der Fülle des Glaubens. Hans Urs von Balthasar-Lesebuch. Hrsg. von Medard Kehl und Werner Löser. Herder 1980², 250—256. o.)

Lelóczky Gyula

EGYHÁZTÖRTÉNELEM-E AZ APOSTOLOK CSELEKEDETEI?

„Megtalálhatná-e az ember másutt nyolcvan oldalon belül az izgalmas eseményeknek ezt a gazdag sorozatát: bírói tárgyalás, zendülés, üldözés, szökés, vértanúság, utazás, hajótörés, megmenekülés, — az ókori világnak ezt a csodálatos panorámáját: Jeruzsálem, Antióchia, Filippi, Korintus, Athén, Róma, — tájaknak, helyszíneknek ezt a színes változatosságát: törvényszék, börtön, sivatag, tengeri hajó, kaszárnya, színház? Szolgál-e bármelyik opera ilyen sokrétű cselekménnyel?" (E. J. Goodspeed) Az Apostolok Cselekedeteinek könyve (az alábbiakban Csel) csakugyan lebilincselő olvasmány, történetmondás a javából, csakugyan az Egyház első évtizedeiből ismertet meg olvasójával számos eseményt, mégis fel kell tenni a kérdést: tekinthetjük-e az első egyháztörténeti munkának? A kérdésre tagadólag kell válaszolnunk. A Csel nem egyháztörténelem három okból.

1. Nem tekinthetjük önmagában álló egésznek. Lukács két kötete, az evangélium és a Csel, teljes egységet alkot, nem lehet az egyiket a másiktól elvonatkoztatva vizsgálni, egyiket a másik nélkül egészen megérteni, egyik a másik nélkül töredék, az egésznek egy darabja csupán. Lukács vizsgálatának fő tárgya Jézus. Az első részben megírja Jézus földi életét Galileában és Judeában, a másodikban elbeszéli a megdicsőült Jézus életét Egyházában. Ebből a szempontból a Csel több, mint egyháztörténet: Lukács érdeklődésének köre szélesebb, vizsgálódásának területe tágabb.

2. Több a Csel egyháztörténetnél más szempontból is: sugalmazott mű, Isten kinyilatkoztatásának része, maga az „evangélium", azaz a jóhír arról, hogy Isten hogyan óvja és segíti, alakítja és neveli népét.

3. Nemcsak több a Csel, mint egyháztörténet, kevesebb is. Lukács korántsem törekszik írásában teljességre, mondhatnánk többet hagy el, mint amennyit elmond. Egyetlen apostolnak sem írja le teljes élettörténetét, munkásságát, még Pálét sem, könyve alakjai csak rövid időre merülnek fel a ködből, aztán ismét eltűnnek. Egyetlen város egyházának sem foglalja össze az egész történetét. Végeredményben csak egy vonalon vezeti a történetet: egy ideig Péter tevékenységét követjük, majd Pálét.

Ha a Csel-ben Lukács nem akart rendszeres történetet ránk hagyni, mi volt mégis a célja művével? Mi alapvető üzenete olvasójának? Mi műve mélyén fekvő, alapvető véleménye az Egyház létrejöttével, terjedésével kapcsolatos eseményekről? Milyen sodrást, irányzatot vesz észre és akar megmutatni az eseménytörténetben? Az első évtizedek eseményei ismeretében milyennek látja az Egyház jövőjének esélyeit? A válasz ezekre a kérdésekre annyival is jobban érdekel bennünket, mert mint sugalmazott mű szerzőjének, Lukácsnak meglátása több, mint magánvélemény.

Minden történetíró nemcsak elmondja az eseményeket, hanem értelmezi is őket. S az értelmezésnek sokféle módszere lehetséges, – minél képzettebb az író, annál több és kifinomultabb. Lukács kimüvelt embere korának, az írásművészet igazi mestere. Kopogtassuk meg kettős művét itt-ott, próbáljunk felfedezni bizonyos törvényszerűségeket írásában, bizonyos rendszerességgel megjelenő fordulatokat, búvópatakként felbukkanó gondolatokat, és próbáljunk ezekből következtetéseket levonni, választ kapni a fenti kérdésekre.

Isten új népe

Az Apostol Cselekedeteinek könyve olyan krónika, amelynek főszereplője az első fejezetben eltávozik az események színteréről. Életműve azonban nem elszigetelt esemény Isten terveiben, hanem az üdvösségtörténet hosszú történelmi folyamatának központja. Krisztus eljövetelével egy új messiási nép vette kezdetét. Ha ő a Messiás, akkor csak azok tekinthetik magukat a választott nép tagjainak, akik hittel, szívvel, életükkel Királyuknak és Krisztusuknak fogadják el őt. Az apostolok beszédei azt mutatják, hogy átjárta őket a meggyőződés: hithirdető munkájukkal új népet gyűjtenek Krisztusnak, s ez a nép az ószövetségi választott nép egyenes folytatása, az új Izrael. Péter apostol épp olyan természetesen alkalmazza az Egyházra a messiási népre vonatkozó próféciákat, mint ahogy Jézusra alkalmazta a Messiásra vonatkozókat (2,16-21). Ugyanígy tesz egyetlen ránk hagyott felszólalásában Jakab apostol is (15,13-18).

Istennek ez a népe egyre gyarapodik (2,41.47; 4,4; 6,7; 9,31; 11,22; 12,24 stb.), testvéri szeretetben él (2,44-47; 4,32) közösségben az apostolokkal (2,42), imádkozva értük (4,24-30; 12,5), segítséget és támaszt nyújtva nekik a nehézségekben (9,25.30; 17,14-15; 28,15) és minden módon tanúsítva szeretetét irántuk (21,37-38). Egyházközségekbe szerveződnek (jeruzsálemi, antiókhiai, korintusi), egymást oktatják a hitben (18,26), kitartanak „a kenyértörésben és az imádságban" (2,42).

„Mivel az Egyház misztérium, titokzatos valóság és Isten jelenléte hatja át, mindig tudunk természetéről újabb, mélyebb meglátásokkal gazdagodni" (VI. Pál a Zsinat 2. ülésszakának megnyitójában, 1963. szept. 29.). A misztérium nagyobbik része mindig titok marad számunkra. Mégis állandóan keresnünk kell a teljesebb feleletet, próbálkoznunk kell a mindig új arcú Istennek mindig új arcú jelenlétét megtalálni az Egyházban. Keresésünkben segítségünkre lehet, ha megvizsgáljuk: hogyan látta önmagát az Egyház létezése hajnalán. Olvassuk át „az Egyház evangéliumát", a Cselekedetek könyvét ebből a szempontból: hogyan értették a maguk létét és hivatását az első keresztények? Ha ezt jobban megismerjük, talán azt is jobban be tudjuk látni, mit vár ma, mitőlünk az Isten.

Sajátos történelemszemlélet

Lukács, bár gondos anyaggyűjtés után (vö. Lk 1,3) írja meg kétkötetes művét, elsősorban nem történelemkönyvet, hanem szent történetet akar írni, „Isten

csodás tetteit" (Csel 2,11), az üdvösségtörténetet, pontosabban annak legfontosabb szakaszát akarja írásba foglalni. Úgy szemléli a világ történetét, mint az emberiség üdvösségének történetét, azaz mint eseménysorozatot, amelyet Isten eltervezett (ezt a tervet nevezi „Isten teljes akaratá"-nak: Csel 20,27, „Isten üdvözítő szándéká"-nak: 28,28), amelyet Isten irányít, amelybe Isten belenyúl, amelynek során Isten beszél az emberekhez, amelynek, Jézus Krisztus születése révén, maga Isten is részese lesz, s amelyet Isten az események leforgása után ugyanezen Jézus Krisztus által megítél. Mindez azért történik, mert Isten kapcsolatot, barátságot akar teremteni az emberekkel.

Lukács nem „provinciális", zsidó szempontból nézi a történelmet, hanem az egész emberiséget magában foglaló, szinte „kozmikus" dimenziókban gondolkozik. Ez a gondolkodásmód nyilvánul meg abban az egyetemes szemléletben is, hogy az üdvösséget mint az egész emberiségnek, zsidóknak és pogányoknak egyaránt felkínált lehetőséget tekinti. Ez a látásmód irányítja tollát úgy, hogy Jézus történetét ne csupán zsidó, hanem az egész akkori görögrómai világ adott történeti időszakába helyezze (vö. Lk 3,1-2), vagy hogy evangéliuma elején Jézus családfáját ne Ábrahámnál kezdje, mint Máté, hanem Ádámig vissza, az egész emberiség közös őséig, aki „Istené", magától Istentől származik (Lk 3,38).

Ennek az egyetemes emberi történetnek három szakasza van: a Jézus Krisztus előtti korszak, Jézus Krisztus élete a földön és az Egyház kora. Az első kettőt így foglalja össze Lukács: „A törvény és a próféták Jánosig tartottak. Attól kezdve Isten országának örömhíre terjed" (Lk 16,16). A próféták mind Jézusról beszéltek, az ő működését jövendölték meg, elsősorban szenvedését és feltámadását (vö. pl. Lk 4,18-22; 24,25-27). Mindezt Isten eltervezte, előre megmondta, mindezeknek tehát meg „kellett" történniök. A harmadik korszak az Egyházé. Jézus művének gyümölcse az Egyház, amely a Szentlélekkel való keresztséggel (Csel 1,5) születik, amelynek növekedése, terjedése, munkája éppúgy meg volt jövendölve, mint Jézus tevékenysége, tehát épp annyira „kell", hogy megtörténjék (Lk 24,44-49). Azáltal, hogy a Csel-t nem zárja le valami fontos befejező eseménnyel, hanem az egyszerű állítással: „(Pál Rómában) nagy bizalommal akadálytalanul tanította az Úr Jézus Krisztusról szóló igazságokat" (28,31), mintegy nyitva hagyja a könyv végét, Lukács arra céloz, hogy az Egyház időszaka most is tovább folyik, hogy nekünk is ugyanaz a feladatunk, mint az apostoloknak, és hogy mi is Istennek ugyanarra a hathatós jelenlétére és segítségére számíthatunk, mint amit az apostolok megkaptak. A szent történetet Jézusnak egy új eljövetele (Lk 21,27; Csel 1,11) és ítélete (Csel 10,42) zárja majd le.

Az üdvösségtörténet egyetemes jellege legmarkánsabban az areopaguszi beszédben jut kifejeződésre. Pál kifejti az athéniaknak, hogy az egy Isten teremti „a világot és minden benne levő dolgot" (Csel 17,24), „ad mindenkinek életet, leheletet, mindent" (17,25). Az emberi nem „egy őstől származik" (17,26), azaz egy család, Isten minden embert egyaránt szeret: Isten „nincs messze

egyikünktől sem, benne élünk, mozgunk és vagyunk" (17,27-28). Ez az Isten Jézus eljövetelével belenyúlt a történelembe: „Most azonban tudomására hozta az embereknek, hogy mindenhol mindenkinek meg kell térnie" (17,30). „Egy arra rendelt férfi által", akit „feltámasztott halottaiból", Isten „ítéletet ül majd a világ felett" (17,31). Jézus szenvedése és feltámasztása, a húsvéti esemény bizonyos fokig már a végső ítélet elővételezése, azaz ennek az eseménynek a dimenzióiéppen olyan egyetemesek, mint a teremtéséi.

A végső idők elővételezésének gondolata megjelenik Péter pünkösdi beszédében is. „Ez az, amiről Joel próféta beszél: ‚Az utolsó napokban, mondja az Úr, kiárasztom lelkemet minden emberre . . .' " (Csel 2,16). A messiási nép egyetemes voltára utaló „minden emberre" kifejezés mellett az is jelentős, hogy a jelenben folyó eseményt az „utolsó napokban" történő dolgoknak nevezi, azaz azt állítja, hogy a most történő cselekménnyel elérkeztek az utolsó napok.

Jézus feltámasztásával Isten megkezdte az utolsó idők eseményeit. A pünkösdi beszédben említett „utolsó napok" nem rejtőznek a ködös jövőben: Jézussal már meg is érkeztek, folytatódnak a bénának Jézus nevében történt meggyógyulásában (Csel 3,19-21.24), és minden alkalommal, amikor Isten bűnöket bocsát meg. Most folynak azok a napok, amelyeket a próféták előre megmondtak. Az egyetemes megújulás Jézus feltámadásával kezdetét vette. A béna gyógyulása annak a jele, hogy Isten már most megkezdte az eredeti rend és harmónia helyreállítását. Ennek az egyetemes megújulásnak az eszköze az Egyház a világban. Az Egyház történetében folyik. Bűneink megbánásával mi is részesei lehetünk. Ezt a jelenben megkezdődött megújulást Jézus második eljövetele fogja betetőzni.

Földrajzi látásmód

Lukács történelemszemlélete mellett földrajzi látása is sajátosan érdekes.

Erős leegyszerűsítéssel állítani lehet, hogy két részes műve valójában két útleírás. Az evangélium nagy része úgy van felépítve, mint Jézus útja Galileából Jeruzsálembe, míg a Csel Jézus tanításának eljutását írja le Jeruzsálemből Rómába. Az állítás kifejtésre szorul.

Mind a Lukács-evangéliumban, mind a Csel-ben a földrajzi szempont fontos szerepet játszik. Elsősorban Jeruzsálemnek (s azon belül a Templomnak) van mindkettőben kulcsszerepe. Az evangéliumban Lukács úgy irányítja a történetet, hogy az Jeruzsálemben, a Templomban kezdődjék (Zakariás látomása) és Jeruzsálemben érjen véget: ez utóbbi végett pl. nem is említi a feltámadt Jézus galileai megjelenéseit, és a mennybemenetelt is Jeruzsálem közelébe helyezi. E kezdet és vég között az események minden fordulópontján szó esik Jeruzsálemről. A gyermekségtörténet utolsó epizódja a 12 éves Jézus látogatása a jeruzsálemi Templomban; Jézus nyilvános működése hármas megkísértésével kezdődik, amelyek közül a harmadik a jeruzsálemi Templom párkányán történik (4,9-12). A 9,51 vers jelzi Jézus elindulását Jeruzsálem felé, s ettől kezdve

a történet kerete: közeledés Dávid városához. A 14,1 vers az út második fele kezdetének tekinthető, miután Jézus megismételte elhatározását, hogy Jeruzsálembe megy (13,33). A 19,28 verssel kezdődően Jézus megérkezését olvassuk a Szent Városba és az ott lefolyó drámai eseményeket: szenvedését és megdicsőülését.

Hasonló meggondolások szerint van a Csel is felépítve. Általánosan elfogadott a vélemény, hogy Jézus kijelentése tanítványainak mennybemenetele előtt: „Tanúságot tesztek majd rólam Jeruzsálemben, meg egész Júdeában és Szamáriában, sőt egészen a föld végső határáig" (1,8) megadja a mű alapvető struktúráját:

1,9-8,1: „Jeruzsálemben";
8,2-11,18: „egész Júdeában és Szamáriában";
11,19-28,31: „egészen a föld végső határáig".

Mind a második, mind a harmadik részben a misszió a jeruzsálemi egyház kezdeményezésével indul: ők küldenek hithirdetőt a feladat ellátására, Szamáriába Pétert és Jánost (8,14), Antiókhiába Barnabást (11,22).

A hosszú harmadik rész további felosztására két pont kínálkozik, s mind a kettőn szó esik Jeruzsálemről: a 15,36 verssel veszi kezdetét Pál apostolnak a jeruzsálemi zsinatot (15,22-30) követő hosszú apostoli útja, amelynek során földrajzilag először lép túl Kis-Ázsián, az egyházi fegyelmet illetően pedig (a jeruzsálemi határozat értelmében) először fogad be az Egyházba pogányokat zsidókkal egyenrangúakként. Az utolsó szakasz kezdetét a 19,21 versre tehetjük: ez a vers közli Pál döntését, hogy Jeruzsálembe, majd azt követőleg Rómába megy. A könyv hátralevő része a Jeruzsálem, majd Róma felé megtett utat ismerteti.

Látjuk, hogy Lukács kettős könyve, mint szilárd oszlopokon, a Jeruzsálem-témán nyugszik. Az egész mű súlypontja a középső részen van, amelyben az események egésze Jeruzsálemben és annak környékén történik: az evangélium vége Jézus megváltó szenvedését és feltámadását, a Csel az Egyház születését írja le. Az Egyház Jeruzsálemben, Isten hűségének e zálogában és látható jelében születik: ott adja Jézus utolsó utasításait az apostoloknak, ott érkezik meg a Szentlélek, ott kezd az Egyház kovászként nőni, onnan terjed majd más vidékekre. Az apostolok még az üldözés idején is Jeruzsálemben maradnak (vö. 8,1.14). Jeruzsálemen belül a Templom Isten jelenlétének a helye. Mindjárt Jézus mennybemenetele után az apostolok „állandóan ott voltak a Templomban, dicsérték és magasztalták Istent" (Lk 24,53). Az első keresztények „egy szívvel-lélekkel minden nap állhatatosan megjelentek a Templomban" (Csel 2,46; vö. 5,12). Az apostolok is szokásszerűen járnak a Templomba (vö. 3,1; 22,17). Péter első csodája ott történik (3,1-10). Az apostolok a Templomban prédikálnak (3,11-12; 5,21).

Nem véletlen az sem, hogy Lukács kétkötetes műve egy másik földrajzi helyen, Rómában végződik. Jeruzsálem egyszerre az a város, melyet Isten meg-

vált (Lk 2,38) s a város, amely Istent elveti (vö. Lk 13,34). A Jézus jóhírét terjesztő missziók központja, de ő maga elutasítja az evangéliumot. Jeruzsálem egyszerre az égi város és a földi város. A történet azért végződik Rómában, mert Jeruzsálem eltaszította magától Megváltóját. Jeruzsálem irányítja az eseményeket, de Róma a célpont, amely felé a történet végül is halad. A római birodalom fővárosa képviseli a „föld végső határá"-t (Csel 1,8). A Csel nem Pál élettörténetét, hanem az evangélium terjedését beszéli el. Ezért is nem Pál halálával végződik a könyv, hanem azzal, hogy Rómában „akadálytalanul" hirdeti az igét (28,31). Míg a Messiásra vonatkozó igéretek Jeruzsálemben váltak valóra, Pál római igehirdetése a próféták és Jézus jövendöléseinek végső beteljesedése.

Egyetemességre utaló szóhasználat

Az eredetileg a zsidóságon belül létrejött s a zsidó vallási gyakorlatokat tiszteletben tartó Egyház, Jézus példáját követve, hamar kinyúlt a megvetettek felé. A zsidók által lenézett szamaritánusokat az apostolok befogadták a keresztény közösségbe (Csel 8,14-17), az etióp eunuchot (a MTörv 23,2 szerint az ilyen ember sosem válhatott a zsidó közösség teljesjogú tagjává!) Fülöp minden fenntartás nélkül megkeresztelte (8,26-39). Újságot és botrányt azzal okozott az Ősegyház a zsidóságnak, hogy szélesre tárta kapuit a pogányok előtt.

A kereszténység fokozatos terjedése Jeruzsálemtől Rómáig nemcsak területi haladást jelent: ezzel egyidejűleg az evangelizáció át is lép a zsidó világból a pogány világba. Lukácsot az ige terjedésének éppen ez az oldala érdekli leginkább. Ismételten hangsúlyozza, hogy a pogányok térítése nem esetleges körülmények következménye, hanem Isten pozitív akarata, és épp így teljesednek be a prófétai igéretek, amelyek szerint a Messiás üdvösséget hoz a pogány népeknek. Pál egyik beszédében olvassuk: „Semmi mást nem mondtam azon kívül, amit Mózes és a próféták megjövendöltek: vagyis hogy

a Messiás szenvedni fog,
elsőnek támad föl a halottak közül, s
világosságot hirdet népének és a pogányoknak" (Csel 26,22-23).

Azaz az evangélium hirdetése zsidóknak és pogányoknak egyaránt épp annyira megjövendölt tény, prófétai jel, mint Krisztus halála és feltámadása. Jézusról szóló írásművét Lukács azért egészíti ki az apostolok missziós munkájának történetével, mert úgy érezte, hogy az evangélium pogányokhoz való elérkezésének és elfogadásának leírása nélkül Jézus megváltó művének írásba foglalása nem lenne teljes.

A Lukács-evangélium és a Csel közelebbi vizsgálata azt mutatja, hogy a pogány misszió gondolata Lukács egész művében jelen van, ott is, ahol a pogányokat kifejezetten nem említi. Jelentős ebből a szempontból, hogy a gondolat kifejezésre jut mind az evangélium, mind a Csel nyitó és záró szakaszában. Az evangélium szorosan vett kezdetén, Keresztelő János fellépéséről

szóló beszámolójában prófécia formájában János szájába adja: „...S meglátja majd minden ember Isten üdvösségét" (Lk 3,6). Keresztelő János az Iz 40,3-5 verseket idézi (a két másik szinoptikus evangélium bevezetőjében csak Iz 40,3 található, vö. Mt 3,3; Mk 1,2). Jézus első, szülővárosában mondott beszédét (Lk 4,16-30) is olyan részletekkel egészíti ki Lukács, melyeket sem Máté (13,53-58), sem Márk (Mk 6,1-6) nem említ: amikor Jézus a názáreti zsidóknak szemükre hányja hitetlenségüket, Illés és Elizeus próféta példáját idézi, akik zsidók helyett pogányokat segítettek csodatevéssel. A Lukács-evangélium végén Jézus utolsó beszédében prófétai jövendölést ismétel, amely szintén az üdvösség egyetemes voltát hangsúlyozza: a Messiás „nevében megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni Jeruzsálemtől kezdve minden népnek" (Lk 24,47).

A Csel elején Jézusnak ugyanezt a mondását ismétli meg Lukács más szavakkal, „minden népnek" helyett „a föld végső határáig" kifejezést használva (Csel 1,8). Ugyanezt használja Pál is első missziós beszédében, a piszídiai Antiochiában. Itt Iz 49,6 versét idézi: „Először nektek (zsidóknak) kellett hirdetnünk Isten igéjét. De mivel visszautasítjátok azt és nem tartjátok magatokat méltóknak az örök életre, most a pogányokhoz fordulunk. Az Úr ugyanis ezt a parancsot adta nekünk: A pogányok világosságává tettelek, hogy üdvösségük légy egészen a föld végső határáig" (Csel 13,46-47). A Csel záró szavaiban Pál így rója meg a hitetlen római zsidókat: „Vegyétek tehát tudomásul, hogy Isten üdvözítő szándéka a pogányoknak szól majd, s azok hallgatni fognak rá" (28,28).

Nemcsak Pál, hanem Péter első beszédében is kifejezésre jut a tény, hogy az evangélium mind a zsidóknak, mind a pogányoknak szól: „Az ígéret ugyanis nektek és gyermekeiteknek szól, valamint azoknak, akik távol vannak ugyan, de akiket meghív magához Urunk Istenünk" (Csel 2,39).

Amint Pál apostoli működésének csúcspontja megérkezése Rómába és ott a pogányok tanítása, úgy Péterének tetőpontja a pogány Kornéliusz megtérése és keresztsége. Ezt követően Péter alakja háttérbe szorul, és Pál lesz a főszereplő. Azt, hogy a százados megtérése nem egyedi eset, hanem általános gyakorlatot kezd el, Péter cezáriai beszédének egyetemességre vonatkozó kitételei mutatják: Isten előtt „minden nemzet fia" kedves (Csel 10,34); Jézus „a mindenség Ura" (10,36); „mindaz", aki hisz Jézusban, elnyeri bűnei bocsánatát (10,43).

A százados megtérésére Péter maga így utal a jeruzsálemi zsinaton: „Tudjátok, hogy engem az Isten kezdettől fogva kiválasztott közületek, hogy a pogányok az én számból hallják az evangélium tanítását és higgyenek" (15,7). Isten ezt az akaratát Cezáreában egész különleges módon, egy új, „pogány" Pünkösd eseménye által mutatta meg: elküldte a Szentlelket Kornéliuszra és házanépére (15,8; vö. 10,44-48). A zsinat a százados esetének alapján egyszer s mindenkorra jóváhagyja Pál véleményét és lehetővé teszi apostoli működését: a pogányoknak nem kell zsidókká lenniök ahhoz, hogy megkereszteljék őket.

Péteré volt a feladat, hogy a pogányok számára megnyissa az Egyház kapuit; miután a kapuk megnyíltak, Pálé a hátralevő munka.

Pál megtérése olyan fontos esemény, hogy Lukács háromszor mondja el a történetet. Mindhárom leírás kifejezetten utal Pál missziójának egyetemes, zsidókhoz és pogányokhoz egyaránt irányított jellegére. (A Csel 9,15 és 26,17-18 fényében a 22,15 versben használt „minden ember" kifejezés nyilván a pogányokra vonatkozik.) Ez megegyezik azzal, amit Pál magáról ír: „(Isten) kegyelmével meghívott, hogy kinyilatkoztassa bennem Fiát, akit hirdetnem kell a pogányoknak" (Gal 1,16). Tehát Lukács ugyanúgy értelmezi a damaszkuszi úton történteket, mint maga Pál.

Pál athéni igehirdetése földrajzilag Jeruzsálem és Róma között félúton, időrendben Pál apostoli útja közepén áll. Bár csak rövid ideig tartózkodott Athénben és ottani munkájának nem sok gyümölcse volt, Lukács különleges fontosságot tulajdonít ottani működésének. Hosszabban beszél róla, mint akár a galata, akár a tesszalonikai vagy a korintusi egyházzal eltöltött idejéről. Pál Athénben mondja legragyogóbb beszédét. Athén a pogány gondolkodás ideg-központja, a görög-római világ intellektuális és vallási fővárosa. A kereszténységnek az egész emberiségre kiterjedő egyetemes érvényét Lukács éppen az areopáguszi beszédben hangsúlyozza a legerősebben, a „minden" és az „egész" szavak sűrű alkalmazásával: „A világot és minden benne lévő dolgot teremtő Isten ... ad mindenkinek életet, lehelletet, mindent. Ő nemcsak teremtette az egyetlen őstől származó egész emberi nemet, de ő határozta meg azt is, milyen soká virágozzék minden egyes nemzet, hol legyenek területük határai ... (Ez az Isten) most azt mondja mindenkinek mindenhol, hogy térjenek meg, mert meghatározott egy napot, amelyen ítélet lesz az egész világ felett ... Erről mindenkinek bizonyítékot nyújtott ..." (17,24.25-26.30-31).

A szóhasználatnak ez a kimutatható rendszeressége, amellyel Lukács a keresztény jóhír egyetemes voltát hangsúlyozza, azt jelzi, hogy ez a gondolat volt szívéhez legközelebb, s hogy művének legmélyebb, legigazibb szándéka megmutatni pogány olvasóinak: az evangélium minden nemzetnek szól, jóhírét Jézus zsidóknak és pogányoknak egyaránt szánta, s amikor ezt a jóhírt a zsidóság elutasította, a hithirdetők joggal fordultak a pogányokhoz. A zsidóságon belül született Egyház így vált fokozatosan megtért pogányok Egyházává.

Párhuzamos szerkesztés

Lukács módfelett kedveli a kettes számot. Igen gyakran párhuzamok és ismétlések alkalmazása által értelmezi a leírt eseményeket, vagy hangsúlyozza fontosságukat. A legszembeszökőbb kettősség maga az, hogy irodalmi alkotását két kötetben adja közre, ami aztán további tág teret nyit arra, hogy a két rész egységét számos párhuzam és ismétlés által érzékeltesse.

A Csel kötetén belül a legfeltűnőbb párhuzamot Lukács Péter és Pál alakja között vonja. A két főapostol egyenlő rangját és méltóságát a párhuzamok egész sora húzza alá. Kettőjük igehirdetése is hasonló egymáshoz (vö. 10,37.40-42 és

13,24.30-31). Míg Péter és Pál csodás gyógyításai, halott-feltámasztása a folytonosságot bizonyítják Jézus működése és az apostoli Egyház között, a két apostol működésének párhuzama mutatja a folytonosságot a jeruzsálemi egyház és Pál pogány missziója között.

Sok helyen a kettőzés a nagyobb hangsúly kedvéért történik. Néha azt mutatja, hogy az esemény nem elszigetelt jelenség, hanem valami törvényszerűség megnyilvánulása, pl. István megkövezése (7,58) és Pál megkövezése (14,19; vö. 14,5) Krisztus hirdetése és az üldöztetés, vértanúság kapcsolatát húzza alá. Az apostolok letartóztatásának kétszeri megtörténte ugyanezt a célt szolgálja (4, 1-3 és 5,17-18). Az pedig, hogy Pál kétszer hagyja el a zsinagógát és megy a pogányokhoz (18,6-7 és 19,9-10), a zsidóság és az Egyház közötti szakadást mutatja meg drámai módon.

A legfontosabbak mégis azok a párhuzamok, melyeket Lukács evangéliuma és a Csel, azaz Jézus és az apostolok között von. Sokszor ez a párhuzam Jézus mondása és a tanítványokkal történtek között az ígéret és beteljesedés vonalán van.

„Mikor a zsinagógák ... elé hurcolnak titeket, ... a Szentlélek abban az órában megtanítja nektek, mit kell mondanotok" (Lk 12,11-12)	A főtanács előtt „Péter Szentlélekkel telve így válaszolt ..." (Csel 4,8)
„Én olyan ékesszólást és bölcsességet adok nektek, amelynek egy ellenfeletek sem tud ellenállni vagy ellentmondani" (Lk 21,15)	„(a főtanács tagjai) nem tudtak semmit ellentmondani" (Csel 4,14)
„Boldogok vagytok, ha gyűlölnek az emberek, ha kiközösítenek és szidalmaznak titeket ... az Emberfiáért! Örüljetek azon a napon és újjongjatok." (Lk 6,22-23)	„Ők pedig örvendezve távoztak a a főtanács elől, mivel méltóknak bizonyultak, hogy Jézusért gyalázatot szenvedjenek" (Csel 5,41)

Legkövetkezetesebb, leghosszabban nyomon követhető a párhuzam Jézus szenvedéstörténete és Pál jeruzsálemi meghurcoltatásának krónikája között. Mind Jézus, mind Pál szabad elhatározásból fordul Jeruzsálem felé (Lk 9,51; Csel 19,21). Amint Jézus háromszor jövendöli meg, hogy Jeruzsálemben szenvedés várja, úgy Pál esetében is három említés történik a fenyegető jövőről: Pál saját előérzete (Csel 20,22-25), barátai féltése (21,4) és Agábusz jövendőmondása (21,10-12). Amint a Jézus társaságában levő Péter késznek mondja magát Jézussal együtt meghalni (Lk 22,33), úgy Pál is késznek vallja magát a szenvedésre (Csel 21,13), s amint Jézus halálfélelme ellenére is azt kívánja, hogy az Atya akarata történjék (Lk 22,42), Pál is hasonló kívánságot fejez ki (Csel 21,14). Perük során a tömeg mindkettőjüket hasonló kiáltásokkal veti el (Lk 23,18.21; Csel 21,36; 22,22), mindkettőjüket kétszer hallgatja ki császári helytartó – Jézust Pilátus (Lk 23,1-7.13-25), Pált Félix és Fesztusz (Csel 24,1-23; 25,1-12) – és egyszer a király: Jézust I. Heródes Agrippa (Lk 23,8-12), Pált

II. Heródes Agrippa (Csel 25,23-26,30), s a császári helytartó mindkettőjüket ártatlannak jelenti ki (Lk 23,22; Csel 26,31-32). Tehát mindkettőjük életében ugyanaz a sorsfordulat következett be: „Az Emberfiának ... bűnös emberek kezére kell kerülnie" (Lk 24,7); Pált „bilincsbe verve adták át Jeruzsálemből a rómaiak kezébe" (Csel 28,17).

Ezekkel a párhuzamokkal Lukács mondanivalója valamiképpen ez: István és Pál a keresztény hithirdetők és hitvallók példaképei, de az alap-minta, amelyre István és Pál élete is formálódott, a keresztény élet prototípusa, maga Jézus. Ha az ő akarata szerint élünk, olyan lesz az életünk, mint az övé: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét minden nap és kövessen engem" (Lk 9,23). Tanítványaiban ismét Jézus jár az emberek között (vö. Jézus szavát az egyházüldöző Saulnak: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?": Csel 9,4). A figyelmeztetés hangja azonban alapvetően nem szomorú, nem gyászos: magában foglalja azt az ígéretet is, hogy amint Jézus életében a halál nem jelentette mindennek a végét, hanem feltámadás követte, úgy a nyomában járó tanítványok életében sem a megpróbáltatás és kudarc lesz az utolsó szó.

Szabó Flóris

AZ EGYHÁZATYÁK ÉS AZ IMÁDSÁG MODERN KRITIKÁJA

A magyar embert arról lehet megismerni szerte a világon, hogy magyarul beszél. A keresztény embert arról lehet megismerni, hogy imádkozik. Az egyház azoknak a közössége, akiket Isten hívott, és akik erre a hívásra imádkozva felelnek. Az imádság végigkíséri vándorútján az egyházat... De éppen mivel részese ennek a vándorútnak, részese lesz azoknak a befolyásoknak, próbáknak is, amelyeken át az egyház útja vezet. Jelen kis írásunkban ennek a történelmi útnak két jelentős pontját vetjük össze: napjainknak az imádságról alkotott nézeteit, a vele szemben felmerülő problémákat szembesítjük az egyházatyák problémáival, nézeteivel.

+

„Istent az imádság le tudja győzni. Krisztus meg adott neki erőt a jónak véghezvitelére. Tehát a halottak lelkét vissza tudja hívni a halál útjairól, a gyengéket talpra állítja, a betegekbe erőt önt, a megszállottakat megszelídíti, a börtönök zárait megnyitja, az ártatlanok billincseit megoldja. Lemossa a bűnöket, elűzi a kísértéseket, elnémítja az üldözést, a kislelkűeket megvigasztalja, a nagylelkűeket gyönyörködteti, az úton járókat hazavezeti, a hullámokat lecsendesíti, a latrokat leszereli, a szegényeket táplálja, az elesetteket felemeli, a zuhanókat felfogja, az állókat megtartja. Az imádság a hit várfala. Az imádság

fegyverzetével őrizzük Királyunk zászlait, s az angyalok trombitáit imádkozva várjuk. Az összes angyalok is imádkoznak. Imádkozik az egész teremtés. Imádkoznak a háziállatok is, a vadak is, és meghajtják térdüket. Kilépve istállójukból vagy barlangjukból, az égre néznek nyugtalan tekintettel. A madarak is felszállnak és az ég felé emelkednek, szárnyuk keresztjét kéz gyanánt kitárják, és mondanak valamit, ami imádságnak tetszik. De mit mondjak többet az imádság szerepéről? Maga az Úr is imádkozott."

Tertullianus ezekkel a lelkesült szavakkal zárja az Imádságról szóló kis értekezését. A jelen hangjai azonban nem ilyen egyértelműen lelkesültek. Napjainkban az imádság, a s z e m é l y e s imádság súlyos krízisen megy át, ill. ment át. Különösen a hetvenes évek első felében egymást érték a kritikák, amelyek vizsgálat alá vették az imádság évszázados gyakorlatát, s különösen sokat foglalkoztak a kérő imával, azaz azzal az imaformával, amely az Újszövetségben és Jézus imádságról szóló tanításában központi helyet látszik betölteni. Ezt a válságot legtöbbször Bertold Brecht ismert színművének, a Kurázsi mamának egyik jelenetével szemléltetik. Parasztok egy csoportjának végig kell néznie, amint az ellenség megtámadni készül a szomszéd várost. Sőt a katonák fegyverrel kényszerítenek egy legényt, hogy mutassa nekik az utat éjjel a város alá. A visszamaradók aggódnak a városért, de mindig csak arra a következtetésre jutnak: Hát mi nem tudunk semmit sem csinálni. S ebből jön a végkövetkeztetés: aki nem tud semmit sem csinálni, az legalább imádkozhat. A jelenetnél ott van a néma leány, Katrin. Ő feláll, trombitát vesz a kezébe, s mint egy megszállott, feltrombitálja a városka lakóit. Katrint agyonlövik, de a város felébred és megmenekül.

Az imádság ellen emelt kifogások különböző oldalról jönnek.

a) A természettudományos kifogás így hangzik: az imádság illúzió a természeti törvényszerűség önmagában zárt rendszerével szemben. Ez a kifogás igazában az isteni, személyes-történelmi világkormányzást, tehát a gondviselésbe vetett hitet veszi célba.

b) Ehhez jön a pszichológia vádja: az imádság durva önzés, mert abból a feltételezésből indul ki, hogy Isten a világ kormányzását az imádkozó egyéni kívánságai szerint irányítja. Ennek a kifogásnak is van irodalmi talaja: Tolsztoj egyik gyermekszereplője este lefekvéskor gyönyörködve nézi az ablakból, amint nagy fehér pelyhekben hull a hó. Hirtelen az a kívánsága támad, hogy milyen jó volna, ha ez a sok fehérség reggelre mind cukorrá változnék. Esti imájában ezért imádkozik, alig tud elaludni az izgalomtól; reggel első dolga odaszaladni az ablakhoz és megnézni, teljesült-e a kívánsága. Persze hogy nem teljesült. – Mi tagadás, imáink nem egyszer valóban ilyen gyerekes kívánságokkal állnak elő, legalábbis az isteni világ nagy valóságaihoz viszonyítva gyerekesnek tűnő problémákkal.

c) S végül a szociáletikai vád: az imádság elfeledteti a kereszténnyekkel a társadalom iránti felelősségüket. Ha szabad itt is egy ismert, humoros, de találó kis anekdotát idézni az Öreg plébános leveleiből: az egyszeri lelkipásztort este

beteghez hívják, restell elmenni, inkább azt mondja: majd imádkozunk, hogy reggelig meg ne haljon a beteg.

Mindezeknek a kifogásoknak alapja mélyen van, teológiai alapkérdésekből fakadnak. Mindenek előtt a hagyományos Isten-fogalmat és a mai embernek a világgal szembeni állásfoglalását érintik. A személyes Isten megkérdőjelezése maga után vonja az imádság kritikáját is.

Ezekkel az eddig vázolt kritikákkal szemben van egy ellenkező előjelű is: az eddigi vádak – ha szabad szemléletesen így megfogalmaznunk – baloldalról támadják az imádságot, ez a másik szemlélet jobbról. Ezt a szemléletet röviden úgy nevezhetnénk, hogy: a parttalan imádság (part nélküli imádság). Garaudy óta divatos ez a „parttalan" kifejezés: ő adta (ill. magyar fordítói) ismert művének a Parttalan realizmus címet. A parttalan imádság elmélete szerint az imádságot mint különleges vallásos aktust túlértékeljük az Istennel való ama találkozással szemben, amely egész életünk folyamán végbemegy. „Sine intermissione orate!" – ez a felszólítás tehát nem azt jelenti, hogy a keresztény ember állandóan imákat mondjon, hanem: az egész életet kell olyan lelkületben élnie, hogy az megfeleljen az evangéliumi felszólításnak. Tehát az imádság így feloldódik, határok nélkül elvész az élet folyamatában. Ha tehát másokkal foglalkozunk, ha szolgálunk nekik, ha az életről gondolkodunk, mibenlétét kutatjuk, ez mind imádság lehet, mert mind valós találkozásunk Istennel, bár ő nem egyszer inkognitóban marad. Ha valaki helytelennek tartaná – mondja ez a szemlélet –, hogy az imádságot így kiterjesztjük, az idézze emlékezetébe Pál apostol sorait: „Adjátok testeteket élő, szent, Istennek tetsző áldozatul. Ez legyen a ti ésszerű istentiszteletetek" (rationale obsequium – logiké latreia; Róm 12,1). A latreia szó általában a kultikus istentiszteletet jelenti, de itt az egész életre kiterjeszti az Apostol. A fejezet többi részében azután kifejti ennek a tágabb értelemben vett istentiszteletnek feladatait: minden kapott adományunk, tehetségünk kifejlesztése, latbavetése a többi emberek szolgálatában. Röviden összefoglalva: a régi Ora et labora helyett ez az elmélet ezt találja megfelelőnek: Laborare orare est – a munka imádság.

Még egy megjegyzés: ez az elmélet igazában a kanti filozófiára megy vissza. Ő értelmezi Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft c. művében a szünet nélkül való imádság szellemét úgy, hogy az nem más, mint az Istennek tetsző életmódra való állandó törekvés.

Mindezek a problémák azonban nem újak. A keresztény ókor egyházi íróinak, az egyházatyáknak is szembe kellett velük nézniük. Nézzük meg, hogyan találkoztak ők ezekkel a kérdésekkel, és milyen tanulságokat vonhatunk le nézeteikből.

Kezdjük rögtön a legutolsóval, az ún. parttalan imádság kérdésével. A „sine intermissione orate" felszólítás, Pál apostol és Lukács evangélista közlésében az egész Nicea előtti kereszténység és a szerzetesség mozgatója volt. Az Atyák soha nem vesztették el szemük elől e parancsot, hiszen ez volt az Úr egyetlen parancsa az imádságra vonatkozóan. Természetesen többféle interpretációja

született elméletben is, gyakorlatban is. Most nem akarjuk e nézeteket mind felsorolni, csak a főbb csoportokat, főbb irányokat érinteni.

Legszigorúbban, szinte szószerint értelmezték a szerzetesek. Mióta a vértanúhalál fenyegetése, vagy inkább lehetősége nem lebegett ott a keresztények feje fölött, a szerzetes lett az, aki egész életére a vértanúság pecsétjét akarta ráütni. A világgal való szakítás a társadalom elhagyását, az emberektől távol, egyedül az Istennel való foglalkozást, a vele, a neki való életet jelentette. A földön töltött időnek így új tartalma lett, s Krisztus felszólítása az állandó imádságra időszerűbbé és sürgetőbbé vált, mint valaha. A szünet nélküli imádság nemcsak egy volt az Úr parancsai közül, hanem ez volt a minden evilági dologtól elszakadt élet egyedüli értelme. Az egész nap és az éjszaka fele az imádságnak volt szentelve, s az ima még a munkát is végigkísérte. A sokszor előforduló „meditari" ige, „meditatio" főnév ezt jelentette: munka közben is, járáskelés közben is, hangosan vagy mormolásnak tűnő félhalkan mondták, recitálták a Szentírást, főképpen a zsoltárokat. (Hasonló ez az újkori rózsafüzér-recitáláshoz munka, járás-kelés közben.) A „lectio divina" is a Szentírás olvasását jelenti. S mikor Szent Benedek előírja, hogy a szerzetesek a nagyböjt elején vegyenek ki a „bibliotheca"-ból egy kötetet, a bibliotéka minden valószínűség szerint S z e n t í r á s t jelent, tehát az előírás igazában így hangzik: mindenki vegyen ki egy kötetet a bibliából, és azt elejétől végéig olvassa el. Tehát valóban szünet nélkül imádkoztak. Hozzá kell tennünk, hogy nem csak a szerzetesekre áll a zsoltároknak ez az előbb említett, munka közben való recitálása. Szent Jeromos is írja egyik levelében, hogy körülötte a szőlőmunkások is zsoltárokat énekelnek.

E szerzetesi vonaltól eltér Origenész magyarázata. Ő így ír az imádságról c. értekezésében:

> Az imádkozik szünet nélkül, aki kötelező cselekedeteihez imádságot csatol, és az imádsághoz cselekedeteket. Mert a sine intermissione orate mondatot csak úgy vehetjük teljesíthető parancsnak, ha azt mondjuk: a szent ember egész élete egyetlen nagy imádság és ennek része az, amit imádságnak szoktunk nevezni, s amit napjában legalább háromszor kell végeznünk, amint Dánielnél is kitűnik.

Origenész tehát ezt mondja: imádkozzunk naponta legalább háromszor, és ezen a szoros értelemben vett imádságon kívül végezzük jócselekedeteinket, amelyek bennfoglalt imádságot képeznek. Tehát e tágabb értelemben vett „imádság" igazában csak metaforaként áll Origenész elképzelésében, mint ahogyan ő mindent allegorikusan, jelképesen értelmez a szentírásban.

A kérdéssel foglalkozók ebbe az Origenész-féle vonalba sorolják szent Ágostont is. Az ő felfogását jól ismerjük a 37. zsoltárhoz írt Enarratióból. Szerinte: „ha olyan imádságra gondolunk, hogy folyton térdet hajtunk, leborulunk, vagy kezünket felemeljük, ha így gondoljuk az imádságot, akkor nehezen tudjuk megtenni az Apostol felszólítását: sine intermissione orate. Van azonban egy másfajta imádság: a vágyakozás. Bármi mást teszel is, ha vágyakozol az örök szombat után, nem szűnsz meg imádkozni."

Tehát szent Ágoston is valóban Origenészhez hasonlóan, csak metaforikusan érti az imádságot ezen a vágyakozáson. Anélkül, hogy a vonatkozó szent Pál levélrészlet részletes elemzésébe merülnénk (2Tesz 5,17: semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite), csak egyszerű olvasásra is megállapítható, hogy az Apostol semmiképpen sem ilyen implicit imádságra gondol, tehát az imádság követelményét nem lehet azonosítani a a jócselekedetek végzésével; így nem állja meg a helyét a parttalan imádság elmélete sem, azaz hogy laborare est orare. Annál is inkább, mert már szent Vazul is észrevette, hogy a folytonos munkára van egy külön parancs: „nocte et die operantes". Tehát ha két külön parancs, akkor két külön megvalósítás is!

A parttalan imádság elmélete után most vizsgáljuk a többi imádság-kritikát. Mint majd látjuk, lényegében ezek sem egészen újak az Atyák nézeteihez képest. Hallgassuk meg először is Origenész kritikáját a kérő imáról.

> Ki volna olyan korlátolt, aki azért imádkoznék, hogy a nap fölkeljen, hisz olyasvalamit kérne, ami az ő imája nélkül is bekövetkeznék; hisz nagyon ostoba ember volna az, aki azt hinné, hogy az ő könyörgésére történt meg az, ami mindenképpen bekövetkezik az ő imája nélkül is. Ugyancsak minden ostobaságot felülmúlna az, aki a nyári hőség idején, a nap hevétől elcsigázottan azt remélné, hogy a nap az ő imájára eltávolodik a tavaszi csillagképek közé, hogy ő kellemesebb hőfokot érezzen. Éppen így járna az, aki imájában remélve nem akarja elszenvedni mindazt, ami az emberi nemnek szükség szerint elő van írva.

Ebben a szövegben, amely a mai olvasó számára is természettudományos megfontoltságról tanúskodik, nem annyira a zárt természeti okság megváltozhatatlanságáról van szó, mind inkább az antik ember számára a nap és csillagok által megadott sors kikerülhetetlenségéről. Alexandriai Kelemen ugyan azt tanítja, hogy a megkeresztelt ember ki van véve a sors hatalma alól, és Origenész is osztja ezt a nézetet a gondviselésről és az isteni pedagógiáról vallott felfogása értelmében; érdekes módon azonban nem úgy érvel, hogy próbálja a gondviselés és az imameghallgatás viszonyát meghatározni, hanem pszichológiai síkra tereli a kérdést. Az imádkozó azzal, hogy imádkozni kezd, minden elégedetlenséget félretesz, és Isten kezébe helyezi magát. Isten előretudása folytán azután – az ima által – minden imádkozónak ez a szabad akarata beleépül az Egésznek abba a rendszerébe, amely a világ fennállásának alapja.

A bonyolult gondolatmenetet nem akarjuk itt részletezni, legyen elég Origenész egyik mai vizsgálójának, Gesselnek modern hasonlata a dolog érzékeltetésére:

> Képzeljünk el egy kompjutert, amelybe betáplálták az ember szabad akaratát, az isteni gondviselést és az isteni előre-ismerést, s e három feldolgozásából születik meg a cselekvések sorozata, amelyek mindegyik partner autonómiáját érvényesítik.

E mögött az elgondolás mögött a sztoikusok elképzelése áll az isteni ökonómia által kormányzott nagy világrendről; ha az ember ebbe az isteni világökonómiába beleilleszkedik, harmóniába hozza a benne működő erőket, s maga is jól kormányzott kis-világ lesz. Origenész szerint ezt hozza meg az imádság,

ezért imádkozzuk a Miatyánkban a második kérést: Jöjjön el a te országod. Azaz az a boldog állapot, amelyet az uralkodó akarat és a bölcs gondolatok rendje jellemez. Így csak az imádkozó ember tudja magát minden hamis kényszertől megszabadítani, és teljes énjét átadni ennek a boldog országnak.

Ami a második kritikus pontot, az emberi imádságok kicsinyes, gyermekes voltát illeti, arról is van Origenésznek igen találó oktatása.

Máté 6,33 ismerős intelme: „Keressétek először az Isten országát, és minden más hozzáadatik nektek." Origenész nagyon képszerű nagyarázatot fűz ehhez. Azonban előbb bevezetőül néhány szó: az embernek azt kell kérnie, mint Ciprianus is kifejti, hogy a földi visszafejlődjék benne, és az égié, a lelkié legyen a főszerep. De az isteni dolgok megismerése, és az ember igazi szükségleteinek megismerése csak az imádságban érhető el; ezt a két megismerési folyamatot nem lehet egymástól elválasztani, mert – ezek már Origenész szavai – ha valaki nem ismeri Istent, és nem ismeri azt, ami Istené, az a maga szükségleteit sem ismeri. Ez a gondolat ihlette Romano Guardinit is, amikor ezt írja: Csak aki Istent ismeri, az ismerheti az embert.

De lássuk most már Origenész szép szövegét:

> Mindaz, aki Istentől kicsinyes és földi dolgokat kér, nem fogad szót annak, aki megparancsolta, hogy nagy és mennyei dolgokat kérjünk, mivel kicsinyeseket és földieket nem tud adni. Ha valaki azt hozza fel ellenvetésül, hogy a szenteknek is sok testi jótétemény adatott imádságukra, sőt maga az evangéliumi szózat tanítja, hogy a kicsiny és földi dolgok hozzáadatnak nekünk, annak én így felelek: Ha valaki nekünk valami tárgyat ajándékoz, nem mondhatjuk azt, hogy e tárgy árnyékát adta nekünk, — mert a tárgyat nem úgy adta, hogy két dolgot akart adni, ti. a testet és árnyékát, hanem csak a tárgyat akarta adni; de a tárggyal együtt megkapjuk az árnyékát is. Ugyanígy, ha emelkedettebb lélekkel szemléljük a kiváltképpen Istentől kapott ajándékokat, nagyon is joggal állíthatjuk, hogy a nagy, mennyei és lelki adományok kíséröi azok a testi dolgok, amelyeket a szentek kaptak használatra, akár hitük mértéke szerint, akár az adományozó akarata szerint. Akarata azonban bölcs, ha mi nem is tudjuk minden adományának az adományozóhoz méltó okát adni. Tehát azt kell gondolnunk, hogy Annának egy bizonyos terméketlenségtől meggyógyított lelke termékenyebb lett, mint Sámueltől terhes teste. Ezekiás is inkább lélekben szült királyi sarjat, mint testi termékenységből utódot . . . Dániel is inkább láthatatlan oroszlánoknak fogta be a száját, nehogy lelkében valami kárt okozzanak, semhogy a láthatókét . . . Egyébként semmi különös sincs abban sem, ha az árnyékot létesítő testhez nem mindenkinek adatik meg a megfelelő árnyék: egyeseknek egyáltalában nem adatik, másoknak rövidebb, ismét másoknak hosszabb . . . Amint az, aki a nap sugaraira vágyik, miután elérte őket, nem törődik azzal, hogy van-e a testnek árnyéka, vagy nincs; ő elérte azt, ami neki fontos, most már se nem szoroz, se nem oszt neki, hogy elmegy-e az árnyék vagy marad, hogy hosszabb-e vagy rövidebb: így mi is, ha elértük a lelkieket, és Isten beragyog bennünket, olyan jelentéktelen dolgot, mint az árnyék, nem tartunk számon aggódó lélekkel. Ugyanis az összes anyagi és testi dolgok csak törékeny és könnyű árnyékok. (De oratione. PG. 11,467 sk.)

Ez a szöveg nem annyira az újplatonizmusnak a külső világot mint árnyékot leértékelő szemléletét mutatja, hanem inkább a minden görög filozófiában ér-

vényesülni akaró szabadságvágyat, amely az embert minden ember-alatti és embertelen kötelektől és kényszertől meg akar szabadítani.

Végül a harmadik pont: az embernek a közösséghez való viszonya az imádságban. Mint eddig láttuk, az imádkozó ember ismeri fel a maga helyzetét, helyét a mindenségben, az imádkozó ismeri fel a maga igazi szükségleteit; a közösségben való helyét, feladatait is az imádkozó ember látja igazán. Az Aranyszájú szerint: egyedül ez a szó: Atyánk, elég volna arra, hogy levezessünk belőle minden erényt. Aki ugyanis Istent egyedüli Atyának ismeri el és nevezi, még hozzá minden ember közös Atyjának, annak olyan életet kell élnie, hogy ehhez a nagy származáshoz ne legyen méltatlan.

Nem véletlen, hogy az atyák felhozott nézetei szinte kivétel nélkül a Miatyánkhoz írt magyarázataikból valók. Ebben mondja ki Jézus legkifejezőbben az ember igazi szükségleteit, és ebben mondja ki az emberek szolidaritását Isten előtt; a legfontosabb és legvégső dolgokban mindannyian egyek vagyunk Isten előtt. Vegyük példának Ciprianus Miatyánk-magyarázatának egy kis részletét:

> A béke tanítója és az egység nevelője nem akarta, hogy imánkat egyedül, különállva végezzük, hogy az imádkozó csak magáért könyörögjön. Nem azt mondjuk: Atyám, aki vagy a mennyekben; nem azt: Kenyeremet add meg nekem ma; és nem csak magának kéri, a bűnök bocsánatát, s nem csak magának kéri, hogy ne essék kísértésbe, és csak maga szabaduljon meg a gonosztól. A mi imánk nyilvánosan és mindenkiért szól, nem egy-egy emberért imádkozunk, hanem mindenkiért, az egész népért, mert mind egyek vagyunk. Isten a béke és egyetértés oktatója, aki az egységet tanította; azt akarta, hogy éppenúgy e g y imádkozzék mindenkiért, mint ahogyan ő maga is mindenkit Egyben foglalt össze. (PL. 4,523-524)

S végül: a Miatyánkban egy kérésben sincs említve az Egyház. Ebben is azt a felhívást kell keresnünk, hogy imádságunkban a kereszténységen túl, az egyházon túl az egész emberi közösség felé forduljunk.

Felhasznált fontosabb irodalom:
Gessel, W.: Die Theologie des Gebetes nach „De oratione" von Origenes. München, 1975.
Vogüé, A.: Le Régle de Saint Benoît. VII. / Commentaire doctrinal et spirituel. Paris, 1977.
Schmöle, Kl.: Die Fraglichkeit des Betens und Antworten der Kirchenväter. Geist und Leben 1973/6.
Medisch, R.: Entgrenzung des Gebetes. Theologie der Gegenwart 1974.

Bogyay Tamás

NÉHÁNY GONDOLAT A KÖZÉPKOR MEGÉRTÉSÉRŐL

A történelem lényegében elbeszélés. Legősibb formája az volt, amit a szülők gyermekeiknek, a nagyszülők unokáiknak meséltek saját fiatalságukról. Az írásnélküli társadalmaknak is volt mindig múltjuk, valamiféle történelmi emlékeze-

tük. Természetes, hogy a nemzedékről nemzedékre szálló szájhagyományban a múlt képe egyre torzul. A történelem tudományának ez nem is volt elegendő. De a múltat módszeresen kutató tudóst nem elégíthette ki az írásban hagyományozott adatok egyszerű sorozata sem. A történész szeretné a múltat úgy maga előtt látni és másokkal is megláttatni, mint ahogy saját korát, a jelent ismeri, illetve ismerni véli. Ezért amit megtud a múltból, önkéntelenül is a maga korához méri, szereplőit saját világa hasonlatosságára képzeli el és jeleníti meg. Részben igaza van. Azok is emberek voltak, és a történelem emberek és emberi közösségek viselt dolgait beszéli el. Felmerül azonban a kérdés, igaz-e a kép, amelyet a régi emberekről rajzol? Meg lehet-e igazán érteni a múltban történteket, a régiek tetteit, gondolkodását, érzelemvilágát annak alapján, ahogy most, századokkal később cselekszenek, gondolkoznak és éreznek az emberek?

Természetes azonban az is, hogy a múltat a jelenhez viszonyítva értékeljük is. Közmondásosak a „régi jó idők", részben talán csak azért, mert az emlékezők akkor még szépreményű fiatalok voltak. A távolabbi, immár „történelmi" múlt értékeléséhez persze nem elég ez az egyszerű, egyéni mérce. A modern történettudománynak egyik legnagyobb eredménye épp az a belátás, hogy a múlt eseményeit és cselekvő meg szenvedő szereplőit csak saját korukhoz mérve lehet megérteni és helyesen értékelni.

Hogy ez mennyire nehéz feladat, arra mondhatnánk iskolapélda Európa történetének az az időszaka, amelyet a 17. század óta „középkornak" szokás nevezni. A középkor-kutatás ma már önálló ága a történettudománynak, tekintélyes intézetei, tanszékei, folyóiratai vannak, nemrégóta két nagy szaklexikon kiadása is folyamatban van. Az elnevezés és a fogalom azonban nem módszeres tudományos eszmélkedések eredménye. A humanizmus, majd a reformáció is, el akarta határolni magát a közvetlen múlttól, amelyet jórészt megtagadott, lenézett és az igazán értékes hagyomány megszakítójának tartott. A humanizmus, az itáliai „rinascimento", a klasszikus ókort akarta folytatni, a reformáció a tiszta őskeresztény hagyományt. Mindkettő megvetéssel tekintett a közbeeső, átmeneti időszakra, amelynek nem is találtak jobb nevet, mint „media aetas, media antiquitas, media tempora, medium aevum", azaz a közbeeső idők, „középkor". Nem csoda, hogy a névnek nem felelt meg pontosan meghatározott fogalom. Máig vitatottak az időhatárok, csak nagy általánosságban mondhatni, hogy a középkor mintegy ezer esztendőt ölelt át a késő antiktól a 16. század elejéig, a reformációig, vagy nálunk magyaroknál a mohácsi vészig. Nem kevésbé homályos volt a fogalom tartalma, a középkori világ lényege. Ez azonban nem is érdekelte a humanistákat és a hitújítókat. Ők arra voltak büszkék, hogy új életre keltették a jót és szépet, ami ebben a közbeeső időben feledésbe merült. A „középkor" elnevezés ennek megfelelően voltaképp semleges volt, nem értékelt. Annál többet mond a jelző, amely azután, főként a népszerűsítő történetírásban, hozzátapadt: „sötét középkor". Ledorongoló, megvető jelző, csak olyan kor adhatta, amely magát a szellemi fény kiváltságos birtokosának érezte. A

„siècle des lumières", a fény százada vezető szelleme, Voltaire adta ki a jelszót: „écrasez l'infâme", pusztítsátok el a gyalázatost, vagyis az Egyházat. A felvilágosodás épp azért tekintette ellentétének a középkort, azért bélyegezte sötétnek, mert az Egyház akkoriban vezető szerepet játszott. Ez valóban így volt. Az évezredben, amelyet hagyományosan középkor néven ismerünk, ugyanis az élet minden síkján óriási változások mentek végbe. Egy szigorúan körülhatárolható, egységes jellegű középkor épp olyan fikció, mint a klasszikus antikvitás, amelyet a humanisták akartak feltámasztani. A korai, érett és késő középkor évszázadainak valóban az adott bizonyos mélyen gyökerező egységes jelleget, hogy az egyes emberek és a közösségek is Istenbe kapaszkodtak, a vallás és szervezete, az Egyház életet irányító erő volt. A középkor „sötétsége" hirdetői csak azt nem vették tudomásul, ami a mai középkor-kutatásban szinte közhely: azokat a szellemi energiákat és törekvéseket, amelyek a kis Európát az utolsó pár évszázad alatt a földkerekség szellemi és anyagi fejlődésének az élére emelték, épp ez az Istenre néző középkor termelte ki magából. Eltévelyedésnek, a haladás bénítójának és gátjának minősíteni tehát vaskos történelmi tévedés.

Humanizmus, reformáció, felvilágosodás nem egyszer a „sötét" középkorra kente mindazt, ami szerinte a múltban rossz volt. Aki azt szeretné tudni, milyen is volt valójában ez a kor, annak magukat az akkori embereket kell megkérdeznie. Ezt csinálja a modern medievisztika. Írásban, képekben, egyéb emlékekben ezernyi a válasz. Egyáltalában nem adnak egységes és statikus képet. Nemzedékről nemzedékre, tájanként más a szó és más a hangnem. Természetes, hogy főként a szellemi elitnek, és a társadalom vezető rétegeinek a válaszai maradtak reánk. Az alattvalók tarka-barka tömege lelkébe csak közvetve lehet néha-néha bepillantani. Mindenképp szembe tűnnek sajátságok, amelyek nagyon is elütnek mindattól, amihez a jelenben hozzászoktunk. Ragadjunk ki közülük mintegy jellemző szemelvényként néhányat.

A középkor első fele legjobb elméi már foglalkoztak a világ és az élet nagy kérdéseivel, természetesen a teológia kereteiben. Megvolt az elképzelésük a világtörténelemről is: meg voltak győződve, hogy utolsó szakaszában élnek. Ez a szakasz a Megváltással, Krisztus Urunk eljövetelével kezdődött, és a Végítélet fogja lezárni. Áttekinthetőnek tartották a múltat a világ teremtésétől, és eleinte próbálták kiszámítani az idők végezetét is. Korlátozottnak, áttekinthetőnek vélték a térbeli világot is, amelynek Jeruzsálem és Róma jelentette a középpontját.

Ez az áttekinthető, évezredekben mérhető világtörténelem a teremtéstől a végítéletig voltaképp az egyes ember életútját formázta: a születéstől a halálig, amely az időn és téren kívüli örök élet kezdete. Az egyéni embernek az Isten már megmutatta, merre kell mennie. A középkori ember tehát a múltban kereste és találta meg ezt az útmutatást. Meg volt győződve, nem eddig ismeretlen, új utak vezetnek az üdvösségre, hanem a régiek példája. Ezért tisztelte a hagyományt. Az újnak nem volt önértéke, minden újítás voltaképp csak a régi és örök értékek felújítása lehetett: re-novatio, re-formatio, re-naissance. A közép-

kori ember nem igen sejthette, hogy hagyománytisztelete, a régiek utánzása a valóságban egészen új utakra vezette. Mert a keresztény értékrendszer, amelynek megvalósítására törekedett, hallatlan feszültségeket és ellentmondásokat hozott a világba. Ezeknek a feloldása és kiegyenlítése pedig szükségképpen mozgósította a legjobb szellemi erőket.

A hit és ésszerű tudás ösztönző feszültsége fejlesztette ki a skolasztikus dialektikát, amely megdöntötte a tiszta tekintélyelvet, és az állandó kérdésben és ellentmondásban találta meg a bölcsesség kulcsát, mondhatnánk azt is, a tudományos igazságkeresés ma is egyetlen útját. A hagyománytisztelet nem gátolt. A korai skolasztika egyik nagy mestere, Chartres-i Bernát, saját korát az antik világhoz hasonlítva óriások vállán álló törpéknek látta. A középkori ember alázattal, a törpeség érzésével tekintett vissza a régiekre, de tudta azt is, hogy vállaikon állva mégis fölöttük van, messzebb láthat. Így tágultak ki és tűntek el végül is a földrajzi világkép határai, így szabadult meg a keresztény ember a végítélet várásának szorongásától is.

Különösképp kiáltó és fájó volt a krisztusi eszmény és a valóság ellentéte. A legnagyobb ellentmondások közé tartozott az, amely minden ember Isten előtti egyenlőségét a feudális társadalmi renddel állította szembe. Az Isten előtt mindenki egyenlő, de mindenki beleszületett a földön valamilyen állapotba, egy bizonyos „jog"-ba. Mivel a világ és a társadalom is Isten teremtménye, a teológusok és filozófusok állandóan keresték ennek az ellentmondásnak a magyarázatát. A megoldásra hiába alkottak elméleteket. Sem teóriával, sem diktátummal nem lehetett eltüntetni. Nem is az okoskodások vagy jogszabályok síkján találták meg a megoldást, hanem az egyes ember cselekvő életében, a krisztusi eszmény gyakorlati megvalósításában. Tudós társadalomelméletek helyett néhány evangéliumi passzus, illetve Krisztus és sokezer követőjének példája mutatta meg az utat. „Si potuerunt hi et hae, quare non tu?" Ha meg tudta tenni ez és az, miért nem tudnád te is? Ez a hagyomány nem kötött, hanem hajtott. A hagyománytisztelő középkornak nem véletlenül lett egyik legkedvesebb irodalmi műfaja a „példa", és a késő középkor vallásos irodalmának egyik legnagyobb remeke Kempis Tamás könyve „Krisztus követéséről", szószerint „utánzásáról".

Krisztus követése mindig az egyénnek szóló kihívás volt. Az egyéniség felfedezőjének és „felszabadítójának" a renaissance-ot szokták tekinteni. Pedig épp a középkor volt az, amely a keresztény ember egyéni lelkiismeretére és felelősségérzetére épített. Nem névtelen tömegei, hanem az egyesek, a szentek törtek új utakat és találtak megoldásokat. Egyik legszebb példa erre Assisi Szent Ferenc. Prohászka azzal jellemezte történelmi jelentőségét, hogy „kordájával megkötötte a 13. század forradalmainak kerekét". Pedig Szent Ferenc maga is forradalmár volt, csak Krisztus nyomában. Megtagadta nemcsak családját, hanem kora és társadalma egész úri életideálját. És ezzel többet ért el, mint az albigensek ellen felvonuló összes keresztes lovagok.

A példát követni mindig az egyes ember egyéni elhatározása és felelősségvállalása volt. Így lett Assisi Szent Ferenc követője Árpádházi Szent Erzsébet, akinek az idén tér vissza halála 750.-ik évfordulója. Az ő rövid életében szinte összetömörült mindaz, ami fény és árnyék volt az érett középkorban. Az árnyékot elsősorban kora társadalmi rendje jelentette. A fényt az ő egyéni döntése. Nemcsak szentferenci, hanem jellegzetesen középkori volt, ahogy Erzsébet lemondott fejedelmi életformájáról, és a legnagyobb alázattal alávetette magát egy olyan lelki vezetőnek, aki bizony épp a lelkiekben voltaképp mélyen alatta állt. Középkori volt az is, ahogy a marburgi vár alján, amelynek úrnője lehetett volna, feláldozta magát a betegekért, a társadalom elesettjeiért.

Akik ma egy „jóléti társadalom" szociális juttatásait élvezik, tulajdonképpen a „sötét" középkor örökségéből élnek. Természetesen voltak a középkornak sötét foltjai, nem is egy, mint ahogy minden kornak voltak és lesznek is. De keresztény szellemének a fénye még a mi korunkat is bevilágítja.

Guy Bédouelle

AZ ÚJKOR EGYHÁZA

Áttekintésünk hosszú időszakot, három századot foglal magába, 1495-től 1801-ig. De nem szabad elfelejtenünk, hogy a történelmi mozgás iránya eközben mélyen egységes. Kiindulópontja az Egyház reformja, amelyet ha nem is mindenütt igazán kívántak, de legalább hivatalosan hirdettek az európai kereszténység egyik végétől a másikig. Ez a reform a XVI. században különböző és egymástól eltérő reformációs mozgalmakra tagolódott. Azután szervezetet öltött, és olykor nagyon is ellenkező teológiai és intézményes állásfoglalásokban rögzítődött a XVI. század végén és a következő század folyamán, a különféle hitvallások szerint. Végül az Egyház, illetőleg a nyugati egyházak egy születő világ új problémáival találták szemben magukat; ez a világ a XVIII. században Istenről az emberre helyezi át a hangsúlyt az értelem fényénél, annak uralma alatt. Különben a katolikus egyház egy kicsit később kerül szembe ezzel, mint a protestáns hitvallások, aminek az oka egyrészt saját reformjának lassúsága, másrészt a reform nagy kiterjedése. A szentek kezdeményezései, a misztikusok virágzása jelentőssé teszik történelmének ezt a szakaszát, még ha belső viszályok homályosítják is el.

A tudósok ma már elismerik, hogy a protestáns reformációval párhuzamosan, néha még előtte is, volt egy katolikus reformáció is. Nem csupán ellenhatás (ellenreformáció) volt, ami azért jegecesedett volna ki, hogy ellenállhasson. Föleszmélés volt ez, hogy milyen sürgős szükség van a katolikus élet mély megújulására. Legjobb példája kétségtelenül a tridenti zsinat utolsó szakaszának nagy programja. Itt nem annyira teológiai feleleteket dolgoztak ki a dog-

mák megerősítésére, illetőleg az eretnekségek leküzdésére, mint inkább igényesebb katolikus életrendet igyekeztek megalkotni. Valóban ez uralkodik majd a XX. század közepéig, amikor a II. vatikáni zsinat új korszakot nyit meg.

Mindamellett az „új hit" betörése a XVI. sz. elején bizonyára a középkorból kilépő kereszténység legnagyobb és döntő eseménye volt. Luther Márton egyénisége, vallásos zsenije, szenvedélyes és erőszakos természete, messzeható sugárzása uralkodik itt. Csak egy hozzá hasonló arányú ember adhatta meg a reformációnak eredeti bélyegét, amikor fölfedezte a Jézus Krisztusba vetett evangéliumi hit általi megigazulást, s így megszabadult aggályaitól és nyugtalanságától.

Paradox módon a könyvnyomtatás fölfedezése – az előző század utolsó évtizedeiben – tette lehetővé, hogy az újra fölfedezett Ige közkinccsé lehessen: hallgatták, hirdették, így közel került a keresztény emberhez, de írásban terjed tovább. A könyvnyomtatás mint emeltyű olyan könyvet alkot a Szentírásból, amelyből mindenki táplálkozhat, mert az olvasók egyre szaporodnak, és egyik a másiknak adja át az olvasottakat. Nemcsak figyelemreméltó nemzeti nyelvű szentírásfordítások születnek ekkor, hanem magyarázó kommentárok, népszerűsítő katekizmusok, továbbfejlesztő értekezések, nem is szólva a protestáns propaganda könyveiről, amelyek beszivárognak a városokba és falvakba. Luther számára az egyház mindenekelőtt az a hely, ahol „helyesen" hirdetik az evangéliumot; tehát inkább a katolikus egyház „helytelen hitét" akarta megreformálni, mint „helytelen életét", amiben pedig sokan egyetértettek.

Lutherhez hamarosan egy sor más reformátor csatlakozott, mégpedig olyan gyorsan, hogy nyilvánvalónak látszik: az Erazmus és társai humanizmusa által előkészített kereszténység többé-kevésbé tudatosan valami megújulást várt, bármilyen legyen is az. A hívők egyetemes papságáról vallott tanításuknak megfelelően a protestáns reformációk többnyire a politikai hatalom művei. A középkorban is mindig meglevő kísértés szerint az uralkodó vagy a „magisztrátus" (a városi hatóságok) szervezik meg és próbálják ellenőrzésük alatt tartani. Legtipikusabb példája ennek az anglikán egyház megalakulása; és a rendszer tetőpontján ott találjuk az 1555-ös augsburgi békét, amely úgy akarja biztosítani a birodalom békéjét, hogy mindenkinél eltűri országának, vagyis uralkodójának vallását. Ez az intézményesített reformtípus (püspöki illetőleg inkább presbiteri vagy lelkészi szerkezettel) mindig ellentétben, néha erőszakos ellentétben fog állni a radikális reformkísérletekkel (anabaptisták, entuziaszták, spirituálisok). Ez utóbbiakra itt csak a paraszthábo rúkkal kapcsolatban hivatkozunk annak kiemelésére, hogy a társadalmi követelés jellegét viselik magukon.

De két nemzedéknek kell eltelnie ahhoz – 1517-től 1564-ig, Kálvin halála évéig –, hogy a protestáns reformáció a tridenti zsinat bezárása után valóban szakadás és eretnekség számba menjen. Ne feledjük soha, hogy igen sokáig azt remélték: az elkülönülés csak időleges lesz, mint annyi más szakadás vagy eltévelyedés esetében az egyháztörténelem során. A XVI. század legvégén még kudarcában is szimbolikus jelentőségű a genfi városegyházban Kálvin utódának,

Béza Theodornak és az Annecyből érkező, még igen fiatal Szalézi Ferencnek találkozása.

Tehát egy zsinat vált szükségessé, hogy kellő súllyal lehessen szembeszegülni a protestánsok kihívásával. Tény, hogy a protestánsok első két nemzedékében erőteljes személyiségek léptek fel (Luther, Zwingli, Bucer, Melanchton, Kálvin), viszont ellenfeleik is erős jellemek voltak (Kajetán, Eck, Clichtove, Morus Tamás, John Fischer). Igaz, hogy a pápaság alaposan hitelét vesztette, olykor nem is ok nélkül; gondoljunk csak egy VI. Sándor viselkedésére, vagy egyes utódainak háborús üzelmeire. Bár a zsinat roppant nehézségek árán tudott csak összegyűlni és együtt maradni, és sokan hiányoztak is róla, mégis sikerült a püspökök és teológusok munkájával megszilárdítania tekintélyét a fejedelmekkel szemben, és nyilatkoznia az eléje tárt dogmatikai és lelkipásztori kérdésekben.

A valóságban a katolikus reformációt mindenekelőtt a szentek viszik végbe. Szerény, kudarcokkal tarkított előkészítői ennek a XVI. sz. kezdetétől mutatkozó, még elégtelen vagy túl hamar meghiúsított törekvések. Igazi föllendülése olyan férfiak és nők kezdeményezései nyomán bontakozik ki, akiket az abszolútum vágya lelkesít, de úgy, hogy semmiképpen sem akadályozza realizmusukat. Így alapítja meg Loyolai Szent Ignác – akinek sorsa sajátos hasonlóságokat mutat kortársáéval, Kálvinéval – a Jézustársaságot, amely az apostoli cselekvés és evangelizáció választott eszköze lesz. Ugyanígy lesz Avilai Szt. Teréz és Keresztes Szt. János a Kármel szemlélődő életének megújításával és lelki tanításukkal a tartós katolikus reformáció épületének két láthatatlan pillérje. 1616-ban szentté avatták Borromei Károlyt, a milánói reformérseket, IV. Pius pápa unokaöccsét, aki a reformátor főpap mintaképét tárta az Egyház elé. Hat év múlva, 1622. márc. 12-én, Szalézi Ferenc halálának évében pedig ötös szenttéavatás tett a hívők tiszteletének tárgyává egy középkori szentet, továbbá Loyolai Szent Ignácot, Xavéri Szent Ferencet missziós előfutár-érdemeinek elismeréséül, Néri Szt. Fülöpöt, az oratórium megalapítóját, és Avilai Szt. Terézt. Ez mintegy az életszentség reformját szimbolizálta, ami nagyon is szükséges és óhajtott volt a katolikus egyházban.

Miben állott ez? Megvoltak a külső megnyilvánulásai, mint pl. a barokk építészet, vagy az eukarisztikus áhítat új kibontakozása, ami nyilvánvalóan a protestáns teológia ellenében született meg. Ezen túlmenően – mint minden mélyreható reform – alapjukban ragadta meg a dolgokat: a neveléssel, a lélekalakítással, a szeretetművekkel. Így érthető iskolai intézmények létesítése, papnevelő intézetek alapítása, számos új szerzet megalakulása a szegények és betegek közti apostolság meg a tanítás szolgálatában. Hála a tridenti zsinat kiegyensúlyozottan kifejezett és katekizmusban is lefektetett szilárd tanításának, ezek az intézmények összefüggő rendszert alkottak, a római pápa tekintélyével mint központtal, s ez a rendszer néha kegyetlenül védelmezte önmagát: Giordano Bruno, az idegenszerű és zseniális gondolkodó keserűen megtapasztalta ezt.

Egyébként jól számot kell vetni hellyel és idővel, hogy ennek a reformnak hatását értékelhessük. Így pl. Franciaországra a maga gall hagyományaival jellemző, hogy késedelemmel és akadályok árán fogadja el a túlságosan római reformot. Ez azonban semmiképpen sem gátolja az apostoli buzgóságot és a katolikus ügynek való odaadást a XVII. sz. folyamán. Hiszen emlékezzünk: a XVI. sz. Franciaországa még vegyes vallású ország, ahol a vallásháborúk ellenére, vagy azok következtében számos protestáns van, és politikailag jelentősek.

De nem lenne igazunk, ha az európai nemzeteket úgy képzelnénk el, hogy teljességgel megosztja és megbénítja őket a protestáns–katolikus polémia. Először is itt van a török elleni küzdelem, amely igen sok energiát mozgósít egészen az 1572-es lepantói győzelemig. S mindenekfölött az új világrészek fölfedezése az egész amerikai kontinensen, de Afrikában és Ázsiában is. Ezek az új látóhatárok kitágítják az evangelizáció méreteit, és a kialakuló új egyházak eddig teljesen ismeretlen egyéni és társadalmi erkölcsproblémákkal kerülnek szembe. Az akkori keresztények lojálisan vetették fel maguknak a kérdéseket: sok hiba ellenére az Evangélium iránti tisztelettel képesek voltak teológiailag és lelkipásztorilag megfelelni missziós kötelességeiknek. Ki kell emelni, hogy a keresztény gondolkodás, egy Montesinos, egy Las Casas prófétai felhívásai nyomán, nem követte a középszerű szellemek által ajánlott egoizmust vagy humanista naturalizmust, még ha a látszat az volt is, hogy adott esetben az érdekek érvényesülnek. Katolikus Izabella a végrendeletében, III. Pál pápa az újvilág evangelizálásáról szóló bullájában, a hamarosan „az indiánok védelmezőjének" elnevezett Las Casas kifejezésre tudták juttatni és gyakran tiszteletben részesíttetni az igazságosságra és értelemre támaszkodó keresztény magatartást.

Ettől a kortól kezdve a kereszténységnek egy új pólusa merül fel: Moszkva. De nagyon elszigetelt marad. Konstantinápoly 1453-as eleste után a moszkvai császár a bizánci dinasztiák örökösének tekinti magát, annál is inkább, mivel III. Nagy Iván az utolsó császárnak egy leszármazottját vette feleségül. Rettenetes Iván viszont a bizánci cezaropapizmus utánzója lett, rátéve kezét az orosz ortodox egyházra. Moszkva különösen 1589 után igényelte magának a „harmadik Róma" címet, amikor a körülmények összejátszása folytán és főleg Borisz Godunov akaratából püspöki székhelye patriarkátussá emelkedett. De a századvégi zavarok nemzeti visszahatást hoztak magukkal, valamint katolikusellenességet, amit a lengyelek iránti gyűlölet jelképezett. Innét érthető, hogy a rutén egyházak 1596-os határozata, hogy csatlakoznak Rómához, egyrészt botrányt okozott, másrészt történelmi jelentőségű a Rómával egyesült keresztények életében.

A XVII. században megszilárdul a kétféle reform, új hangsúlyokat, eddig ismeretlen módszereket talál, és néha megkeményedik. Olyan korszakban vagyunk, amikor nagyarányú filozófiai és teológiai viták párosulnak erőteljes karitásztevékenységgel, és a keresztény nép kétségtelenül igazi mély keresztény életet él. De itt újabban fölmerül egy vitás kérdés az újkori Európa történészei-

nek részéről: Milyen mértékben volt ez a nép „keresztény" az egyszerű szociológiai odatartozáson túl? Lucien Febvre ugyan megtanított arra, hogy ha Rabelais-t és kortársait a vallásosság nem szorította is társadalmi kényszerzubbonyba, mindenesetre olyan keretbe zárta, ami nem tűrte a vallási antikonformizmust. Az egyéni és társadalmi élet minden formáját átjárta a kereszténység. Nagyrészt ugyanígy van a XVII. és XVIII. században is. De belemehetünk-e az anakronizmus veszélye nélkül egy modern problémakörbe, amely különbséget akar tenni vallás és babona, megélt hit és vallásgyakorlás között?

A korbeli szövegek nem nyújtanak új bizonyítékokat arra nézve, hogy megtudjuk, valóban átjárta-e a kereszténység XIV. Lajos Franciaországát. Legfőljebb el kell fogadnunk a felhívásokat, amelyeket a népmisszionáriusok, pl. Regis Szt. Ferenc, Eudes Szt. János, Montforti Szt. Grignion Lajos Mária, de la Salle Szt. János kiáltanak világgá az igazán népi és szolidan keresztény vallásosság érdekében. De el kell ismerni, hogy az egyszerű emberek részéről hiányoznak a dokumentumok: azok nem fejezhetik ki vagy nem tudják kifejezni magukat. Ha követjük azt a — különben kétértelmű — megkülönböztetést, amelyet Descartes tett saját magatartására nézve filozófiai kutatása és „dajkájának hite" között, szükségképpen meg kell állapítanunk, hogy jobban ismerjük a kartezianizmus világos és szabatos gondolatait, mint azt a hitet, amelyet a kor dajkái igazában éltek... Különben is mit tudunk egy Shakespeare vagy egy Molière vallásos eszméiről, bár annyi lángeszű észrevétellel gazdagítanak az ember természetéről?

A XVII. században — kétségtelenül azért, mert Európában francia politikai és katonai hegemónia uralkodik — az Egyház egy kissé a franciák jótulajdonságait és hibáit mutatja. A végsőkig lelkesedik a nagy teológiai eszmei csatákért, mintha — megerősödve az előző században fenyegetett hitében és új, jól bebiztosított határok közé zárkózva — megengedhetné magának, hogy újból spekulatív dolgokkal foglalkozzék.

A janzenizmus mintegy prototípusa ezeknek a vitatott nagy kérdéseknek. Mi sem agyafúrtabb és bonyolultabb, mint ezek a kegyelemről és eleve-elrendelésről szóló megkülönböztetések; mi sem ébreszt nagyobb szenvedélyt, mint ezek a politikai következményekkel járó viták, a király ugyanis lelki és ideigvaló rendet akar teremteni, és nem kívánatosak számára ezek a rendje ellen lázadók. Mme Guyon, majd Fénelon kvietizmusának ügye könnyebben rendeződött. A Genfben elismeréssel fogadott kartezianizmus szintén a teológusok egyik nagy vitakérdése volt. A felvilágosult és vitára szomjas közvéleményt minden lángra gyújtja, egészen a kínai rítuskérdésig. Ami a gallikanizmust illeti, az túlságosan bele volt gyökerezve a francia püspökök és képviselők — hogy az udvart ne is említsük — gondolkodásába, sem hogy ellentmondás tárgya lehessen. De megcsodálhatjuk, milyen ügyesen értett XVI. Lajos meg a többi francia uralkodó ahhoz, hogy ne haladják túl Róma türelmének mértékét.

A század elejét Bérulle-lel és Szalézi Szt. Ferenccel a szelídség és a bűnbánat jellemezte. Később ezeket már csak a maurinusok művelt, bölcs és nyugodt

hivatásában találjuk meg; e szerzet tagjai a keresztény irodalmi kincsek újrakiadásán munkálkodtak, mint egy Mabillon tette egész életén át. De a korra inkább a nagyszerű stílus, illetőleg bizonyos szónoki hév jellemző. Megtaláljuk ennek nyomait a trappisták reformálásában, amely akkora követelményeket támasztott, hogy híján maradt a józan megkülönböztetésnek; s jól jelképezi egy Massillon vagy Bourdaloue nagyarányú, klasszikus prédikációinak élvezete. Leghíresebb képviselője Bossuet.

Különben a XVII. századi egyház történetét úgy is meg lehetne írni, hogy középpontjának a meaux-i püspök jelentős és félelmetes egyéniségét vesszük. Mert Bossuet-t megtaláljuk a század második felének minden vitájában: az Egyháznak ez az embere fáradhatatlan üldözője volt az eretnekségeknek, mint Fénelon és Richard Simon a maguk kárán megtanulták. Bossuet, hivatalos prédikátor, a mérsékelt gallikanizmus híve, egészen odáig megy, hogy lelkesítő és megtévesztő levelezést tart fenn a kor egyik legnagyobb szellemével, Leibniz-cel, arra a végkövetkeztetésre jutva: igazából nem lehetséges az ökumenikus párbeszéd.

A reformáció kereszténysége ugyanis a dordrechti szinódus tanbeli megkeményedése után folytatta útját, s bizonyos skolasztikus teológiával látta el magát. Angliában a puritán kálvinizmus szélső ága jut hatalomra Cromwellel, várva az intézményes monarchia bekövetkezését a protestáns Órániai Vilmos égisze alatt. A reformációs szellem mint külső ellenség Franciaországban nemcsak a hitet, hanem az államot is veszélyezteti. A republikánus és protestáns Hollandiából jönnek ezek az indexen lévő könyvecskék és könyvek. Új, modern szellemet követítenek, amelynek egyik Rómától elítélt előfutára Galilei, és leghíresebb példája a század végén a szabadgondolkodás és sértett protestantizmusa között ingadozó Pierre Bayle.

XIV. Lajos uralkodásának utolsó felében csakugyan megvalósul a hosszú ideje készítgetett nagy terv: visszavonják a nantes-i ediktumot, amely idáig megtűrte a birodalomban a protestánsok jelenlétét és istentiszteleteit. Bár az energikus és intelligens protestáns alattvalók emigrációval fenyegetőztek és ezt hamarosan meg is valósították, bár a Cévennek vidékén vallási és polgárháború tört ki, a korabeli Európának ez a figyelemreméltó kivétele: a vallási türelem tűrhetetlenné vált az abszolút monarchia számára. Különben úgy látszik, hogy a vénülő század mindinkább megmerevedik; igaz, egészen más környezetben, de ugyanezt a türelmetlenséget találjuk meg az orosz ortodoxiában is; ezzel sújtják a hitüket hagyományos szertartásaikban kifejező „óhitűeket".

A XVIII. század, legalábbis eszmetörténetileg, XIV. Lajos halálával kezdődik. A régenség, amely XV. Lajos kiskorúsága idején Franciaországot kormányozza, már más szellemről tanúskodik. Európa újra fölfedezi az Észt, és azt dicsőíti, majd a francia forradalom idején istenné próbálja avatni. Mindenütt elterjed az ész világossága, de a deizmus nem azonos a kinyilatkoztatással; aki elismeri a mindenség Nagy Építőmesterét, az nem Ábrahám, Izsák és Jákob Is-

tenét imádja. Az első szabadkőműves páholy megalakulása 1725-ben Franciaországban jól mutatja a század általános irányát. Ez a század nem olyan hitetlen, mint amilyennek mondják, hiszen egész hitét a tudományok és az ember előhaladásába veti.

Igaz, az Egyház, legalábbis látszólag, nincs a nagy szellemi lendület korszakában. Minden oldalról támadják, különösen a „filozófusok" gúnyolják gonoszul, és keveset tud felelni minderre. Nem lehet csodálni, hogy ilyen körülmények között az egyház testének legértékesebb, legtörékenyebb része, a korabeli egyházi élet semmi megértésre sem talált, sőt hamarosan üldözésben részesült. Általános méltatlankodás tör ki a haszontalannak bélyegzett ingyenesség, a tékozlásnak tekintett ajándék-jelleg ellen. Arra a csekély bírálati felületre, amelyet a szemlélődő rendek túlságosan gazdag élete kínál, a század végén csak úgy zúdulnak az ütések minden oldalról.

Ausztriában a „jozefinizmus" kezdi szekularizálni a kolostorokat. Franciaországban a szerzetesek bizottsága, Loménie de Brienne elnöklete alatt, nagyszámú szerzetesrendet szüntet meg – igaz, meg kell vallani, hogy nem egy közülük igen rossz szervezeti és fegyelmi állapotban volt –, s ami hallatlan, saját elhatározásából. De előtte maga a pápaság szolgáltatott példát 1773-ban a Jézustársaság eltörlésével; nem talált kegyelmet az a nagy odaadás, amellyel a katolikus reformációt szolgálta, sem missziós munkája, például Japánban, Kínában és főleg Paraguayban. Csak Oroszország és Poroszország „felvilágosult despotái" tűrik meg és pártfogolják – nem minden ellentmondás nélkül – a jezsuitákat, elismerve értéküket, és tehetséges beszélgetőpartnereknek tekintve őket.

Ilyenformán két évszázad során előbb a merevség, majd pedig a racionalista szárazság fenyegetett az Egyház megfojtásával, illetve kísérelte meg ezt. Ekkor ösztönös visszahatás áll be a különféle keresztény hitvallásokban, több jámborság jut kifejezésre, hozzáférhetőbb, a szívhez közelebb álló áhítat. A lutheranizmusban a pietista mozgalom, az anglikanizmusban a „revival", amely John Wesley-vel az evangélium egyszerű és meggyőző hirdetését akarja terjeszteni, és a metodizmusba torkollik. A katolikus egyházban a Szent Szív iránti áhítat fejezi ki a maga módján, nagy teológiai mélységgel a lelkeknek azt a szükségletét, hogy érezhetőbben jelenlevő Istenre találjanak. Az is nagyon világos, hogy a szegénység vagy a bolyongó vándorélet kivételes hivatásai – mint Európában Labre Szt. Benedeké, vagy Oroszországban Zadonszki Szt. Tikhoné – visszahatások a világot fenyegető pogányságra, hiszen ebben a világban a vezető réteg csak felszínesen keresztény, ha ugyan egyáltalán az.

Hogyan élt az Egyház a XVIII. században? Ha nem a politizáló udvari főpapokat figyeljük, hanem a plébániákat, a monostort vagy a zárdát, mintha ezt felelhetnénk: általában nagy botrány, de nagy buzgóság nélkül is. Van jó is, kevésbé jó is abban az Egyházban, amelynek katolikus reformja lassan kifullad, különösen a papképzés terén. A pápaságnak ugyancsak akad dolga azzal, hogy az uralkodók követelései ellen harcoljon, minthogy azok mohón növelni akarják

befolyásukat a papságra és leendő polgáraik nevelésére. Ez az értelme VI. Pius bécsi útjának, előjátékaként annak, hogy utódát Bonaparte Párizsba hívja, – bár fogadtatásuk a lakosságtól mind a két esetben meghazudtolta a hivatalos hűvösséget.

Nem látszik hát, hogy az Egyház készen állna szembeszállni a készülődő és már a láthatárra rajzolódó nagy viharokkal. Mégis döbbenetes sok kereszténynek, főleg a legszerényebbeknek, eleven reagálása az Európát hatalmukba kerítő forradalmi válságok láttán. Ezzel a mértékkel kell végső soron megítélni a XVIII. század egyházát, tekintetbe véve a vértanúkat, és azt az odaadást, amellyel hívei fenyegetettsége idején rendelkezésére álltak.

A történelmi egyház minden korszakot nagyságával és gyöngeségeivel együtt él át, magáénak vallva őket, illetőleg tiltakozva ellenük. Egyetlen században sem tudja igazi egyensúlyban átfogni magában Krisztus titkának kikutathatatlan gazdagságát (Ef 3,8). A XVI. század zűrzavarában, a XVII.-nek fegyelem alá hajtott szenvedélyében, a XVIII. sz. folyamán tőle elváló világra való visszahatásában az Egyház jól-rosszul igyekezett befogadni a történelem végéig rábízott Evangéliumot.

(J. Loew–M. Meslin: Histoire de l'Église par elle-même. Fayard, Paris 1978. 255–262. o.)

Kráhl József

A KATOLIKUS FÜLÖP-SZIGETEK

Ázsia egyetlen katolikus nemzetének rövid egyháztörténete

A Szentatya közelmúlt látogatása a Fülöp-szigeteken és az első filipino vértanú boldoggá avatása ráirányította a világ közvéleményének figyelmét e sziget népére és egyházára.

A statisztika szerint a filipinók 85 %-a katolikus, 9 % különféle protestáns felekezetekhez tartozik, 4 % muzulmán. A többi – Luzon és Mindanao hegyi törzseiben – még mindig pogány animista.

A Fülöp-szigetek egyháza négy évszázados történelme során sajátos jellemvonásokat fejlesztett ki. Súlyos problémái is vannak, különösen a nagy paphiány: egy papra 7000 vagy még több katolikus jut, ez az arány a legrosszabbak egyike az egész világon. A katolikus missziók történetében a Fülöp-szigetek a sikeres evangelizáció példája. De hogy az ország egyházának mind pozitív, mind negatív oldalait megértsük és fölmérjük, ismernünk kell az egyház eredetét és fejlődését, azaz történelmét.

A Fülöp-szigetek lakói szívesen foglalják össze történelmünket a következőképpen: Mielőtt a második világháború után függetlenné váltak, 300 évet töltöt-

tek egy spanyol kolostorban, 40 évet Hollywoodban és hármat egy japán koncentrációs táborban. E három korszak közül a spanyol gyarmati kormányzás 300 éve alakította legbefolyásosabb tényezőként a nemzet kultúráját és vallásos életét.

A kereszténység elérkezik a Fülöp-szigetekre

A Fülöp-szigetek nevét is II. Fülöp spanyol király után kapta. Első kapcsolatuk a Nyugattal Magellán Ferdinánd történelmi nevezetességű útja, a világ legelső körülhajózása alkalmával ment végbe. Ezidőtájt a szigetek maláj fajú népe még a kulturális és politikai fejlődés alacsony fokán állt, gyűjtögetésből, halászatból és kezdetleges földművelésből élt, átfogó politikai szervezet és egység nélkül. Mint a hasonló fokon álló legtöbb nép, animisták voltak. De ebben az időben szilárdult meg az iszlám a maláj félszigeten és Indonéziában, így ide is kezdett behatolni, és gyökeret vert Mindanao és Sulu déli szigetén.

Amikor Magellán 1521-ben kikötött Cebu szigetén, felállította a parton a keresztet (Cebu városában ma is mutogatják), és az expedíció káplánja megkeresztelte Humabont, Cebu „királyát", feleségével, Juanával és 800 emberével együtt.

Több mint 40 év telt el, mire Miguel Legazpi admirálisnak 1565-ben sikerült a spanyol uralom tartós alapját megvetnie a szigetcsoporton, ismét Cebuban. Miközben a katonák az újonnan elfoglalt város égett romjai közt keresgéltek, megtalálták a Gyermek Jézus egy kis szobrát, amelyet annak idején Magellán vitt Cebuba, és ajándékba adott a megtért királynőnek. Művészi értéke csekély, de a nemzet nagy vallási kincse lett, s ma is nagy tiszteletben részesítik a Szent Gyermek Bazilikában; a templom azon a helyen épült, ahol a szobrocskát megtalálták.

Legazpi hamarosan Manilát tette az új gyarmat fővárosává. Gyorsan és viszonylag könnyen meghódította a szigetek nagyrészét; a kicsiny egységekben (barangay-k) élő lakosság csekély ellenállást tanúsított. Csak a délen lakó muzulmán mórok között maradt eredménytelen gyarmatosító törekvésük. Ezek mindmáig szilajul és kitartóan elutasítják a beilleszkedést a keresztény filipino nemzetbe.

Egymást követő pápai bullák bonyolult politikai-egyházi rendszert (ún. Patronato) alakítottak ki a szigetcsoporton. Ennek értelmében a spanyol uralkodók kiterjedt jogokat kaptak a gyarmati egyházak fölött (pl. kijelölhettek püspököket és más egyházi tisztségviselőket), annak ellenében, hogy anyagilag támogatták a misszionálást. Legazpi kíséretében már voltak misszionáriusok. Hamarosan mások is jöttek Mexikón át Spanyolországból: ágostonosok, ferencesek, domonkosok, 1581-től jezsuiták. Nagy buzgalommal, fáradhatatlan munkával aránylag rövid idő alatt a keresztény hitre térítették a szigetek népét. Csak a mohamedánok és néhány megközelíthetetlen hegyvidéken élő törzs állt ellen a missziós munkának.

Az evangelizálás korai szakaszában a missziós módszer fő jellemvonása a nyelvi alkalmazkodás és a települések létrehozása volt. Még ma is kb. 90 nyelvet és tájszólást beszélnek a Fülöp-szigeteken. A spanyol nyelv használata lényegesen késleltette volna a megtérés folyamatát. A misszionáriusok tehát megtanulták a helyi nyelveket, és így hirdették az igét. Továbbá a szétszóródott népet úgy próbálták elérni, hogy összegyűjtötték őket „a harang köré", vagyis kis településekbe, amelyek középpontja a tágas templom, a „convento" (paplak) és a gyermekek tanítását szolgáló iskola volt. Voltak azonkívül kápolnák a szanaszét fekvő barriókban (falvakban), ahová a misszionárius csak nagyobb időközönként jutott el. A bennszülöttek munkájukkal járultak hozzá a templomok és egyéb épületek létrejöttéhez.

Az egyházszervezet hamarosan kialakult. Súrlódások elkerülésére minden szerzetesrend sajátos működési területet kapott. Manila püspöki székhely lett, majd rövidesen érsekség, három segédpüspökkel. 1582–84-ig Domingo Salazar domonkos püspök elnökletével papi szinódus folyt le Manilában, ahol megvitatták az új egyház és a gyarmat problémáit. Mint a spanyol gyarmatosítás idején általában, a misszionáriusok ezen az összejövetelen is védelmükbe vették a bennszülötteket, keresztényeket és pogányokat egyaránt, a gyarmatosítók kizsákmányolása ellen. Egészen odáig mentek, hogy kétségbe vonták: van-e egyáltalán joguk a spanyoloknak a Fülöp-szigeteken tartózkodni.

A gyarmati időkben a spanyolok száma a Fülöp-szigeteken többnyire feltűnően csekély volt. Nagyrészük Manilában lakott és néhány nagyobb központban. A legtöbb városban a plébános volt az egyedüli nyugati. Mivel egyházi es állami hatalma is volt, igen nagy tekintélyt és megbecsülést élvezett.

A bennszülött papság kérdése

A Fülöp-szigetek hosszú ideig Mexikótól függtek mind polgári, mind egyházi tekintetben. Mexikó volt a szervezeti minta. A 16. században az Egyház Mexikóban idő előtti, sikertelen kísérletet tett bennszülött papság létrehozására. A kudarc arra a kategorikus és negatív következtetésre vezetett, hogy a gyarmatokon nem szabad bennszülötteket papnak engedni. Igaz, Manilában már 1611-ben egyetemet alapítottak (Santo Tomas), ahol spanyolok tanultak és néhány filipino is, de az utóbbiakat nem engedték a szerzetekbe vagy az egyházmegyei papság soraiba. Ez a diszkrimináció mélyen belenyúlt a 18. századba. És mikor végre filipinókat is kezdtek fölszentelni, nem nyújtottak nekik elégséges kiképzést, hogy felelős helyet tölthessenek be az Egyházban. Mint segédkező papok liturgikus szolgálatot teljesítettek, de semmi reményük nem volt, hogy vezető állásba jussanak. A túlnyomóan katolikus nemzetnek tehát nem alakult ki megfelelő bennszülött papsága, s ez végzetesnek bizonyult később, a 19. századi nacionalizmus idején, főleg pedig a spanyol gyarmati rendszer összeomlásakor, amikor a spanyol papság nagyrészét kiűzték, vagy önként távoztak.

Küzdelmek, akadályok és visszaesések

A Fülöp-szigetek kereszténységének történetében az első ötven év volt a legsikeresebb, mondhatni az „aranykor". Alkalmas és buzgó misszionáriusok eredményesen megalapozták és felvirágoztatták az Egyházat. A bennszülött papság kivételével minden alapvető intézménye megalakult: a hierarchia, plébániák, iskolák, egyetemeket és főiskolákat is beleértve, kórházak, árvaházak és más szeretetművek. Ferences és domonkos misszionáriusok innen indulva behatoltak Kínába, Japánba és az ázsiai szárazföld más országaiba. Tagadhatatlan, hogy sokan a Fülöp-szigetek gyarmatosításának igazolására az ázsiai kontinens, különösen Kína evangelizálásának kilátását használták fel.

A szigetcsoporton a spanyol kolónia és az Egyház is roppant akadályokkal került szembe. A szigetek természeti forrásai szegények voltak, sohasem közelítették meg Holland-Indonézia vagy a későbbi brit gyarmat, India gazdasági és kereskedelmi virágzását. Kezdetben a spanyol szerzetesek javítottak a földművelés módszerein, de a kormányzat keveset tett a gazdasági fejlődés érdekében. Hosszú éveken át halálos viszálykodás folyt a spanyol és holland flotta között, és Manila nem egyszer éppen hogy megmenekült a hollandok megszállásától és a pusztulástól.

Délen a fanatikus és szilajul független mohamedán mórok is megkezdték százados portyázásaikat Mindanao és a Visayan szigetcsoport partvidékén, rabszolgaságba hurcolva a lakosságot, fölégetve a keresztény városokat és településeket. A megfélemedett nép a dombokra menekült, és a misszionáriusokkal való kapcsolat híján sokan visszatértek előző primitív életmódjukhoz, elhagyva keresztény hitüket és vallásgyakorlataikat (remontados).

Nagy belső feszültségek is voltak az Egyházban. Majdnem minden misszionárius valamelyik szerzetesrendbe tartozott („barátok" és jezsuiták), és két évszázadon át erőteljes ellenállást tanúsítottak a „püspöki (azaz kánoni) vizitációval" szemben. Ennek a látszólag értelmetlen és felelőtlen magatartásnak megvolt az oka. Ugyanis a püspök „canonica visitatio"-ja magával hozta a „Patronato" alkalmazását a plébánia szintjén is. Vagyis a plébánosokat szintén a helyettes patrónus, azaz a gyarmat kormányzója nevezhette volna ki, és az egyszer kinevezetteket nem lehetett volna elmozdítani. Így már nem tartoztak volna szerzeteselöljáróik rendelkezése alá, ami a szerzetesi szellem és fegyelem komoly hanyatlását hozta volna magával. Ráadásul a „Patronato" rendszerben az egyházi tisztségviselők kiválasztását rendszerint politikai és világi meggondolások befolyásolták, és gyakran méltatlanok kaptak fontos állásokat az Egyházban.

A papság – püspökök és plébánosok egyaránt – elsődleges kötelességének tekintette és széles körben gyakorolta a bennszülöttek védelmét a gyarmati kizsákmányolás ellen. Így elkerülhetetlenné váltak az összeütközések az egyháziak és a világi hatóságok között. Sokszor drámai összecsapások zajlottak le érsekek és kormányzók, polgármesterek és plébánosok stb. között. Kiközösí-

tések hangzottak el, püspökök kerültek fogságba és számkivetésbe, mindkét fél királyi beavatkozást kért, és végeérhetetlen folyamodványokat terjesztett elő. Egészben véve a Fülöp-szigetek egyháza jó emléket állított magának a bennszülöttek védelmében. Ennek hatása megmutatkozott a filipinóknak az Egyházhoz való ragaszkodásában, valamint a misszionáriusok rendkívüli tekintélyében és befolyásában.

Az Egyház és a filipino nacionalizmus

Az évek múltával elkerülhetetlenné vált bizonyos hanyatlás. A papok számának növekedése elmaradt a keresztény lakosságé mögött. A Mexikóból idekerült kreol misszionáriusok és a belföldön kiképzettek (hosszú ideig csak spanyolok) nem mindig érték el a megkívánt színvonalat, és nyomába sem léphettek elődeiknek.

Két évszázados ellenállás után a szerzetesek végül is megadták magukat az egyházi ügyekre kiterjedő felségjog pártolóinak, és belementek a püspöki vizitációba. Sancho de Santa Justina y Rufina, Manila királypárti püspöke, hogy ellensúlyozza a szerzetespapok hatalmát és befolyását, sietve megyéspapnak szentelt föl egy csomó filipinót, és gondjaikra bízott sok olyan plébániát, amelyet eddig „barátok" irányítottak. Az eredmény katasztrofális volt. (Manilában az a mondás járta, hogy a Pasig folyón — amely átszeli a várost — nem maradt evezős, mert mind pappá szentelték . . .)

A 18. század végén és a 19. elején az európai forradalmak és a napoleoni háborúk minden utánpótlást lehetetlenné tettek az anyaországból, spanyol földről. Liberális eszmék hatoltak be a szigetre, s a filipinókban egyre növekedett a vágy, hogy mind polgári, mind egyházi ügyekben megosszák a felelősséget és részesedjenek a vezetésben. Egyideig tehetséges, hazafias érzelmű filipino papok voltak a nemzeti érzések és törekvések szószólói. Miután eltávolították őket (hármat kivégeztek az 1872-es cavitei felkelés után, sok mást Guamba száműztek), a vezetés fiatal világiak kezébe került (pl. Dr. José Rizal, a nemzeti hős). Ezek közül sokan szabadkőműves klubok és más titkos társaságok tagjai voltak.

A 19. sz. utolsó negyedében a filipino nacionalisták gyarmatellenes küzdelmének egyik legszerencsétlenebb vonása a „barátok" iránti gyűlölet volt. Bírálták és nevetségessé tették őket néhány valóságos és még több képzeletbeli visszaélés miatt, irigykedtek rájuk állítólagos gazdagságukért, őket tekintették a filipino nemzeti törekvések és a szükséges reformok fő akadályának. Az ún. „propagandamozgalom", amelyet fiatal nacionalisták vezettek Spanyolországban és a Fülöp-szigeteken is, nem volt kereszténységellenes, még katolikusellenes sem; alapjában véve nacionalista maradt, csupán a „barátok" ellen irányult, akik a gyarmati kormányzattal való szoros kapcsolatuk folytán bűnbakká váltak mindenért.

A tehetetlen és korrupt spanyol gyarmati kormányzat félt, hogy elveszíti a szigeteket (amint ez latin-amerikai gyarmataival történt), ezért hajthatatlan ma-

gatartást tanúsított. 1896-ban Emilio Aguinaldo tábornok vezetésével nyílt forradalom tört ki. A spanyolok ezt eltiporták, és Aguinaldo Hong Kong-ba menekült. A Fülöp-szigetek hamarosan a nemzetközi hatalmi vetélkedés játékszerévé lettek. Amikor Spanyolország és az Egyesült Államok háborúba keveredett Kubáért, az amerikaiak megtámadták, megsemmisítették a spanyol hajóhadat, és bevették Manilát. Szövetséget kötöttek a filipino nacionalistákkal. Utóbbiak, ismét Aguinaldo vezetésével, 1898-ban kimondták függetlenségüket, és forradalmi nemzeti kormányt alakítottak. A függetlenség rövid életű volt. A párizsi békeszerződésben Spanyolország 20 millió dollár ellenében hamarosan átengedte a Fülöp-szigeteket az Egyesült Államoknak. Így keserves csalódásukra egyik gyarmati uralom alól a másikba jutottak. Újra harcba kezdtek, ezúttal korábbi szövetségeseik ellen, és beletelt néhány évbe, amíg leigázták őket.

Zűrzavar az Egyházban. Alkalmazkodás az új rendhez

A forradalom és az amerikaiak bevezette új politikai rend nagy megrázkódtatást jelentett az Egyháznak. Az általános harcban sok spanyol pap életét vesztette, a megmaradtak legtöbbjét pedig koncentrációs táborba vitték. Gregorio Aglipay filipino pap mintegy 70 társával együtt független egyházzá nyilvánította magát (Iglesia Filipina Independiente). Elfoglalták – gyakran erőszakkal – a templomokat és más épületeket, és igényt tartottak minden katolikus egyházi tulajdonra. A hívők kezdetben nem láttak nagy különbséget a régi római ill. spanyol meg a független egyház között, és kb. 25 %-uk, legalábbis névlegesen, az utóbbihoz csatlakozott. Aglipay kijelentette magáról, hogy ő „Obispo Maximo" (a legfőbb püspök), és új, bennszülött hierarchiát hozott létre. De sem ő, sem „püspöktársai" nem tudták elérni, hogy érvényesen fölszenteljék őket. A hozzá tartozó papok ugyan továbbra is a római rituáléhoz és a hagyományos ájtatosságokhoz ragaszkodtak, de a szakadár egyház hivatalos tanítása fokozatosan protestáns jellegűvé vált, sőt gyakorlatilag unitáriussá. A nép támogatását a skizma akkor veszítette el, amikor 1906-ban a legfőbb bíróság minden egyházi tulajdont a katolikus egyháznak ítélt oda. A tekintélyes régi egyházi épületektől és bevételi forrásaitól megfosztott független egyház gyorsan talaját vesztette; jelenleg a népességnek alig 4 %-a tartozik hozzá. (1961-ben teljes közösségre léptek az amerikai episzkopális egyházzal, most az képezi ki papjaikat, és támogatja anyagilag őket.)

Mihelyt az amerikai kormányzat megszilárdult, a spanyol szerzetesek nagyrésze visszatért az anyaországba, jóllehet szabadon ott maradhattak volna. A Szentszék apostoli delegátust küldött, hogy megtárgyalja az átmeneti korszak kényes problémáit. XIII. Leó „Quae mari Sinico" kezdetű apostoli konstitúciójában újjászervezte a Fülöp-szigetek katolikus egyházát. Megszüntette a „Patronato-t", új egyházmegyéket hozott létre, megszüntette a szerzetesrendek régi kiváltságait, és irányelveket szabott a filipino papság jobb kiképzésére. Felszámolták a „barátok" birtokait, ami hosszú időn át botránykő volt az emberek szemében. A spanyol püspökök helyébe amerikaiak léptek, s hamarosan elfog-

lalta székét az első filipino püspök. Mikor az amerikaiak átvették az uralmat, 700-nál kevesebb filipino pap volt az országban. Ezek rosszul voltak kiképezve, készületlenek a felelős állásokra, és mikor a vezetés hirtelen rájuk szakadt, az eredmény igazán nem volt biztató.

Az amerikaiak magukkal hozták az egyház és állam szétválasztásának és a vallási türelemnek elvét. Rövidesen sokféle protestáns felekezet – bőséges anyagi forrásokkal – erőteljes tevékenységbe fogott. Ennek ellenére 80 év múlva a népességnek csak 5 %-a tartozik hozzájuk; a filipinók nagy része hűséges maradt a katolikus egyházhoz.

Az amerikaiak hamarosan kiterjedt, nem vallási jellegű nyilvános iskolai rendszert építettek ki. Az iskolákat többnyire protestánsok és szabadkőművesek vezették. A vallásoktatás tetszőleges lett, és mindig nehezebbé vált. Az amerikaiak kedveztek a liberális, egyházellenes nemességnek és értelmiségnek, így az Egyház védekező állásba szorult.

Az Egyesült Államok katolikus egyháza elmulasztotta, hogy misszionáriusokat küldjön az eltávozott spanyolok helyébe. Csak 1910 körül kezdődött az Európából érkező új misszionárius csoportok munkája (pl. ír redemptoristák, holland Szent Szív misszionáriusok, németek az Isteni Ige társaságából [SVD]). Fokozatosan – főleg a két világháború között – jelentős katolikus iskolarendszer alakult ki, főleg közép- és főiskolai szinten. Ezek új vezető katolikus világi réteget képeztek ki, s e világiak mind politikai, mind társadalmi téren hallatták hangjukat. Újra megnyíltak a papnevelő intézetek, szolidabb nevelést nyújtva, s így ellátták az Egyházat magasabb értelmi és erkölcsi színvonalú, megfelelőbb – bár még mindig elégtelen számú – papsággal.

A japán megszállás és a függetlenség

Az újonnan fölépült Egyház sok reményét és várakozását megingatta a szigetek japán megszállása és az amerikai hadsereg felszabadító háborúja. Sok pap és szerzetes vesztette életét a harcban és koncentrációs táborokban. Rengeteg templomot és iskolát lerombóltak. 1945-ben az ország teljesen függetlenné vált, és amerikai segítséggel nagy újjáépítés indult meg.

Az egyházban a filipinók foglalták el a legjelentősebb helyeket. A hierarchia több újjászervezésen esett át. 1959-ben elsőnek kreálták bíborossá Rufino Santos manilai érseket. (Jelenleg két bíborosunk van: a manilai érsek, Jaime Sin és a cebui, Julio Rosales.)

A jelen kérdései. Kitekintés

A függetlenedést követő években a lakosság gyors szaporodása (jelenleg kb. 50 millió) és az egyenlőtlen vagyonelosztás súlyos társadalmi problémákat hozott magával. Az egyháznak is korszerűbbé kellett válnia. A II. vatikáni zsinat határozatainak megvalósítása jelentős megújulást jelentett. Az egyház még ma sem szolgálja egyformán híveit: a városi lakosság, a műveltek és a jómódúak több figyelemben részesülnek, mint a falusi és szegény osztályok. (A papok

25 %-a Manilában él, jóllehet a főváros népessége az egész országénak csak 10 %-a.) A vagyonos elit tagjai külsőleg sokszor gyakorolják vallásukat, de nem élnek elvei szerint. Az elhanyagolt szegények viszont – bár papok hiányában meg vannak fosztva a vallásgyakorlat lehetőségeitől – életükkel jobban bizonyságot tesznek az evangéliumról.

A Fülöp-szigetek egyháza nem egységes. Területi elkötelezettségek, családi és társadalmi háttér stb. megosztják a püspököket és a papságot. A papok jórésze konzervatív marad vallási és szociális téren, számos fiatalabb pap és apáca viszont lelkesen dolgozik egy új, igazságosabb társadalmi rendért. Főleg Mindanao egyházmegyéiben van ez így, amelyeknek jellege missziósabb, „élharcosabb". Egyes radikálisok egészen odáig mennek, hogy csatlakoznak az „új néphadsereg"-nek a kormány erőszakos megdöntésére irányuló törekvéseihez. Jaime Sin bíboros és a hierarchia sok tagja középutasabb: „bíráló együttműködést" vallanak Marcos elnök tekintélyi uralmával. Kerülik a közvetlen összeütközést, és remélik, hogy így befolyást gyakorolhatnak a kormány magatartására és eljárásaira. A kormányzat viszont bizonyos csendes megegyezéssel arra törekszik, hogy ne hívja ki az egyházat a katolikus vallásnak ellentmondó törvényekkel a nevelés, válás és abortusz terén. Mások, élükön a cebui bíborossal, J. Rosalesszal, konzervatívok hírében állnak, és jobban támogatják a kormányt.

Az Egyház helyzete a modern társadalomban igen nehéz. Az amerikai megszállás 40 éve alatt és a függetlenedés óta érvényesülő világi jellegű kultúra sok hitben gyökerező hagyományos magatartást megsemmisített. A fiatalok tömegei nőttek fel hitoktatás nélkül. Névleg katolikusok, és a nemzet egészében katolikusnak látszik. A városi templomok (bár túl kevés van belőlük) jól látogatottak; de vidéken és sok barrióban a nép csak évente egyszer lát papot. (A falusi lakosság 13 %-a kap rendszeres lelkigondozást, 67 %-át évenként látogatja pap, a többihez egyáltalán el sem jut.) Vannak körmenetek és népi ájtatosságok; babonák és katolikus vallásgyakorlatokkal keveredett félpogány maradványok. Az Egyház hallatja szavát jelentős ügyekben; a Szentatyát mindenki nagy lelkesedéssel és szeretettel fogadta. De még mindig nagy út vár a Fülöp-szigetek egyházára, hogy ellen tudjon állni a modern világ materialisztikus és szekularizáló támadásainak, és hozzájárulhasson egy keresztény elveken alapuló, igazságosabb és méltányosabb társadalmi rend kialakulásához.

Ha nem is a nemzet egésze, de egyes filipinók még ma is keresik sajátos jellegüket. Hasonló a helyzet, mint Magellán idejében, amikor egyesek (Humabon király) szívesen fogadták a kereszténységet és a nyugati technikai fejlődést, viszont a szilaj nacionalista Lapu-Lapu (aki Magellánt is meggyilkolta) a faji széttöredezés és a kulturális visszamaradás mellett szavazott. Ma, évszázados gyarmati függés után, a nemzet független, és egyesek vágyakozva tekintenek vissza a gyarmatosítást megelőző időkre; arról álmodoznak, hogy hiteles, keleti és ázsiai jellegű filipino kultúrát hoznak létre, Délkelet-Ázsia szomszédos nemzeteihez hasonlóan. Ez azonban illúzió: nem lehetséges visszatérés a ke-

reszténység előtti időkhöz. A kereszténység ma a filipino nemzetnek és lelkének szerves része. Nemzeti egység törzsi széttöredezés helyett; béke törzsi háborúk helyett; civilizáció kezdetleges életformák helyett; nyugati technikai vívmányok – mindezt a kereszténység hozta. Nem valami elképzelt kereszténységelőtti filipino kultúrához való visszatérésre van szükség a kereszténység elvetésével, hanem éppen a kereszténység elmélyítésére. Igazabban filipino jellegűvé kell tenni, és hitelesebben élni, mind nemzeti, mind személyes szinten.

Szabó Ferenc

DANIEL-ROPS, JÉZUS ÉS EGYHÁZA SZERETETÉNEK TANÚJA

Daniel-Rops, igazi nevén Jules-Charles-Henri Petiot, pályája első felében mint regényíró és esszéista a század „katolikus írói"-nak csoportjához tartozott, de igazában egyháztörténeti munkásságával vált világhírűvé. Élete két utolsó évtizedét szinte teljesen annak szentelte, hogy megírja Jézus egyházának történetét. A „szent történetet" tulajdonképpen Ábrahámmal kezdte: „A Biblia népe", valamint „Jézus a maga korában" folytatásaként jelent meg a 11 kötetes, monumentális egyháztörténet (XXIII. Jánosig); a zárókötet (Az új apostolok Egyháza) már befejezetlen maradt, mivel – aránylag fiatalon – 65 éves korában (1965. júl. 27-én) elhunyt.

VI. Pál pápa, értesülve haláláról, a következő részvéttáviratot küldte özvegyének (Madeleine Bouvier-nak): „Mély fájdalommal értesültünk Daniel-Rops akadémikus haláláról, akihez a megbecsülés és a szeretet régi szálai fűztek bennünket. Történeti műve tanúságtétel marad; tanúskodik nagy tudásáról, tehetségéről és az Egyház iránti szeretetéről, amelynek jó szolgája volt. Istenhez imádkozva érte és együttérezve azzal, aki hűséges élettársa volt, Isten megerősítő kegyelme zálogaként adjunk Önre nagy megpróbáltatásában különleges apostoli áldásunkat."

Daniel-Rops lelki útja

J.-Ch.-Henri Petiot nem volt „konvertita" a szó szoros értelmében, F. Lelotte SJ mégis felvette a XX. század konvertitáit bemutató nagy sorozatába.[1] 1954-ben jelent meg a róla szóló füzet „Egy lelki út állomásai" címmel Pierre Arrou tollából. Lényegében ez a füzet az író pályájának első szakaszát mutatja be: miként jutott el Daniel-Rops egy bizonyos dogma nélküli spiritualizmustól a kifejezett katolikus hitig.

Henri Petiot 1901. jan. 19-én született Epinalban (Vogézek). Apja tüzértiszt volt. A gimnázium elvégzése után a grenoble-i egyetemen történelmet és földrajzot tanult, majd 1945-ig középiskolai tanár volt (Chambéry, Amiens, Neuilly-sur-Seine). A háború után teljesen az irodalmi és szerkesztői tevékenységnek szentelte életét. Amikor 1945-ben megvált a tanítástól, műveinek bibliográfiája

már mintegy harminc címre emelkedett. Regényei és esszéi tükrözik azt az ágostoni vagy pascali nyugtalanságot, amely életének első szakaszát leginkább jellemzi.

Első könyve, Notre inquiétude (Nyugtalanságunk) 1926-ban jelent meg. A fiatal író szellemi ősei nyomán az egzisztenciális kérdések titokzatos értelmét keresi. Ez még nem az az üdvös nyugtalanság, amely minden hívő-kereső lélek jellemzője marad Ágostontól a nagy misztikusokon keresztül egészen Claudelig vagy Charles de Foucauld-ig. A fiatal Daniel-Rops mintegy tetszeleg szkeptikus nyugtalanságával, van benne valami a gőgös reménytelenségből, és főleg – Gide nyomában haladva – elutasít minden elkötelezettséget. „Az ember mindig túl korán lehorgonyoz – írja –; semmi sem veszélyesebb, mint a választás, de semmi sem szükségesebb. De később, Istenem, később! Mert, ha egyáltalán nem emésztjük fel egész tavaszunkat a részegítő keresésekben, ha a nyár előtt már megtaláltuk útunkat, mi marad őszünkre? És nem lesz-e telünk túlságosan vigasztalan?"

Daniel-Rops célja az, hogy elérjen egy bizonyos intellektuális rendet, anélkül, hogy elhagyná gondjait, anélkül, hogy megadná magát vagy a lemondást választaná. Nem tagadja a vallási tényt, nevezetesen a katolicizmus tényét. Látja azt is, milyen fontos helyet foglal el Isten a XIX. század végének irodalmában. Bevallja, hogy Isten sohasem állt ennyira a fiatal nemzedék érdeklődésének homlokterében. De saját nemzedékének válságát is megéli, amint a következő vallomásból kitűnik: „Az ember katolikusnak születik, aztán a 18. és 19. életéve között lelkiismereti válságot él át ... Ez a válság fájdalmas: gyakran több évig tartó agónia ... A serdülőt az távolítja el a vallástól, amit a tavasz hívásának vagy a világ ízének (goût du monde) nevezhetnénk, ez utóbbi kifejezést határozottan teológiai értelemben véve ... Az ilyen tanácsok: Legyetek gyakorló keresztények, aztán a hit majd jönni fog ... ízetlennek tűnnek a húszéves lelkeknek. Mindenki azt várja, hogy Isten majd csodát tesz javára."

Daniel-Rops egy későbbi esszéjében – Pascal és szívünk (1948) – bevallja, hogy ez a kétes értékű lelkiállapot, amely lehet helyes felkészültség a teljes hitre, de lehet veszélyes lejtő is, 16 éves korában hatalmasodott el rajta, de szerencsére a keresztény távlatok felé nyitotta meg. Pascal Gondolatainak olvasása ragadta ki a közömbösségből és késztette a nyugtalan keresésre. De a kamasz még nem értette teljesen Pascal intellektuális nyugtalanságát, a „végtelen" gyötrő hívását. Még abban a korban volt, amikor az ember inkább elmérgesíti és kéjjel kaparja sebét, ahogy Baudelaire mondja.

Mivel a pascali nyugtalanságot rosszul asszimilálja, egyelőre eltávolodik a céltól. Egy ideig S. Reinach Orpheusának, és még inkább Gide Földi táplálékok c. könyvének befolyása alá kerül, amelyek eltávolítják a hagyományos hittől. Gide „lelkisége" sok fiatal írót megkísértett: nem az örök élet, hanem az örök elevenség! – hirdette; leszakítani minden perc virágát; óvakodni minden elkötelezettségtől, mert minden választás leszűkíti életlehetőségeinket. „Ne mondj le semmiről, minden lemondás egy kis halál!" – hirdette a fiatal Babits is.

De a nyugtalanság mégis Daniel-Rops üdvére válik. Isten elől nem tud menekülni; végül is „választ": elismeri, hogy Isten megragadta szívét. 1929-ben megjelent első regénye (L'âme obscure = A homályos lélek) főhőse, Blaise Orlier az írót testesíti meg. Róla írja: „teljesen eltávolodott a hittől; egy bizonyos lustaság távolította el Istentől. A lustaság és a rossz gőg. Lemondott arról a reményről, hogy Isten érdekében csodát tesz (íme a Nyugtalanságunk kifejezése) és mintegy erőszakot követ el rajta, hogy meggyőzze. Ez válság nélkül történt. De mégis belső dráma színhelye szeretett volna lenni. Ugyanakkor visszaborzadt attól, hogy öncsaló módon komédiát játsszon önmagával. Szabadnak érezte magát, tele volt keserűséggel, és leverte a nyugtalanság: ez volt az egyedüli érzés, amelyet nem talált középszerűnek." A hangnem már megváltozott. B. Orlier már nem tetszeleg a „részegítő keresésekben"; tele van „keserűséggel" és ez a nyugtalanság „leveri"; szabadnak érzi magát, de ugyanakkor reménytelennek.

Daniel-Rops közben találkozott egy trappistával (a regényben Van Vriès abbé képviseli ezt a papot, aki választásában segítette). 1948-ban egy interjúban (Témoignage chrétien) vallott a trappistáról, akit nem nevezett meg. Isten embere, akivel egy trappista kolostorban találkozott, megéreztette vele, hogy milyen is az igazi lelki élet, a „szent" emberben a megélt és megtestesült kereszténységet látta meg. 1932-ben a Monde sans âme (Lélek nélküli világ) már úgy beszél a fiatalkori nyugtalanságról, mint kamaszkori krízisről. Most már túljutott ezen a fázison, ahol a nyugtalanság öntetszelgés volt, nem pedig állandó készenlét: „Hiú minden olyan nyugtalanság, amely önmagában tetszeleg, bizonytalanságában és az általa kiváltott zavarokban; hiú minden olyan nyugtalanság, amely nem törekszik a rendre, amely reménytelen — nem sóvárog a nyugalomra." Távol vagyunk már attól a lelkiállapottól, amely azt panaszolta, hogy „az ember mindig túl korán lehorgonyoz".

A kegyelem titkos munkáját nem lehet „feltérképezni". Daniel-Rops „megtérésében" több természetes tényező készítette elő a talajt ahhoz, hogy az igazi hit kicsírázzék és kibontakozzék. Öröklés, környezet, érzékenység, tanulmányok, betegség ... egyszerre és egymást követően. Második regénye (Halál, hol a te győzelmed?) 1934-ben már olyan „katolikus írónak" mutatja, aki kész „küzdeni Istenért". Ezután sorra jelennek meg esszéi, novellái, regényei, amelyek a nagy katolikus írók nyomán haladva elemzik az ember belső drámáját, a bűn és a felelősség kapcsolatát, a költészet és irodalom (Rimbaud, Kafka ...), illetve a nagy misztikusok tanúságát Isten távollétéről és jelenlétéről, továbbá azt a szerepet, amelyet a kereszténység játszik, hogy megmentse haldokló civilizációnkat. Daniel-Rops, szemlélve a jelenkori civilizáció válságát, megállapíthatja, hogy a haladó katolikus fiatalság forradalmi változásokat kíván a haldokló polgári társadalomban. Az újabb nemzedék, Rimbaud és a szürrealisták jelszava — „Megváltoztatni az életet" — helyett Marxét választja: „Megváltoztatni a világot". Az új nemzedék vezérei: Blondel és Maritain, G. Marcel és E. Mounier, az írók közül pedig Mauriac és Bernanos hatása a legnagyobb.

Pierre-Henri Simon, aki 1967-ben Daniel-Rops helyét foglalta el a Francia Akadémiában, elődje életművét méltatva így jellemezte útját és helyét a két háború közötti francia szellemi életben:

> Daniel-Rops — amennyire életútját diszkréten megfigyelhetjük — dogmák nélküli spiritualizmustól indult el, majd néhány év leforgása alatt eljutott a katolikus író végleges helyzetére. Volt egy idő, amikor a domonkosok égisze alatt megjelenő Sept c. hetilap ugyanazon oldalán szerepelt aláírásunk két vezércikk alatt: a baloldalin az övé, éspedig kicsit „jobboldali" beállítottságú írása alatt, a jobboldalin pedig az enyém, a keresztény demokrácia balos hangsúlyával írt cikk alatt . . . Ha igaz az, hogy Daniel-Rops a konzervatív nézetek felé hajlott, ezt abban az értelemben kell vennünk, hogy ezen az oldalon az erényeket és nem a bűnöket kereste: nem az osztályönzést — erről eléggé meggyőz bennünket „A nyomor és mi" c. csodálatos esszéje, amely Péguynél is „péguysebb" —, hasonlóképpen nem a szemtelen nacionalizmust, hanem a hagyományokhoz való hűséget, a politikai realizmust, egyszóval: összhangba akarta hozni az igazságosságot és a rendet, a szabadságot és a hatalmat. Az igazat megvallva, nem igen tetszett neki a parlamentáris demokrácia; úgy hitte, hogy az autoritárius rendszerek jobban képesek a perszonalista társadalom megvalósítására; ez a meggyőződése az Ordre nouveau mellé állította és eltávolította az Esprit körétől . . .[2]

P.-H. Simon író és akadémikus, aki a Mounier által alapított Esprit c. haladó folyóirat köréhez tartozott, a harmincas években baráti kapcsolatban volt Daniel-Rops-szal. Íme jellemzése:

> Komoly és szívélyes, szilárd meggyőződéseiben és hajlékony a gyakorlatban, munkás és társaságbeli ember, egyszerű és úri, takarékos és nagylelkű. Professzor, író, konferenciázó, kiadványsorozatok igazgatója, újságok és folyóiratok munkatársa, — nagy önmegtagadást kívánó, szoros órarendet követve hihetetlen munkát végzett, sajátkezűleg válaszolt finom és lila írásával röviden és pontosan, a naponta beérkező levelekre. Jóakarata és kedvessége szinte kimeríthetetlen volt tanácsot kérő fiatalok, a nálánál szerényebben kezdő írók vagy a háború alatt fogságban levő barátok iránt. Nemcsak a felebarátot szerette, hanem szerette pályatársait is, — mondjam-e, hogy ez a szeretet bravúrja? Láthatják, hogy szívesen beszélek Önök előtt erről a fontos kortársról, e hűséges társról, erről az energikus, intelligens és jó emberről.

A „szent történet" krónikása

A második világháborúig Daniel-Rops főleg mint regény- és esszéíró volt ismert. Közben, mint mondottuk, középiskolai tanár. A történelemtanár a háború végén elhagyja a katedrát, hogy ezentúl teljesen az írásnak szentelje életét. Húsz év alatt megírja a „szent történetet" — az ószövetségi nép és Jézus történetén kezdve végig a húsz évszázad egyháztörténetét. A bibliai történet összegezésében felhasználja az akkori exegézis és a bibliai segédtudományok legjobb és legbiztosabb eredményeit, majd pedig az egyház eredetét és kibontakozását dolgozza fel a legjobb források felhasználásával a nagyközönség számára.

Daniel-Rops nehéz vállalkozásba fogott, amikor a bibliai történetet kívánta megírni. A modern bibliakutatás hihetetlen lépésekkel haladt előre a múlt szá-

zad végétől a második világháborúig. Új felfedezések, új módszerek, a liberális bibliakritika, majd a Bultmann-féle mítosztalanítás forradalmasították ezt a tudományágat. A fő probléma az volt, miként lehet összeegyeztetni a történész és a hivő kettős hűségét. Ez az összeegyeztetés látszólag lehetetlennek tűnt. Legalábbis a racionalista felfogás szerint minden vallásos (hivő) „előfeltevés", főleg, ha ez „misztikus" természetű, elveszi a történész szabadságát; gyanússá teszi a tárgyilagosságot az, ha a történész – miként Daniel-Rops is – a párizsi érsektől kér Imprimaturt könyvei kiadása előtt. (Történeti munkáit a Fayard kiadó tette közzé.)

Ezzel a nézettel szemben ma már világos az, hogy nincs „előfeltevések" nélküli történetírás; a pozitivista történész sem „tárgyilagos": az is egy bizonyos élet- és történelemfelfogást képvisel; az intencionalitás belejátszik a történelemírásba, amely mindig egy bizonyos „rekonstrukció". Sőt azt is mondhatjuk, hogy – ha vallási történetről van szó, ha a hivő tudat megragadhatatlan tényeihez kell nyúlni – „tárgyilagosabban" írhat az, aki a hit által megtapasztalta e tudati tényeket, mint az akitől teljesen idegen a hit világa. Mondanunk sem kell, hogy Daniel-Rops a hivő ember szemével szemlélte és tanulmányozta az üdvösségtörténetet, majd az egyháztörténetet. Nem hallgatta el az árnyoldalakat, botrányos tényeket, de ugyanakkor igyekezett mindig felfedni Isten jelenlétét a történelemben. Korunkban, amikor Nietzsche nyomán sokan azt hirdetik, „Isten meghalt", Daniel-Rops az ellenkezőjét mutatta meg monumentális művével: Isten él és jelen van a történelemben; az Egyház történetében jelen van Lelkével Krisztus.

A Szent Történet első kötete (A Biblia népe) 1943-ban jelent meg. Több ez, mint a zsidó nép története Ábrahámtól kezdve. (D.-R. nagyon helyesen Ábrahámmal kezdi e történetet; a teremtéselbeszélést később tárgyalja, hiszen ez a fogság idején keletkezett „előtörténet" egészen más műfajba tartozik, mint maga a tulajdonképpeni szent történet, amely Kr. e. 2000 körül Ábrahám exodusával indul.) Daniel-Rops igazában a Krisztus előtti kétezer év történeti összefüggéseit bogozza ki: Mezopotámia, ill. a három kontinens találkozási pontja vidékének szellemtörténeti távlatába állítja az egy Istenben hivő „választott nép" történetét és üdvösségtörténeti szerepét. E vállalkozásban, amint maga kérdezi, „ki mondja meg, hogy – annyi tény között, amelyekben az emberi akaratnak kisebb szerepe van, mint az isteni szándéknak – hol végződik a kritika mezeje és hol kezdődik a hité?" A hatalmas panoráma felvázolása után két következtetést von le. Egyrészt Renannal megállapítja, hogy a legősibb időktől fogva a szemita pásztor „homlokán viseli az abszolút Isten bélyegét": a Sinai sivatagtól a kánaáni dombokig a monoteista hit hordozója. Másrészt az egész Biblián átvonul – a megsértett és bosszúálló Isten eszméje mögött – a bizalom és a szeretet hulláma, egy ígéret biztonsága, egy szövetség ereje, az üdvösség messiási várakozása, amely majd Jézus Krisztusban teljesedik be.

Jésus en son temps (Jézus a maga korában) c. könyve, amely 1945-ben jelent meg, ennek a beteljesedésnek története: az Emberfia és az Isten Fia

csodálatos története. Daniel-Rops Jézus-könyve valóságos bestseller lett a háború másnapján. Csak Franciaországban hamarosan 300 000 példányszámot ért el, nem szólva számos fordításáról. (1971-ben a Fayard és a Desclée kiadó zsebkönyv-formátumban is megjelentette két kötetben.) Daniel-Rops felhasználja a mérsékelten haladó szentírástudomány eredményeit: főleg a két nagy klasszikus, a domonkos Lagrange és a jezsuita L. de Grandmaison összegező munkáira hivatkozik, illetve ezeket fogadja el mértékadónak, de számos más újabb kutatást is beépít szintézisébe. Nem a hagyományos „Jézus élete"-műfajt követi, hanem már kamatoztatja a történetkritikai módszert is, amikor megrajzolja Jézus történetének tér-idő koordinátált és azt a Sitz im Leben-t, amelyben aztán a valószínű kronológia szerint bemutatja az Emberfia és Isten Fia történetét. A könyv élvezetes olvasmány, néha „regényesített", de mindig ügyel a „történeti hitel"-re. A művelt nagyközönségnek ügyesen „tálalja" a szaktudományos kutatások megbízható eredményeit.

A könyv a „Krisztus jelenléte" c. fejezettel zárul. Ez a zárófejezet egyben az író hitvallása is, és átvezetés az egyháztörténelemhez. Miután drámai erővel megjelenítette az emmauszi tanítványok epizódját, így következtet:

> E megindítóan egyszerű utolsó jelenettel szeretnénk elköszönni Jézus alakjától. Rembrandt a Louvre kis tablóján tökéletesen felidézte a jelenetet. A terem tele van árnyékkal; a fény magából Krisztusból árad elő. (. . .) A két tanítvány szívét elárasztó meleg mi más, ha nem a Jelenlét jele? Ez készteti a vértanúkat arra, hogy feláldozzák testi életüket egy másik, végleges életért. E Jelenlétből táplálják a nagy misztikusok hősies buzgóságukat és csendes drámájukat. Ezt a Jelenlétet hordja magában a legegyszerűbb hívő, miután magához véve a Kenyeret, erősebbnek, nagylelkűbbnek és égőbbnek érzi bensejét. Jézus hívei a századok során számos formulával fejezik ki ezt a Jelenlétet: „a szeretet láthatatlan orkánja", mondja Jean de Fécamp; „kimeríthetetlen mélységű örvény", írja Lisieux-i Szent Teréz; de valamennyien egyöntetűen állítják létezését. „Nem én élek, hanem Krisztus él bennem!", kiáltja Szent Pál. Közel kétezer év óta a férfiak és nők megszámlálhatatlan serege beszélt erről a Jelenlétről mint a legbiztosabb valóságról. Jézus, aki felment a mennybe, továbbra is az a húsból való, élő lény marad, akit életében annyian szerettek és szeretnek továbbra is élő szeretettel. Avilai Szent Teréz, Szent Gertrúd, Megtestesülésről nevezett boldog Mária tanúságtétele éppúgy, mint Szent Bernáté vagy Assziszi Szent Ferencé mindig megmarad. Amikor Szent Bernát ezt mondja Krisztusról: „Közelebb van hozzám, mint én magam", amikor Claudel így határozza meg: „Valaki, aki jobban önmagam, mint én magam vagyok", ezt a visszautasíthatatlan jelenlétet idézik fel. Bár ezt mondják nekünk: „Elhagyjátok a tényeket és a metafizikába léptek át", mi ezt válaszoljuk: a teljesen kiegyensúlyozott, a „felsőbbrendű bon sens-szal megáldott" (Bergson) férfiak és nők ezerszer visszatérő állítása, hogy Jézus számukra valóban élő lény, ez szintén tény. (. . .) Amikor Jézus eltűnt hívei tekintete elől, ezeket mondotta (Szt. Máté ezzel fejezi be evangéliumát): „Veletek leszek a világ végezetéig." Jézus földi küldetésének harminc egynéhány hónapja során türelmesen előkészítette ezeket az embereket, akik túlélték halálát; kiválasztotta, kiképezte, megszervezte őket; nekik adta lelke legjavát. Most rajtuk volt a sor, hogy tanúságot tegyenek a Fényről, amit kaptak; és nem lankadnak e tanúságtételben. És az élő Isten története ezután „titokzatos test"-ében folytatódik, amelyet az ő Jelenléte éltet; ez a századok szívébe beírt nagy valóság: Jézus Krisztus Egyháza.

A „szent történet" befejezése után Daniel-Rops hozzáfogott a 11 kötetes egyháztörténet megírásához. „Jézus Krisztus egyházának története" azzal fejeződik be, hogy XXIII. János pápa meghirdeti a II. vatikáni zsinatot. Életének utolsó két évtizedét e monumentális mű megalkotására szenteli. Az utolsó kötet halála évében jelent meg: „Ezek a keresztények, testvéreink." Ebben a zsinatot meghirdető pápa ökumenikus szándékától vezetve a keresztény megoszlást és egységtörekvést vázolja fel a francia forradalomtól napjainkig. A reformációval és az újkori egyház történetével már a korábbi kötetekben is foglalkozott; itt most kifejezetten a szakadás drámáját és az egységtörekvéseket mutatja be. Meglepő, hogy a korábban kissé „konzervatív" és „intranzigens" katolikus történetíró mennyire nyitottá vált a Zsinat éveiben. Ő, aki XII. Piusz korában hozzászokott a szigorú „római vonalhoz", ez utolsó kötet Figyelmeztetőjében is (csak ehhez írt ilyen Figyelmeztetőt) leszögezi: „E könyv szerzője katolikus, teljesen hűséges a katolikus, apostoli, római Egyház tanítóhivatalához, hűséges gyermekként aláveti magát Annak (= a Pápa) tévedhetetlen tekintélyének, akire a Szentlélek rábízta e tekintélyt, és aki számára Krisztus helytartója a földön. Ez azt jelenti, hogy a jelen munkában előterjesztett vélemények, az itt hozott ítéletek csak annyiban érvényesek a szerző szemében, amennyiben az Ecclesia Mater, az érinthetetlen igazságok őrzője is ilyeneknek tartja őket."

Egyesek, főleg protestáns körökben – némi joggal – bírálták Daniel-Rops kissé zárt „római katolicizmusát". Így pl. a protestáns André Siegfried akadémikus, amikor 1956-ban a Francia Akadémia tagjai között köszöntötte a katolikus írót. Siegfried egyébként nagyon elismerően elemezte Daniel-Rops életművét.[3] A kritika éppen a tévedhetetlen pápai tekintélyről vallott nézeteket érintette, amely – mint ismeretes – a katolikus-protestáns párbeszéd legkényesebb pontja. Siegfried már Jézus történetének azon lapjait is kifogásolja, amelyek Máté 16-ban a Péterre bízott főhatóság értelmezésére vonatkoznak. Még inkább bírálja a reformáció, nevezetesen Luther és Kálvin szerepének egyoldalú bemutatását. (Kétségtelen, hogy az újabb katolikus egyháztörténet már árnyaltabban értékeli a nagy reformátorok szerepét, felfedezve a pozitív mozzanatokat is művükben. Egyébként Daniel-Rops utolsó ökumenikus kötete részben retraktációnak tekinthető.)

Ugyanakkor azt is megállapíthatjuk P.-H. Simonnal, hogy Daniel-Rops ortodoxiája nem abban nyilvánul meg, hogy tendenciózusan értelmezi az egyedi tényeket, hanem inkább abban, hogy az Egyház történetében meglátja, kibontja a hagyományhoz való hűség nagy irányvonalait. Ahogy Claudel azt igyekezett illusztrálni drámáiban, hogy – egy portugál közmondás szerint – „Isten egyenesen ír görbe vonalakkal is", Daniel-Rops az Egyház viharos, emberi hibáktól, botrányoktól egyáltalán nem mentes történetében igyekszik felfedezni az Isten által akart üdvösség történetét; megmutatni azt, miként teljesedik be a kegyelem és a hit révén, a keresztények esztelensége és bűnei közepette, a krisztusi üzenet.

„De minek tekintsünk hátra? – jegyzi meg Simon. Itt van előttünk Daniel-Rops utolsó kötete: Ezek a keresztények, testvéreink; ebben felfedezhetjük egy nyitott katolicizmus és egy kiengesztelődött kereszténység távlatait, amely felé ifjúságunk bátran betájolódott, anélkül, hogy hinni merte volna, hogy ily gyorsan megnyílnak e távlatok."

+

P.-H. Simon az Akadémián tartott beszédében jól rámutatott Daniel-Rops művének jelentőségére, amikor ezeket mondotta:

> Daniel-Rops korunk ama nagy szellemei közül való, akik megvédenek bennünket a nihilizmus kísértésétől. Második kötetében (Az apostolok és a vértanúk Egyháza) írta: „A tragikus zűrzavar ilyen korszakaiban érlelődik az újjászületés. A halandó civilizációk romlásában csíráznak a jövő élő valóságai." Haszonnal elmélkedhetünk ma is ezekről a mondatokról. És világosan láthatjuk, hogy ez a bizalom nem a levegőben lóg: teológiában gyökerezik és az eszkatológiára nyílik. Csakugyan: Daniel-Rops történelmi optimizmusa pontosan ahhoz a magatartáshoz kapcsolódik, amelynek tudós exegétája és mosolygós apologétája itt (az Akadémián) Henri Bremond volt: a vallásos humanizmushoz. (...) Abban a korban, amikor a kutatások terjedelme, az elemzések szőrszálhasogatása és a tagadások leleményessége felforgat minden értéket és megoldhatatlanná tesz annyi problémát, naív, de ugyanakkor merész dolog az, ha valaki mindennapi evidenciák fölé hajlik; ezek legalább azzal a méltósággal rendelkeznek, hogy elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy az ember összhangban élhessen önmagával és másokkal. Például még nem tilos azt hinnünk, hogy a tisztesség előbbre való, mint a szégyenletes tett, a gyengédség értékesebb, mint a kegyetlenség, a teremtő lendület, mint a romboló düh, egyszóval: a lét előbbre való a semminél. Igaz marad az, hogy a rossz csökkenti a létet — és ezt teszi gyakran a gőg, mindig a gyűlölet —, és hogy a jó növekedést hoz: ezt teszi a bölcsesség és a szeretet. Ezt az elemi és mindig üdvös morált — meg vagyok győződve róla — egyedül a Biblia Istene és a megfeszített Jézus alapozza meg, mivel ez az értelem egyensúlya és a lélek egészsége. Legalábbis Daniel-Rops példája azt mutatja, hogy a természet és a kultúra e terméke nem megy veszendőbe, ha a kegyelem öntözi, és hogy szép embertípus alakul ki, amikor az evangélium fénye segíti az emberi palánta harmonikus kibontakozását.

Jegyzetek és irodalom:

[1] Daniel-Rops életének első szakaszát — „lelki útjának állomásait" — jól bemutatja: Pierre Arrou, D a n i e l - R o p s ; „Convertis du XXe siècle" (szerk. F. Lelotte SJ), n° 37, 1954. P. Arrou bővebben is elemezte Daniel-Rops vallási fejlődését Toi aussi, Nathanaël c. könyvében (Plon, Daniel-Rops fontos előszavával).

[2] Pierre-Henri Simon, Discours de réception à l'Académie Française. Simon 1967. november 9-én foglalta el Daniel-Rops székét a Francia Akadémián; a szokás szerint elődje életművét méltatta. Ez a hosszú beszéd D.-R. művének egyik legjobb összegezése. Lásd: La Documentation Catholique, N° 1508, 1968.1.7, 17-72. oszlop.

[3] Daniel-Ropsot 1955-ben választották a Francia Akadémia tagjai közé. A következő évben (1956. márc. 22-én) foglalta el Ed. Le Roy székét. D.-R. Ed. le Roy életművét méltatta, az övét pedig — „válaszában" — André Siegfried. Lásd: La Documentation Catholique, N° 1224, 1956.4.15, 475-506. oszlop.

II. JÁNOS PÁL BESZÉDE MANILA SZEGÉNYNEGYEDÉBEN

A Fülöp-szigetek kb. 7 milliós fővárosában legalább egy millió a barakktelepeken lakó nincstelen szegény. Ezek egyikét, a Tondo-negyedet kereste föl a pápa látogatása során. Miután mint „szeretett barátait" üdvözölte lakóit, kijelentette, hogy jövetelével egyszerűen bizonyságot akar tenni Krisztus szeretetéről. Visszaemlékezett arra, hogy Pál pápa is járt itt 11 évvel ezelőtt. Azóta sok minden jobbra változott itt, de azért még bőven van tennivaló.

Ha sok mindennapos problémátokat fontolgatjuk, ha rágondolunk a sok-sok másutt lakó emberre, a nagyvárosok nyomornegyedeiben és a Fülöp-szigetek egyéb részeinek elhanyagolt mezőgazdasági területein, akkor Krisztusról gondolkodunk. A szegények arcában Krisztus arcát látom. A szegények életében Krisztus életének visszatükröződését. Megfordítva: a szegények és hátrányos megkülönböztetésben részesülők könnyebben azonosulnak Krisztussal, mert maguk közül valót fedeznek fel benne. Jézus már életének kezdetétől, abban az áldott pillanatban, amikor Szűz Mária Fiaként megszületett, hontalan volt, mert nem akadt számára hely a szálláson (Lk 2,7). Amikor szülei először vitték fel Jeruzsálembe, hogy bemutassák áldozatukat a templomban, a szegények közé számítottak, azok adományát ajánlották fel (Lk 2,24). Gyermekkorában menekült volt, arra kényszerült, hogy fusson az üldözésben kitörő gyűlölet elől, hogy elhagyja hazáját, és számkivetésben, idegen földön éljen. Mint serdülő fiú zavarba tudta ejteni bölcsességével a tudós tanítókat, de egyszerű ácsként kétkezi munkát végzett, éppen úgy, mint nevelőatyja, József. Miután a názáreti zsinagógában felolvasta és megmagyarázta az Írást, az emberek elutasították „az ács fiát" (Mt 13,55; Lk 4,29). Áldozata lett az igazságtalanságnak és kínzásnak, s halálra adták, anélkül, hogy valaki is védelmére kelt volna. Igen, a szegények testvére volt ő; ez volt a küldetése – mert az Atyaisten azért küldte és a Szentlélek arra kente föl, hogy hirdesse az Evangéliumot a szegényeknek (Lk 4,18). A szegények dicséretét hirdette, amikor ezzel a nyugtalanító felhívással fordult mindazokhoz, akik követői akarnak lenni: „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa" (Mt 5,3).

Boldogok a lelki szegények! Ez a Hegyi Beszéd nyitánya. Jézus itt a Boldogságokat minden követője programjául állította. Nemcsak kora embereinek szóltak, hanem minden korok minden nemzedékének; felhívás mindenkinek, aki elfogadja a keresztény nevet. Ezt az üzenetet hirdettem Brazíliában a Rio de Janeiro faveláiban nyomorgóknak és Salvador da Bahia sáros félszigete lakóinak. Ezt az üzenetet tárom szegény és gazdag elé egyaránt. Ezt kell magáévá tennie és gyakorlattá váltania az Egyháznak, a Fülöp-szigeteken éppúgy, mint másutt. Minden egyháznak, ha a szegények egyháza akar lenni, jól kell figyelnie

erre a felhívásra, fölfedeznie teljes mélységét, és valóra váltania teljes igazságát.

Itt Tondóban és az ország más részein sok szegény ember van, s látom közöttük a lélekben szegényeket is, akiket Jézus áldottnak hívott. Lelki szegények azok, akik szemüket Istenen tartják, és szívük kitárul isteni működésének. Elfogadják az élet ajándékát mint az égből jövő adományt, és értékelik, mert Istentől származik. A Teremtő iránti hálával és embertársaik iránti könyörülettel készek megosztani azt, amijük van, a nagyobb szükségben élőkkel. Szeretik családjukat és gyermekeiket, s otthonukat, asztalukat megosztják az éhes gyermekkel, az otthontalan fiatallal. A lelki szegények gazdagok emberi jótulajdonságokban; közel vannak Istenhez, készek hallgatni hangjára és énekelni dicséretét.

Lelki szegénynek lenni nem azt jelenti, hogy nem törődünk a közösség problémáival. Sőt senkinek sincs élesebb érzéke az igazság iránt, mint a szegényeknek, akik szenvednek a körülmények és az emberi önzés következtében rájuk halmozódó igazságtalanságok alatt. Erejüket az emberi összetartásban találva, puszta létükkel is már jelzik az igazságosság kötelezettségét, amellyel szemben találja magát a társadalom és mindazok, akik gazdasági, kulturális vagy politikai téren hatalommal rendelkeznek. Ilyenformán az első Boldogságnak ez az igazsága egyaránt megmutatja minden embernek a járandó utat. Az anyagi szegénységben élőknek ezt mondja: őrizzék meg méltóságukat, emberi méltóságukat, féltve óvják sérthetetlen emberi jogaikat. Azt is mondja nekik, hogy saját maguk is sokat elérhetnek, ha egyesítik ügyességüket és képességeiket s különösen elhatározásukat, hogy saját haladásuk és fejlődésük munkásai akarnak lenni.

A gazdagoknak, akik anyagi jólétet élveznek, vagy anyagi javak aránytalan részét halmozzák fel, azt mondja az első Boldogság: az embert nem az teszi naggyá, amije van, hanem az, ami, — nem amit szerzett, hanem amit megoszt másokkal. A gazdag ember lélekben szegény, ha nem zárja be szívét, hanem szembenéz a tűrhetetlen helyzetekkel, amelyek állandóvá teszik sokak szegénységét és nyomorát: emberekét, akik állandóan éhesek és meg vannak fosztva fejlődésüknek, emberi képességeik kifejlesztésének jogos lehetőségeitől, akiknek nincs emberhez méltó lakásuk és elegendő ruházatuk, akik az alapvető egészségügyi gondozás híján betegségekben szenvednek, akik kétségbeesnek, mert nincs munkájuk, amely lehetővé tenné, hogy becsületesen gondoskodjanak családjuk szükségleteiről. Igen, lélekben szegény az a gazdag, aki mindaddig nem nyugszik, amíg egy fivére vagy nővére az igazságtalanság és tehetetlenség kelepcéjében sínylődik. Lelki szegény az, aki a politikai hatalom birtokában megemlékezik arról, hogy az csak a közjó érdekében adatott, és sohasem szűnik meg keresni az eszközöket, hogy a társadalom minden rétegét az emberméltóság és egyenlőség követelményei szerint szervezze meg. Hiszen ez születési előjoga minden férfinak, asszonynak és gyermeknek, akit Isten létbe szólított.

Maga az Egyház, az Ázsiában, a Fülöp-szigeteken, a Tondóban levő egyház gondosan figyelni akar a Boldogságok felhívására, és a szegények egyháza akar lenni, mivel azt kell tennie, amit Jézus tett, s hirdetnie az Evangéliumot a szegényeknek (Lk 4,18). De az Egyház előszeretete a szegények és hátrányos helyzetben élők iránt nem jelenti, hogy egyetlen csoport, osztály vagy társadalmi réteg felé irányítja figyelmét és törődését. Ugyanazt az üzenetet hirdeti mindenkinek: hogy Isten szereti az embert, és elküldötte Fiát mindenki üdvözítésére; hogy Jézus Krisztus a Megváltó, „az út, az igazság és az élet" (Jn 14,6). A szegények egyházának lenni azt jelenti, hogy a Boldogságok nyelvén akar szólni minden néphez, minden embercsoporthoz vagy hivatáshoz, minden ideológiához, minden politikai és gazdasági rendszerhez. Nem azért tesz így, mintha politikai érdekeket akarna szolgálni, sem hogy hatalmat szerezzen, vagy ürügyet adjon az erőszakra, hanem hogy megmentse az embert a maga emberségében és természetfölötti rendeltetésében.

A szegények emberméltóságának, az emberies jövőt illető reményének védelme nem fényűzés az Egyház számára, nem is opportunista stratégia, nem is eszköz a tömegek kegyének megszerzésére. Hanem kötelessége: mert Isten kívánja, hogy minden emberi lény annak a méltóságnak megfelelően éljen, amit ő adott nekik. Az Egyház küldetése, hogy az ember ösvényén járjon, „mert kivétel nélkül minden embert megváltott Krisztus, és mert minden emberrel, kivétel nélkül, valamiképpen egyesült Krisztus, még akkor is, ha az nem veszi észre" (Redemptor hominis 14). Ennélfogva az Egyház hirdetni akarja a szegényeknek a teljes Evangéliumot; bátorítani akarja őket, hogy legyenek hűek a keresztségben kapott, az Eukarisztiától táplált, a kiengesztelődés szentségében újjáéledt és támogatott isteni élethez. Ugyanebből az okból bátorítalak benneteket, tondóiak és Isten egész népét a Fülöp-szigeteken: gyakoroljátok egyéni és testületi felelősségeket a hitoktatás előmozdítására, és igyekezzetek teljesen átvinni a gyakorlatba az Egyház szociális tanításait. Legyetek meggyőződve: nagyon fontos a filipinók minden jövendő nemzedéke számára, hogy tudatában legyenek a magas méltóságnak, amelyre hivatottak: örök életre Krisztus Jézusban.

Drága tondói barátaim, legyetek hűek Krisztushoz, és örömmel öleljétek át üdvözítő evangéliumát. Ne ejtsenek kísértésbe olyan ideológiák, amelyek csak anyagi értékeket vagy pusztán ideigvaló eszményeket hirdetnek, amelyek a politikai, társadalmi és gazdasági fejlődést elválasztják a lélek dolgaitól, és a boldogságot Krisztustól függetlenül keresik. A teljes felszabadításotok felé vezető ösvény nem az erőszak, az osztályharc vagy a gyűlölet útja, hanem a szeretteté, a testvériségé és a békés összetartásé. Tudom, hogy ti, tondói szegények, megértetek engem, mert áldottak vagytok és tiétek a mennyek országa. És ha majd elmegyek, mindig emlékezzetek Jézusnak e szavaira: „Ha a Fiú megszabadít titeket, akkor igazán szabadok lesztek" (Jn 8,36).

Krisztusért magamévá teszem minden gondotokat és küzdelmeteket; krisztusi szeretetem miatt veletek vagyok erőfeszítéseitekben, hogy magatoknak

és gyermekeiteknek méltó jövőt biztosítsatok; Krisztus iránttok való határtalan szeretete miatt hirdetem nektek az örök élet felemelő evangéliumát.

Imádkozom értetek, mindegyikőtökért, családotokért, gyermekeitekért, a fiatalokért és öregekért, a betegekért és szenvedőkért. Imádkozom, hogy Jézus ereje legyen szívetekben, amint együtt dolgoztok életetek megjobbításán, azon, hogy jó keresztények és jó polgárok legyetek. Imádkozom, hogy megtaláljátok Jézust egymásban és minden embertársban. És imádkozom, hogy együttesen megtaláljátok és imádjátok őt, Isten örök Fiát, Anyjának, Máriának karjában.

Miasszonyunk, a Béke Nagyasszonya, az Úti Boldogasszony legyen szerető anyja mindnyájatoknak!

Éljetek soká mindannyian!

Jézus, Testvérem, Te visszajöttél a földre: egy másik ember arcát öltöd fel, akiben nem ismerlek föl.

Tanítsd meg a szememet, hogy lássam a valóságot: hogy felismerjelek Téged, Istenem, a kisemberben, az egyszerű emberben, abban az egyszerű emberben, akit látok. (A végső jókívánságot és imát, mint a bevezető üdvözlést is, a pápa tagalog nyelven mondotta.)

A PÁPA A JAPÁN FIATALOK KÖZÖTT

Tokió kb. 10 000 személyt befogadó sportcsarnokában a pápa a fiatalokkal találkozott. Hozzájuk szólva „teljes bizalommal" buzdította őket, hogy „győzzék le az önzés minden kísértését, és tárják tágra szívüket a transzcendens értékek és az egész világ felé." Majd a fiatalok kérdéseket tettek föl, s ezekre a pápa válaszolt. Először arra felelt, miért beszélt japánul: tiszteletből a nemzet iránt, mert minden nemzet kultúrája, lelke elsősorban nyelvében fejeződik ki, és engedelmességből Krisztus iránt, hiszen „minden népet" a saját nyelvén kell tanítani.

Áttérek most második kérdésetekre, amelyet a legfontosabbnak tartok: a r e m é n y r e vonatkozólag. A kérdés nagyon jelentős, egyenesen alapvető, amikor az emberi életről van szó. Az ember bizonyos értelemben nem is élhet remény nélkül. Kell, hogy valamire vágyakozzék, hogy célja legyen az életben, és úgy érezze, el is érheti ezt. A reménység, mint helyesen jegyeztétek meg, összefügg a jövővel. De ugyanakkor meghatározza lelkünk jelenlegi állapotát. Most remélünk abban, amit majd később fogunk elérni.

Azonkívül a remény mindig összefügg valami értékkel, amit meg kell szereznünk. Mondhatnám másképpen is: egy értékkel, amit meg akarunk adni életünknek. Ezért a reményben életünk értelmének alapfelfogása fejeződik ki.

Az élet értelmének ez a felfogása lényegében nem attól függ, amink van, hanem attól, hogy világosan felismerjük emberségünk, emberméltóságunk értékét.

A hozzám küldött anyagot olvasva egyfelől keserűen vettem tudomásul a serdülők öngyilkosságáról szóló tájékoztatást, másfelől épüléssel olvastam egy rokkant fiatal tanúságtételét, aki mélyen megértette életének jelentőségét.

Tudjátok, hogy Krisztus nevében jövök ide. Szeretném megmondani nektek, hogy éppen Krisztus a reménység Mestere, ő nevel rá, ő a forrása. Ha meghallgatjuk szavait, ha éljük az Életet, amit meg akar osztani minden emberrel, megtaláljuk az élet teljesebb értelmét.

Igen, Krisztus legmélyéig kinyilvánítja nekünk az emberi élet értelmét. Megmutatja végső jövőjét is Istenben. Ez a jövendő túl van a földi élet határán. A reménység, amelyet Krisztus ád nekünk, erősebb a halálnál.

(A pápa ezután a sportra vonatkozó kérdésre válaszolt „személyes tapasztalatai alapján", idézve az „ép testben ép lélek" elvét és kiemelve a sport összefüggését a természet szeretetével.)

A szeretet. Ez a kérdés nagyon jelentős.

Ismeretes, hogy az Evangélium, Krisztus tanítása a szeretetet a legnagyobb parancsnak nyilvánítja: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből ... Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat" (Mt 22, 37.39). E két parancsolat egyet alkot egymással, és kölcsönösen feltételezi egymást. Krisztus tanítása és példája szerint Istent mindenek fölött kell szeretnünk, a felebarátot pedig az ember mértéke szerint. Szent János levelében ugyanakkor azt olvassuk: „Aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti az Istent sem, akit nem lát" (1Jn 4,20). Az Isten iránti szeretet tehát az ember, a felebarát szeretetében valósul meg és találja bizonyos értelemben igazolását, akit úgy kell szeretnünk, mint önmagunkat. A felebarát pedig minden ember kivétel nélkül; ezért beszél Krisztus az ellenségszeretetről is. Így mondja: „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnek. Azokra, akik átkoznak benneteket, mondjatok áldást, és imádkozzatok üldözőitekért" (Lk 6,27-28). Különben Ő maga adott példát erre a szeretetre, amikor a keresztrefeszítés idején imádkozott azokért, akik halálra adták.

Ezen a ponton vetődik fel a ti kérdésetek: hogy lehet, hogy az ember szeressen, amikor érzi, hogy gyűlölik, mi több: amikor saját maga gyűlöletet vagy legalábbis rosszindulatot, mondjuk ellenszenvet érez magában egyesek iránt?

Érzelmeink szempontjából itt csakugyan nehézség, sőt „ellentmondás" van: amikor ellenszenvet vagy gyűlöletet „érzek", ugyanakkor hogyan „érezhetek" szeretetet?

Csakhogy a szeretet nem vezethető vissza csak az érzelemre. Mélyebb gyökerei is vannak az emberben, annak szellemi énjében, értelmében és akaratában. Ha be akarjuk váltani a szeretet parancsát (különösen az ellenségszeretet esetében), éppen ezekig a mély gyökerekig kell visszamennünk. Ennek következtében talán „nehezebbé", de egyben „nagyobbá" is válik. Nemcsak az érzelmek visszahatásaitól hagyjuk vezetni magunkat benne, hanem az igazi jó szemléletétől. Ilyen módon megtanuljuk irányítani, megneveljük érzelmeinket. Ez türelmet és kitartást kíván. Krisztus azt mondta egyszer: „Türelmetekben fogjátok birtokolni lelketeket" (Lk 21,10 a Vulgáta szerint). Nos, igazán és teljesen csak az tud szeretni, aki képes „birtokolni" lelkét, birtokába keríti önmagát, hogy „ajándékká váljék a többiek számára". Mindezt Krisztus nem csupán szavával, hanem példájával is tanítja.

Most már rövidebben felelek a többi kérdésre. Az a tény, hogy az emberek testvérek, először is azt jelenti, hogy mindannak ellenére, ami megosztja őket – faj, nyelv, nemzetiség, vallás –, mégis hasonlítanak. Mindegyik ember; mindnyájan emberek.

De ezt az elsődleges jelentést ki kell egészíteni a másodikkal. Azokat hívjuk fivéreknek és nővéreknek, akik ugyanazoknak a szülőknek, ugyanannak az édesapának–édesanyának gyermekei. Az emberek Krisztus tanítása szerint (és a legáltalánosabb vallásos érzés szerint is) testvérek, mert Isten az Atyjuk. Krisztus ezt az Isten atyaságáról szóló igazságot evangéliumának középpontjába állítja. Amikor tanítványai kérik, tanítsa meg őket imádkozni, olyan imát tanít meg velük, amely e szavakkal kezdődik: „Mi Atyánk" ... (Mt 6,9) Ez az imádság nagyon segít bennünket a felebarát, különösen pedig a körülöttünk levő rosszakaratú emberek szeretetében. Többek között ezt mondjuk benne: „bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek" (Mt 6,12). (Talán ennek a találkozásnak a végén majd elmondjuk ezt az imádságot.)

Kérdeztetek a z e n é r ő l is. Nem tudok játszani semmiféle hangszeren. Sohasem szenteltem magam tevékenyen a művészet e területének. Viszont igen mélyen átélem a zene szépségét, – és nagyon szeretek énekelni. Sok órát töltöttem el (különösen vakáció idején) a fiatalokkal együtt énekelve. És a szünidőmben most is a fiatalok különféle csoportjai jönnek Castel Gandolfóba és énekelnek. Remélem, egy szép napon ti is eljöttök majd ... bár tudom, hogy nagy a távolság!

Ami a zene fajtáját illeti, úgy tűnik, különösen mélyen átélem a liturgikus zene (a gregorián!) szépségét, de szeretem a kortárs muzsikát is: például Gershwint, Armstrongot, Taki Rentarót, Toshiro Mayuzumit és másokat. Természetesen közel áll hozzám Chopin vagy Szymanowski (tudom, hogy a varsói X. nemzetközi Chopin-versenyen az egyik első díjazott honfitársatok, Akiko Ebi volt), de Beethoven, Bach és Mozart is, például a ti Seiyi Ozawátok és Jwaki Hirojukitok mesteri előadásában.

Minthogy időnk korlátolt, megbocsátjátok, ha tömören próbálok felelni a b é k é t illető igen jelentős kérdéssorra. Annál is inkább, mert a témáról más fontos alkalmakkor is beszélhetek. Japánba jövetelem egyik indítéka az is volt, hogy megálljak Hirosimában, az első atombomba felrobbanásának helyén, ami szörnyűséges figyelmeztetés az emberiségnek. Olvasva az anyagot, amit küldetek, megfigyeltem, hogy igen mélyen foglalkoztat benneteket a béke, az igazi béke kérdése; ez helyes és érthető is, főként az 1945-ös tapasztalatok után. Fejtegetéseitekben megjegyzitek, hogy a béke nem támaszkodhatik pusztán „a fegyverkezés egyensúlyára", nem tételezheti föl az erősek uralmát a gyöngéken, nem haladhat együtt semmiféle parancsuralommal ...

Az Egyház ugyanígy gondolkodik, és ugyanígy tanít. Megmutatta ezt a II. Vatikáni Zsinat, XXIII. János pápa a „Pacem in terris" enciklikában, VI. Pál egész fáradhatatlan béketevékenységében, többek között minden évben január 1-ére

külön békeüzenettel. Én folytatni próbálom ezt a tevékenységet. (Itt a Szentatya megemlékezett saját békeüzeneteiről és néhány alapgondolatáról a békét illetően.)

A béke nem helyben maradást jelent (mint néhányotok vélekedik), hanem erőfeszítést, roppant erőfeszítést, amelyben mindenkinek megvan a maga része. Ki kell alakítani a lelkiismeretet és a felelősségérzést. Szolidárisnak kell lenni azokkal, akiknek a jogait sértik. „Látni — ítélni — cselekedni" kell.

Így hát bizonyára sok tennivalótok van nektek fiataloknak is; itt Japánban tiétek a holnap. Elmélkedjetek minden békepártoló programon, — azokon is, amelyekben az összes vallások képviselői juttatják kifejezésre gondolataikat. Az első ilyen konferencia éppen Japánban, Kjótóban volt 1970-ben.

Krisztus azt mondja: „Boldogok a békességszerzők" (Mt 5,9).

Legyetek ti is a béke munkásaivá!

ISTEN ANYJA ISTEN ÜDVÖZÍTŐ TERVÉBEN

Már az első századokban különös tiszteletet tanúsított a katolikus egyház Mária iránt. A „Magnificat" prófétai szavait teljesítette be ezzel: „Boldognak hirdet majd engem minden nemzedék."

Az Egyház kívánja, hogy minden idők minden embere ilyen tisztelettel forduljon Mária felé. Az az egyedülálló, minden angyalt és szentet megelőző helyzet ugyanis, amelyet Isten üdvözítő tervében Máriának juttatott, különösen segíti az imádó tiszteletet, amelyet az emberré lett Istennek, valamint az Atyának és a Szentléleknek kell bemutatnunk.

Az Egyház ugyan mindig ajánlotta a vértanúk és szentek tiszteletét, de sohasem kényszerítette ránk bármelyikük különös tiszteletét: a szentek gazdag seregéből szabadon kiválaszthatjuk azokat, akiknek élete példa és ösztönzés saját keresztény törekvéseinkben.

Egészen másként áll a dolog a Mária-tisztelettel, mert Mária a szentek szentje, a hívők legnagyobbika, a bűnösök között szeplőtelen: a megváltottak elseje.

Bármilyen szerény is teremtményi szerepe a Teremtő végtelen szentségéhez viszonyítva, pótolhatatlan ő az Isten akarta üdvösségtervben.

Bizonyos, hogy Isten Anyjának tisztelete különféle formákat ölthet. A liturgiában és a személyes vallásgyakorlatban mindenkor úgy fejeződik ki, amint az időnek, a helynek és a gondolkodásmódnak megfelel. De mindig megkívánja az Egyház, hogy Mária tisztelete Krisztus titkainak mélyebb megértéséhez és tökéletesebb imádásához vezessen.

A II. Vatikáni Zsinat az Egyházról szóló konstitúció utolsó fejezetében hasonlíthatatlanul tárta elénk Mária szerepének magasztos voltát az üdvösség tervében. Sehol másutt nem tündököl fel úgy a „kegyelemmel teljes" méltósága, mint itt. Röviden emlékeztetni akarunk benneteket az itt előadott tanításra.

Mária közel van hozzánk

Mária közel van hozzánk, ember, mint mi, ugyanolyan hús-vér ember, tagja az emberi nemnek. Szüksége van a megváltás kegyelmére, akárcsak nekünk.

Már ezért is közel van hozzánk. De az emberi nemhez való tartozása, teremtményi mivolta és Évától való származása nem elég igazolni a tiszteletet, amellyel az Egyház adózik neki.

Még közelebb van hozzánk a kegyelem által. Mint „áldottat az asszonyok között", a Megváltó Anyjává választotta ki Isten. Benne és általa vette fel Isten Fia a mi emberi természetünket. Mária anyasága által lett Krisztus a testvérünkké. Isten az ő mindenható teremtői tekintetével „lenézett szolgálója alacsonyságára, és nagy dolgot cselekedett vele". Ezért a Mária-tisztelet szüntelen köszönet az Úrnak, aki eljött megváltásunkra.

Mária pótolhatatlan Isten üdvösségtervében

Isten bizonyára másképpen is megválthatott volna bennünket, mint hogy „amikor elérkezett az idők teljessége, asszonytól született" (Gal 4,4), és meghalt a kereszten. De végtelen bölcsességében akarta, kiválasztotta és próbára tette azt a valakit, aki hivatva volt, hogy a mi nevünkben igent mondjon az üdvösségre. Ebben az értelemben – és ez az üdvösségtörténet egyedül helyes értelme – Mária szerepe pótolhatatlan az üdvösség tervében.

A megváltás nem más, mint a Fiú odaadása a világnak a megtestesülésben és a kereszthalálban. De hogy ez az odaadás megtörténhessék, az Atya nagylelkűségén kívül szükséges a befogadó fél bizalma is. Igaz, a Fiát odaadó Atya, az engedelmes Fiú és az adományt kiárasztó Lélek, mind a három végtelen, a befogadó Szűz pedig alázatos teremtmény: Isten előtt „semmi". De e nélkül a semmi nélkül, Mária hite nélkül Isten szeretete nem Fiának odaadásában fejeződnék ki.

Így Mária az ő „igen" szavával Isten emberek iránti szeretetének jegyese; rajta keresztül válhat hatékonnyá ez a szeretet. Ezzel minden ember anyjává válik, aki aláveti magát az üdvösség tervének. Feladata egyedülálló és pótolhatatlan.

Mária, mintaképünk a hitben

A Zsinat világosan kiemelte, hogy Mária szabadon felelt Isten kérdésére. Mária minden hivő számára a hitből, a reményből és a szeretetből táplálkozó élet mintaképe.

Az angyali üdvözletkor úgy lép elénk, mint tiszta Isten-várás; elsőül viszi bele az Ószövetség vágyakozását az Újszövetségbe. Alázatában – mint Isten szolgálóleánya – semmi sem szegül ellene Isten ajándékának, Istenének, aki mindig egyedül és semmiből teremt. Ez a semmi, aki ő lenni akar, ez az a szeplőtelen méh, ahonnét „a föld megtermi Megváltóját" (vö. Iz 45,8).

Így követhetjük útján tovább. Jézus Krisztus mindenben magára veszi emberségünket, kivéve a bűnt; növekedik korban és bölcsességben. Mária e növekedést maradéktalan odaadással követi, a jászoltól a kereszt tövéig. Csodáljuk hitének növekedését, amely egyre tisztul Jézus rejtett élete és nyilvános működése alatt, s mindenekelőtt keresztáldozatának órájában.

Amikor Jézus teljes szabadsággal magára vette szenvedését, Mária is igent mondott Krisztusnak az emberekért elszenvedett halálára. Egyedül benne van meg az a lelki nagyság, hogy tudja elveszíteni az ember Krisztust. Ezért szenteli Jézus szava minden ember anyjául. Az Egyház Krisztusnak a keresztről lekiáltott szavaiban: „Asszony, íme a fiad" és „Fiú, íme az anyád" Mária egyetemes anyai küldetését látta meg.

Krisztus feltámadása után is nyitott Mária füle Fia kívánságaira, és próbálja megvalósítani őket. Krisztus nagy kívánsága és halála előtti ígérete azonban az, hogy elküldi a Szentlelket.

Mária imádkozik, hogy jöjjön el. Várja az utolsó vacsora termében az apostolokkal együtt. Azután pedig – hogy igenje, amelyet minden megváltott ember képviseletében kimondott, időn és téren túl tovább folytatódhassék – Fia testestül-lelkestül felveszi az Atya dicsőségébe.

Mária, közbenjárónk

„Anyai szeretetével gondoskodik Fiának testvéreiről, akik még zarándokúton vannak, a sok veszedelemben és bajban, amíg el nem érkeznek a boldog hazába" (LG 62).

Folytatja feladatát; segít Fiának műve megvalósításában, hiszen az „mindenkor él, hogy közbenjárjon értünk" (Zsid 7,25). De nem szabad úgy képzelnünk őt, mint közvetítőt köztünk és Krisztus között, aki „egyedüli közvetítő Isten és az ember közt", hanem annak kell gondolnunk, aki a valóságban: első a megváltottak között, nővérünk és anyánk, aki állandóan bátorít bennünket, hogy vállaljuk Megváltónk, Krisztus megbízását.

Legnagyobb öröme, ha a Megváltó igazi képét hordjuk magunkban. Ha őrá nézünk, nem feledhetjük sem a betlehemi Kisdedet, sem a Keresztrefeszítettet a Golgotán. Megmutatja nekünk annak működését, aki nagyot cselekedett vele. Ezért tisztelhetjük őt mint az Egyház Anyját: Krisztus kegyelmének anyai kiosztóját minden jóakaratú ember számára.

A mi Mária-tiszteletünk

Máriának a Megváltó üdvösségtervében elfoglalt egyedülálló helye alapján intünk benneteket, kedves fivéreink és nővéreink, legyetek figyelemmel Mária-tiszteletetekben az Egyház tanítására és érzelmeire.

Mindenekelőtt utalunk előttetek arra a kettős veszedelemre, amire a Zsinat rámutatott (LG 67): hogy lebecsüljük a Mária-tisztelet befolyását az egyes keresztény életére és elvitatjuk Isten Anyjától különleges méltóságát; másfelől viszont hogy zsákmánya leszünk a könnyenhivésnek vagy múlékony, terméket-

len érzelemnek, ami nem az igazi hitből fakad, s ezért joggal sértheti tőlünk különvált fivéreinket és nővéreinket. Szilárd remény él ugyanis bennünk, hogy az igazi és alázatos Mária-tisztelet nem választja el a kereszténveket, hanem hatékony eszköz egységkeresésük erősítésére.

Óvnunk kell titeket attól az egészségtelen szenvedélytől, hogy jelenések után futkossatok. Elbizonytalanodott korunkban nagyon sokan készek összetéveszteni saját kívánságaikat Isten szavával. Ezért megkívánjuk tőletek, hogy pontosan megfigyeljétek az Egyház irányelveit ezekben a dolgokban, ahol olyan könnyen keveredik igaz és hamis, hit és babona, Sátán és a Szeplőtelenül Fogantatott. Gondoljunk arra, hogy üdvösségünkhöz semmiféle jelenés nem szükséges, hogy a hiteles jelenések a legkevésbé feltűnők, és hogy amit a legnagyszerűbb jelenések hirdetnek, az sem pótolhatja soha a hitből élő élet mélységét és szépségét.

Az Egyház azt kívánja, hogy Máriában az engedelmesség és az Isten üdvözítő tervébe vetett hit mintaképét tiszteljük.

Az Egyház azt kéri tőlünk, hogy megzavarhatatlanul hirdessük a Máriának osztályrészül jutott kiváltságokat és kegyelmi bizonyságokat: a szeplőtelen fogantatást és a személyes bűntől való mentességet; szűzi anyaságot; haladást a hitben és az életszentségben egészen a mennybe való testi fölvételig, ahol közbenjár értünk mint az Egyház Anyja, amelynek ő a példaképe.

Ha püspökeitek Isten Anyjának tiszteletére átnyújtják nektek ezt az üzenetet, azzal mindenekelőtt azt szeretnék kifejezni, hogy naponta imában szeretnénk egyesülni veletek, így hirdetve Isten Anyjának nagyságát és méltóságát.

Urunk Jézus Krisztus, az Atyaisten Fia, aki Szűz Máriától született, áldjon meg és őrizzen meg benneteket a Szentlélek ereje által.

A svájci püspökök

Ha az Apostolok cselekedeteit olvassuk és hallunk benne az első vitákról a tanítványok között (11,15), akkor fölismerjük: Isten Lelke gyakran igen kemény viták által lök előre az igazság felé. Éppen ma nagy vigasztalás ez mindannyiunknak. Mert csalódik, aki azt hiszi, hogy az egyes ember vagy egy egész közösség újjászületése végbemehet fájdalmak és súlyos konfliktusok nélkül. Isten Lelke néha szelíd szellőben, néha viharban működik. Mindkettő hozzátartozik az Egyházhoz. Nem minden vihar való a gonosztól; nem minden külső békesség az Istentől. Csupán az a fontos, hogy feltétel nélkül alávessük magunkat Isten akaratának és kérjük: hadd ismerjük fel az Övét! Isten Lelke sok olyasmit követel tőlünk, hogy inkább azt mondanánk: Édes Istenem, hagyj békén kérlek, hiszen így sokkal kedélyesebb! — De az Egyházban az Isten akarta új csaknem mindig a krízisből származik, mert a feltámadás Isten akarta újsága a halál kríziséből származott. A krízis pedig mindig a döntő igazolódás ideje. Az Úr az elhatározó krízisben ezt adta feladatul tanítványainak: „Virrasszatok és imádkozzatok, hogy a kísértésben (a krízisben) el ne essetek!" — Péter aludt. Mi ne aludjuk el azt az időt, amikor alkalmunk van bebizonyítani hitelünket! (R. Silberer)

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A PÁPA ÚTJA A FÜLÖP-SZIGETEKRE ÉS JAPÁNBA

„Istenünk, Atyánk, köszönjük, hogy azt a gondolatot sugalltad szeretett pápánknak, II. János Pálnak, hogy meglátogassa országunkat. Hozd el őt szerencsésen hozzánk, és őrködjél fölötte, hiszen a te szeretetüzenetedet hozza népünknek. Add, hogy a nap kedvesen mosolyogjon rá, kedvezőtlen időjárásnak ne legyen kitéve, betegség ne érje, kéz ne emelkedjék ártalmára.

De mindenekfölött, Atyánk, készíts elő bennünket jövetelére, hogy a legteljesebb hittel fogadjuk mint Fiad helytartóját a földön. Hozzon lelkünkben nemzeti és egyéni szinten bő és tartós gyümölcsöt örvendezésünk. Tegyen bennünket az Egyház szilárdan elkötelezett gyermekeivé, gyújtsa lángra miszsziós buzgalmunkat, hogy Krisztus világossága láthatóan kisugározzék belőlünk. És mindannyiunkat, akik most üdvözöljük Szentatyánkat, találj egyszer méltóknak, hogy Boldog Lorenzo Ruizunk és az összes angyalok és szentek társaságában mindörökké dicsérjünk téged a mennyben. Amen."

Ez a filipinók lelkét tükröző kedves ima szolgált egyik előkészületül a Szentatya látogatására. Febr. 16-ától 27-éig, 12 napig tartott ez a 35 000 km-t átfogó út, amely Pakisztán érintésével a Fülöp-szigetekre, majd annak széltében-hosszában való bejárása után Guam szigetén át Japánba, innen pedig az Északi sarkot átrepülve hazafelé vezetett. Útja során összesen 56 beszédet mondott el. Mint az eddigiek, ez az utazás is lelkipásztori jellegű volt, de minden eddiginél inkább kidomborodott missziós jellege is.

A pakisztáni Karachiban a pápa gépe 3 óra hosszat időzött. Cordeiro érsek így mutatta be az országot: „Hivők földje ez." A Szentatya 8 püspökkel együtt mutatta be a szentmisét. Zia-ul-Hak, a mohamedán elnök is üdvözölte. Különben intézkedésére a katolikusok féljeggyel utazhattak oda, s így többen eljuthattak, hogy lássák a Szentatyát.

A Fülöp-szigeteken kitűzött látogatás időpontját már négyszer halasztották el különböző okok miatt. Így az országnak sok ideje volt a külső-belső felkészülésre. Rossz nyelvek mégis azt állították, hogy Lorenzo Ruiz első csodája lesz, ha idejére készen lesz minden. Mégis sikerült. A látogatás minden szempontból fenomenális siker volt, és csak remélni lehet, hogy hatása is maradandó lesz. Marcos elnök és felesége ugyan szerette volna, ha a pápa több időt fordít az ő kedvük szerinti programokra. De ő minden népréteggel akart találkozni. Így igen jól kigondolt terv szerint minden hely és csoport sajátos problémát képviselt, és minden beszéde és megnyilatkozása az Egyház válaszát tartalmazta az illető problémakörre. Vázlatos ismertetésünket misszionáriusaink: P. Kráhl, P. Halász és P. Bellér élménybeszámolóiból és küldeményeiből vesszük.

A fővárosban, Manilában a pápa először a szerzetesnőkhöz beszélt a Mindenkor Segítő Szűz baclarani kegytemplomában, majd a székesegyházban a papok és szerzetesek részvételével tartott szentmisét. Délután az elnöki palotában 45 percig tárgyalt az elnökkel, szólt a filipino néphez, és végighallgatta a tiszteletére rendezett programot, amelynek keretében sokezer gyerek üdvözölte. Utána az ázsiai püspökökkel találkozott. Másnap reggel a diákságnak beszélt a Szent Tamás egyetemen. Meglátogatta a tondói nyomornegyedet; eredetileg föl kellett volna keresnie egy családot (mint VI. Pál tette, aki meg is ebédelt velük), de időhiány miatt erre nem került sor. Ugyanaznap 28 000 értelmiséginek — orvosok, ügyvédek, üzletemberek — tartott igen érdekes beszédet, hivatásukat fejtegetve. Délután került sor az út fénypontjára, Lorenzo Ruiz és 16 vértanútársa boldoggá avatására a Lunetán. A japánok ölték meg őket a 17. században. Ruiz világi katekéta volt. Igen jelentős tény, hogy ez volt a legelső Román kívüli boldoggá avatás. „Életemben nem láttam még ekkora embertömeget" — írja levelezőnk. Százával osztották ki a papok a szentáldozást. Homíliája végén a Szentatya hangsúlyozottan az Ázsiában élő kínaiak felé fordult, majd az ünnepség után száz tagú küldöttségüket fogadta. Általuk egész Kínának küldte megbecsülő szeretetét és üzenetét: „A kegyelemnek és az átalakulásnak ebben a korszakában azt mondom: Nyissátok meg szíveteket és szellemeteket Istennek, aki gondviselésével irányítja az összes eseményeket, és minden történésben az ő tervét valósítja meg. Az emberi szenvedésből, sőt a gyöngeségből vagy hibából kiindulva is új növekedést teremt az Úr. Őszintén és egész szívemből remélem, hogy a közeljövőben találkozhatunk, dicsérve az Urat..." A keresztény világsajtó nagy jelentőséget tulajdonított ennek a megnyilatkozásának.

A székesegyházban kivonuláskor a pápa éppen P. Papilla Lajos magyar misszionárius, a Xavier School volt igazgatója közelében haladt el. Ő odafordult hozzá, és angolul kérte: „Szentatya, áldd meg Magyarországot!" A Szentatya ránézett, kezét nyújtotta, és így szólt: „Naponta imádkozom Magyarországért."

19-én reggel a pápa a Quezon Circle-nél tartott szabadtéri misét több mint egy millió embernek. A felajánlási körmenetben Teréz anya is részt vett. Utána átment Cebu szigetére. Itt fogadtatása talán még az előzőn is túltett. Amerre végigment, akkora volt a tömeg, hogy autója alig tudott haladni, többször leállt, s így természetesen mindenhová késve érkezett. Egyenesen a Szent Szív iskola sportcsarnokába ment. Az udvarban a diákok üdvözölték. A csarnokban több mint 3000 pap, szerzetes, apáca és szeminarista gyűlt össze meghallgatására. „Én szerettem volna — írja P. Krähl —, ha az utca másik oldalán élő szegénynegyedből legalább egy delegáció lehetett volna jelen, de azt mondták, hogy tíz jöhet, nem több. A diákjaink szüleinek is lett volna bőven hely, de azokat sem engedték be. De az az egy óra, amit közöttünk töltött, minden szempontból tökéletes és felejthetetlen. A szeminaristák (kb. 1000) szépen énekeltek, s a végén a pápa rögtönözve néhány szellemes, tréfás megjegyzést tett." Délután

a város utcáin ment végig, s meg kellett volna állnia néhány percre a Santo Niño bazilika előtt, amelynek udvarán 20 000 iskolásgyerek várt, hogy énekeljen neki. Mivel erre a sietség miatt nem került sor, a Gyermek Jézus szobrát a lahugi repülőtérre vitték a misére. Mikor a pápa cebui dialektusban köszöntötte a népet, és megcsókolta a kis szobrot, szem nem maradt szárazon. A liturgia igen szép volt: 3000 tagú énekkar énekelt latin, angol és cebuano énekeket (a pápa a végén külön meggratulálta és megáldotta őket), a népénekeket pedig az egész nép. Felajánláskor több százan táncoltak „sinulog"-ot az oltár előtt. A Szentatya a keresztény családi életről beszélt. 230 gyereknek nyújtott elsőáldozást. Különben a pápai oltár köveit arról a szigetről hozták, ahol Magellán káplánja az első misét mondta 1521-ben a Fülöp-szigeteken. A misének 8 órára lett vége. Vacsora után a bíboros palotája előtt többezer fiatal megszerenádozta a pápát. – Másnap megkezdődött a szigetcsoporton való vándorútja. Davaóban a repülőtéren mondott mise után az iszlám képviselőivel találkozott; Pakisztán után ez volt a második alkalom, hogy a 800 milliós muzulmán világ felé tanúságot tegyen az Egyház tiszteletéről és jóindulatáról. Bacolodban a cukornádültetvények tulajdonosaihoz és munkásaihoz szólt, Iloilóban a katolikus világiak szervezeteihez. 21-én Legazpiban a földműveseknek misézett, utána menekültek csoportjával találkozott – az ő problémáikra Pakisztánban is kitért –, majd visszatért Manilába, ahol a Radio Veritas stúdiójában elmondta nagy üzenetét Ázsia népeihez, értékelve szellemi örökségüket, bátorítva sajátos fejlődésüket, kifejezve a béke ügyében érzett aggodalmait, és méltatva a keresztények szerepét a kontinensen. Este találkozott többek között a többi keresztény egyház képviselőivel. Vasárnap, febr. 22-én Baguio repülőterén mondotta el búcsúmiséjét. „Az atmoszféra mindig érzelemmel töltött volt. A nép magán kívül volt lelkesedésében. A pápa közvetlensége mindenkit magához vonzott. Nem találkoztam egyetlen negatív kijelentéssel vagy megjegyzéssel sem" – foglalja össze a hangulatot P. Bellér. A pápa Rómába visszatérve kijelentette, hogy a Santo Niño nagy tiszteletét szimbolikusnak érzi. Krisztus még „kicsiny" itt Ázsiában a keresztények kisded nyájában. De ki tudja, milyen „növekedés" van benne Isten tervében! Imádkozzunk ezért!

Guam szigetére 1655-ben érkezett az első misszionárius. Ma apostoli helynökség. 125 000 lakosából 95 000 katolikus. Kis papnevelő intézete is van. A sziget a szomorú emlékű vietnami háború idején az amerikai légierők fő támaszpontja volt; ez és a tömegturizmus a fogyasztói társadalom sok rossz szokását terjesztette el. A pápa 22-én este találkozott a helyi klérussal, majd másnap a fele lakosság részvételével szentmisét mutatott be. Búcsúzóul hálásan jegyezte meg: „A köztetek való tartózkodás megújította lelkemet."

23-án, hétfőn délután a Szentatya Tokióba érkezett. Első alkalommal töltött hosszabb időt olyan országban, ahol a keresztények létszáma elenyésző. A történelemben először találkozott egy római pápa egy japán császárral. Erre másnap került sor. Első találkozásai a helyi egyház képviselőinek, majd külön a japán püspököknek szóltak. 24-én reggel a különböző keresztény és nem-

keresztény vallások képviselői látogatták meg. Kívánságára külön beiktattak egy látogatást a jezsuiták vezette Sophia egyetemen (sajnos az ott tanító P. Nemeshegyi éppen Rómában tartózkodott!). Délután szabadtéri misét mondott, utána fiatalok ezreivel „dialogizált", abban a lelkes és közvetlen légkörben, ami ezeket a találkozásait mindig jellemzi.

A következő két napot a pápa Hirosimában és Nagaszakiban, az atombombától sújtott városokban töltötte mint „a béke követe". Hirosimában kilenc nyelven kiáltotta bele szenvedélyes békefelhívását a világba a „Béke-park"-ban. Este már Nagaszakiban mutatott be ünnepélyes szentmisét, amelynek során — ismét példátlan esemény az ország történetében — 15 diakónust (köztük tíz japánt) szentelt pappá. Másnap a stadionban tartott szentmisén pedig 77 felnőtt katekument keresztelt meg. Fölkereste a „vértanúk dombját", ahol 1597. febr. 5-én 26 keresztényt végeztek ki, ellátogatott a katolikus kórházban az atombomba hatásaitól szenvedő betegekhez. Természetesen ott szerepelt programjában a minorita kolostornak, Boldog Maximilian Kolbe működési helyének megtekintése is.

„A pápa látogatása óriási siker volt — írja munkatársunk Japánból. — Azzal, hogy japánul misézett és prédikált, egyszeriben meghódította a japánok szívét. A kiejtése szinte kifogástalan volt, és érezni lehetett, hogy érti, amit mond. Azzal pedig, hogy megsimogatta az öreg, beteg lengyel ferences misszionárius kopasz fejét (a 85 éves Zénó testvérről. B. Kolbe munkatársáról van szó. Szerk.), átölelte a gyermekbénulásos fiatalokat, megcsókolta az atombomba nyomait viselő öregeket, könnyet csalt az emberek szemébe. A legnagyobb japán újságok napokon keresztül lapszámuk egy jó részét a pápai látogatásról szóló beszámolóknak szentelték, a legpozitívabb hangnemben. A hetilapok mind különszámot adtak ki, a televízió pedig elvitte képét, szavát szinte minden lakásba. Öt nap alatt annyit ért el itt a pápa, amit mi misszionáriusok évtizedek alatt sem tudunk elérni: megismertette milliókkal, vonzó, autentikus formában, Jézus alakját, szavát, szeretetét. Most rajtunk a sor, hogy az elvetett mag körül munkáljuk a földet."

Japáni látogatása végeztével a Szentatyának abban a nem mindennapi élményben lehetett része, hogy a szó szoros értelmében újra kezdte ugyanazt a napot. Ugyanis 26-án este ült repülőre, de az időkülönbség miatt hét órai út után ugyanaznap (!) délelőtt érkezett meg az Alaska-beli Anchorage városába, az eszkimók közé. Itt 50 000 hivő jelenlétében mondott szentmisét. A természet nagy kedvelője, megihletve az örök hó környezetének szépségétől, lendületes homíliát mondott a Teremtő Isten nagyságáról és a Szentlélek működéséről. Három eszkimó nő jellegzetes fehér zubbonnyal ajándékozta meg a pápát. Kipróbálta a kutyaszánt is, amelyet kilenc kutya húzott. Az emberek egy része, a maga módján követve a bibliai Zakeust, a háztetőre mászott fel, hogy jobban lássák.

A fáradhatatlan vándor 27-én délben érkezett vissza Rómába. Utazásának óhajtott célját talán ő maga fejezte ki legtömörebben Davaóban: „Ha látogatá-

som eléri, hogy egy kicsit jobban szeressétek egymást, akkor gyümölcsöző és hasznos volt." R.

AZ EGYHÁZ SZENVEDŐ SZOLGÁJA

A tények közismertek: Május 13-án, szerdán délután, az általános kihallgatásra indulva, a Szentatya éppen a 40 magyar zarándoknak szánt magyar nyelvű üdvözletet gyakorolta: „Szívem melegével köszöntöm Magyarországról jött gyermekeimet! Örömmel áldalak meg benneteket, szeretteiteket és az egész szeretett magyar népet!" Szokása szerint nyitott gépkocsiban haladt végig a Szent Péter téren, integetve, áldást adva, a közelébe eső gyerekeket megölelve. Éppen egy kislányt adott vissza anyja karjába, amikor eldördült a 23 éves török merénylő, Mehmet Ali Agca revolvere. Egy golyó a pápa altestén hatolt át, összeroncsolva a beleket, de milliméterekkel elkerülve az életfontosságú szerveket. Egy másik pedig a bal kéz mutatóujjának egy ujjperecét roncsolta szét. Vele együtt megsebesült két nő is, egyik éppen lengyel származású. A Gemelli klinikán azonnal öt és fél órás műtétet hajtottak végre a Szentatyán. Robusztus szervezete örvendetes gyorsasággal birkózott meg a következményekkel: június 3-án már visszatérhetett a Vatikánba. Sajnos, újabb komplikáció lépett fel: egy ritka vírusfertőzés (citomegalo-vírus; ugyanez mutatkozott a másik súlyosan megsebesült zarándoknál is), ezért jún. 20-án vissza kellett költöznie a klinikára. Gyógyulása után, aug. 5-én, Havasboldogasszony napján került sor az előrelátott második, kisebb műtétre, majd aug. 14-én, kerek 3 hónapos kórházi tartózkodás után ünnepélyesen búcsút mondott a Gemellinek. 16-án Castel Gandolfóba ment az előírt pihenés idejére.

A Zsinat sokszor emlegette „az idők jeleit". II. János Pál ilyen „jel" korunk Egyházának. Az volt már a megválasztása is: századok után ismét nem-olasz pápa került az Egyház élére, másféle egyéniséggel, más hagyományok közül, szenvedésekben megacélozódott élet után. Jel eddigi tevékenysége: A válságokkal vívódó, elbátortalanodott mai kereszténységbe és a világba belekiáltotta Krisztus nagy köszöntését: „Ne féljetek!" Izzó hivatástudattal járta a világot, hirdette az Evangéliumot. Szavainak belső hatását nincs mód lemérni, de kétségtelen, hogy megnyerő embersége, megingathatatlan sugárzó hite, őszinte krisztusi szeretete mindenkit meghódított, aki közvetlenebb érintkezésbe került vele, — s ezek száma a hírközlő eszközökön keresztül légió.

És bizonyos, hogy ez a jelenlegi, az egyháztörténelemben páratlan sorsforduló sem valami „szörnyű véletlen", nem is csak „a gonoszság titkának" elszomorító érvényesülése. Jel volt a pápa a betegágyon is, az orvosoknak való engedelmességében, a szenvedő Egyházzal való tudatos közösségében, csendes vágyakozásával és nyugodt odaadásával, megbocsátó szeretetével és egyszerű közvetlenségével. Példaadó magatartásáért külön köszönetet mondtak a klinika professzorai. Tanúskodnak erről vasárnap déli, hangszalagra mondott üzenetei.

Angelus 1981. máj. 17.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kedves Fivéreim és Nővéreim! Tudom, hogy ezekben a napokban és különösen a Regina Coeli-nek ebben az órájában együtt vagytok velem.

Megindultan mondok köszönetet imáitokért, és mindnyájatokat megáldalak.

Különösen közel vagyok a velem együtt megsebesült két személyhez.

Imádkozom a testvérért, aki eltalált, és őszintén megbocsátottam neki.

Krisztussal egyesülve, aki egyszerre Pap és Áldozat, feláldozom szenvedéseimet az Egyházért és a világért.

Neked, Mária, megismétlem: Totus Tuus ego sum.

Angelus 1981. máj. 24.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ma különösen minden beteghez szeretnék fordulni, és – mint aki velük együtt beteg – a vigasz és a remény egy szavát intézni hozzájuk.

Amikor Péter székére való megválasztásom utáni nap látogatóba jöttem a Gemelli klinikára, azt mondottam: pápai szolgálatomban mindenekelőtt azokra akarok támaszkodni, akik szenvednek.

A Gondviselés úgy intézkedett, hogy betegként tértem vissza a Gemelli klinikára. Most megerősítem akkor kifejezett meggyőződésemet: a szenvedés, amelyet a szenvedő Krisztussal egyesülve vállal az ember, hasonlíthatatlan erejű az isteni üdvösségterv megvalósítására. Szent Pállal ismétlem tehát: „Örömmel szenvedek értetek, és testemben kiegészítem, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az Egyháznak javára" (Kol 1,24).

Felhívok minden beteget, áldozzák föl szenvedéseiket velem együtt Krisztusnak az Egyház és az emberiség javára. A Boldogságos Szűz Mária legyen támaszunk és vigaszunk.

Szívélyes üdvözletemet kiterjesztem mindazokra, akik imában egyesülnek velem, és akik ezekben a napokban elküldték szeretetük tanúságát. Megköszönöm lelki közelségüket, és biztosítom őket megemlékezésemről az Úrban.

Meliton ortodox pátriárka mondotta: „Vérével megosztja Krisztusnak és Egyházának szenvedését. Saját testén viselt sebeivel erősebb hirdetője lesz a feltámadásnak az egész világ számára." A Szentatya most a gyakorlatban „vizsgázott" abból, amit hirdetett. És jól vizsgázott az Egyház és a világ is, egyértelmű felháborodásával, egyhangú imájával, aggodalmával, szeretetének ezerféle megnyilvánulásával. Hiszünk Szentatyánk szenvedésének egyházépítő értékében, és bizalommal tesszük további sorsát az Egyház Fejének és az Egyház Anyjának kezébe.

Olvasóink nevében mi is levélben köszöntöttük, biztosítottuk imáikról, szolidaritásukról. Erre júl. 31-i dátummal az alábbi olasz nyelvű válasz érkezett:

„Tisztelendő Atya! A Pápa lelkének nagy vigaszára és tetszésére szolgáltak azok a szerető szavak és jókívánságok, amelyeket – a magyar papok egység-

művének nevében is – hozzá intézett, gyógyulást kívánva neki, és tiszteletet nyilvánítva iránta születésnapjára.

A Szentatya megbízásából szíves köszönetet mondok az odaadó tiszteletnek ezért a megnyilvánulásáért, mindenekfölött pedig az Úrhoz intézett könyörgésekért, hogy sikeresen átvészelve a jelenlegi megpróbáltatást, mielőbb folytathassa gondoskodó pásztori tevékenységét.

Örömest részesítem Önt és mindazokat, akik közös nagy aggodalmunkban a fiúi kegyelet és az egyházias érzés tanúságait juttatták kifejezésre, az apostoli áldásban, amelyet Krisztus Helytartója bőséges mennyei kegyelmek zálogaként küld.

Őszinte tisztelettel híve az Úrban

+ E. Martínez (Somalo) h. államtitkár"

Alighogy Szentatyánk ismét visszatért a nyilvánosság elé, egyik legelső megemlékezése ránk magyarokra vonatkozott:

Angelus 1981. aug. 16.

Minthogy a mai vasárnap egybeesik Szent István, Magyarország királya emlékezetével, aki lelki atyja volt ennek a nemzetnek, a keresztény hit megszilárdítója és védelmezője ebben a nemes országban, azt szeretném, hogy imánkat mindazon fivéreink és nővéreink javáért ajánljuk fel, akik ehhez az országhoz tartoznak. A magyar püspökökhöz intézett külön leveleimben már többször kifejeztem annak a hitnek, erkölcsnek és kultúrának nagy örökségére vonatkozó igazságot, amelynek kezdete Szent István személyében és küldetésében található. És ma is, veletek együtt, akik a Szent Péter téren részt vesztek imánkban, szeretném Magyarország védőszentjének, Szent Istvánnak és Krisztus Anyjának, a szeretett magyar nemzet minden fia és leánya Nagyasszonyának gondjába ajánlani ezt a fontos örökséget, mint a keresztény hagyomány és az európai kultúra szerves részét. Mindazokat, akik a hazában élnek, vagy a haza határain túl, biztosítom szíves rágondolásomról, és szeretettel esdem le rájuk a különleges mennyei áldásokat. Ne szűnjünk meg imádkozni egymásért!

Összeállította S. M.

A KONSTANTINÁPOLYI ÉS AZ EFEZUSI ZSINAT ÉVFORDULÓJA RÓMÁBAN

Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén a pápa levelet intézett az Egyház püspökeihez. Ebben méltatta az 1600 évvel ezelőtt, 381-ben tartott első konstantinápolyi és az 1500 éve, 481-ben lefolyt efezusi egyetemes zsinat jelentőségét. Az első mindjárt a niceai zsinat után következett, és a Szentlélekre vonatkozó tanítás kidolgozásával véglegesítette azt a hitvallást, amelyet ma minden vasárnap a szentmisében imádkozunk. A másodiknak értéke főleg krisztológiai: világosan kifejtette Jézus Krisztus isteni és emberi természetét, s ezzel szoros

összefüggésben megállapította Szűz Máriának, az „Istenszülőnek" egyedülálló méltóságát. A Szentatya kívánsága az volt, hogy pünkösdre minél több püspök gyülekezzék össze az egész világról Rómában, s közösen üljék meg a kettős évfordulót. „Így a Pünkösd ünnepe ebben az évben a Szentlélekbe, az Úrba és Éltetőbe vetett hit fönséges és hálás megvallása lesz ... s ugyanakkor alázatos könyörgés, forró segítségül hívás, hogy ugyanez a Szentlélek segítsen bennünket ‚megújítani a föld színét', a II. vatikáni zsinat elgondolása szerinti egyház-megújító munka következtében is." Meghívást kaptak az ünnepségre az ortodox egyházak képviselői is, hiszen ezeket a szakadás előtti zsinatokat ők is elismerik. Így ez a római pünkösd ökumenikus jelleget is kapott.

A püspökök örömmel tettek eleget a Szentatya meghívásának. Mintegy 50 bíboros és 250 püspök jelent meg; magyar részről Lékai László bíboros-prímás. Június 6-án, szombaton este 6 órakor a Szent Péter bazilikában a bencések latin és görög nyelven elénekelték az ünnep első vecsernyéjét. A konstantinápolyi pátriárka képviseletében Damaszkinosz ortodox metropolita tartott mélyértelmű, francia nyelvű elmélkedést. Gondolatait Szent Pálnak a rómaiakhoz írt levelére és az egyházatyák tanítására alapozta. A Szentlelket úgy mutatta be, mint az egyházi közösség megalkotóját és helyreállítóját. „Higgyetek nekem, gyermekeim – idézte Hitvalló Maximosz szavait –, semmi más nem okozta az Egyházban a szakadásokat és eretnekségeket, mint az, hogy nem szeretjük Istent és felebarátunkat."

Másnap a tercia elénekl ésével kezdődött a liturgia, majd a pápát helyettesítő Confalonieri bíborosdékán koncelebrált szentmisét mutatott be a jelenlevő főpásztorokkal. A Szentatya a merénylet következtében nem jelenhetett meg, de hangszalagra vett beszédét az evangélium után közvetítették. Sőt a mise végén ő maga is megjelent a bazilika belső erkélyén. Ez volt az első alkalom, hogy a nyilvánosság előtt mutatkozott. Óriási lelkesedés fogadta. Rövid üdvözlet után áldását adta. Délben hatalmas tömeg gyűlt össze a téren, várva a Szentatyát. Az emberek kicsit zavarba jöttek, amikor meghallották a jól ismert hangot, de őt magát nem látták; az Angelust megelőző szavait ugyanis szintén már előbb hangszalagra vették. Utána azonban ő maga is dolgozószobája ablakába lépett, elimádkozta a néppel a Regina coeli-t és áldást adott.

Este 6 órakor a Santa Maria Maggiore bazilikában került sor az ünnepségek záróaktusára. Elénekelték az ünnep második vecsernyéjét, majd pedig a bizánci liturgia csodálatos Mária-dicséretét, az Akathisztosz himnuszt. Ezután a római nép köztiszteletben álló kegyképével, a Salus Populi Romani-val körmenetet tartottak a bazilika körül, és hangszalagról meghallgatták a Szentatya második beszédét. Ez három részből állt: hódolat a Szentléleknek és Máriának; köszönet a Szentlélek ajándékáért, amelyet a feltámadt Krisztus adott és szüntelenül ad övéinek; ima Isten Anyjához az Egyházért. „Te, aki az egyházzal voltál küldetése kezdetén, járj közben érte, hogy elmenve az egész világra, tegyen Krisztus tanítványává minden népet, és hirdesse az evangéliumot minden teremtménynek. Az isteni Igazság és a Szeretet Lelke hatoljon be minden ember

szívébe, hiszen e nélkül az igazság és szeretet nélkül nem élhetik igazán az élet teljességét. Te, aki legteljesebben megismerted a Szentlélek erejét, amikor megadatott neked, hogy szűzi méhedben megfogand és a világra hozd az örök Igét, eszközöld ki az Egyháznak azt, hogy állandóan újjászülhesse vízből és Szentlélekből az egész emberi család gyermekeit, nyelvre, fajra, kultúrára való tekintet nélkül, megadva nekik így, hogy Isten gyermekei lehessenek."

A római ünnepséggel egyidőben Konstantinápolyban I. Dimitriosz pátriárka is megülte a két zsinat emlékezetét. Ezen Fürstenberg bíboros vezetésével egy szentszéki küldöttség vett részt, amely a pápa levelét vitte a pátriárkának.

Itt említjük meg, hogy a Szentatya sürgetésére megalakult német ökumenikus bizottság első ülésén (München, május 6/7) közös nyilatkozatot bocsátott ki az évfordulóra, amelyet pünkösd ünnepén olvastak fel a híveknek. A reformáció óta ez az első eset német földön az összes keresztény egyházak ilyen közös megnyilvánulására. Megállapítják, hogy a niceai-konstantinápolyi hitvallás „az egyetlen ökumenikus hitvallás, amely a keleti és nyugati, a római katolikus és a protestáns kereszténységet minden szétváláson át összeköti. Az Evangéliumnak ez a közösen tanúsított igazsága mutatja, hogy Egyházunkban a szakadás nem hatolt a gyökérig." Kelet-Németországban az evangélikus és katolikus egyházi vezetők szintén közös nyilatkozatot adtak ki. R.

A NAGYVÁRADI SZÉKESEGYHÁZ FELSZENTELÉSÉNEK 200. ÉVFORDULÓJA

Székesegyházunkat az Európa-szerte híres, daliás Szent László király († 1095) emeltette. Nagy, szép, négy tornyos, 48 mellékoltáros épület volt, a Boldogasszony tiszteletére szentelve. Sajnos, 1618-ban lerombolták.

Következett a török hódoltság ideje. Összes templomaink romokban hevertek, híveink árván maradtak. De a sok könnyes imát meghallgatta Isten. 1692. június 6-án, Úrnapján, báró Heisler Donát vezetésével a felszabadító sereg visszafoglalta a várost. A tábori püspök, a pálosrendi Benkovich Ágoston egy rögtönzött tábori oltárnál jún. 8-án intonálta a hálaadó Te Deumot. A katonák hamarosan összeállítottak egy kis fatemplomot, amelynek Szent Brigitta lett a védőszentje. Ez volt a város egyetlen temploma és egyben székesegyháza. Ma is megvan: a Körös-parti református nagytemplom mögött, újabban nagy tömbházak udvarán húzódik meg szerényen. 1723-ban a ferencesek, 1730-ban a pálosok, 1770-ben az örmények és 1786-ban a görögkatolikus kisoroszok — rutének — és a magyarajkú gör. kat. hívek örökölték.

A „székesegyház" persze szűknek bizonyult. Ezért Benkovich püspök a szinte szemben lévő romos épületet, a jezsuiták Szent Egyed tiszteletére szentelt templomát hozatta rendbe. Így lett ez a harmadik székesegyház, — de csak pár hónapig, mert a püspök újabb, nagyobb templomot építtetett 1693-ban. Ez a máig is fennálló és városunk központi részén lévő Körös-parti Szent László templom. Ma is működik, mint újvárosi plébánia; Szent Egyed templomát pedig 1792-ben a román görögkatolikusok kapták.

Végül felépült az ötödik, a mai székesegyházunk. Alapkövét gróf Forgách Pál püspök 1752. máj. 1-én tette le. Akkoriban még nem ismerték a betont. A laza talajra hogyan építsenek ilyen nagyszabású épületet? Megoldásul alapként 14 000 vastag tölgyfacölöpöt vertek le. Ezek hegyébe roppant vastag gerendákat erősítettek, s ezekre rakták le az alapfalakat. Már az ablakokig ért az építkezés, amikor Vácra helyezték át a püspö-

köt. Így utóda, báró Patachich Ádám (1759—1776) fejezte be az építkezést, ami 28 évig tartott, de nagyon szépen sikerült. Az új székesegyházat gróf Kollonics László, 6 éve erdélyi püspök, volt nagyváradi nagyprépost szentelte fel 1780. jún. 25-én; egyben megkapta a váradi püspöki kinevezést is.

Székesegyházunk az ország legnagyobb és legszebb barokk stílusú temploma. Olasz barokk stílben kezdték építeni Giovanni Ricca terve alapján. Majd az osztrák Franz Hildebrandt folytatta osztrák barokk stílben, „Copf" díszítéssel. Hossza 68 m, szélessége 30 m (a főhajóé 15 m), a kupola magassága 24 m, a tornyoké 61 m. 1897-ben carrarai fehér márvány főoltárt kapott. Jeles műemlék templom. 3 manuálos, 30 regiszteres, 2050 sípú orgonája 1780-ban készült.

Az ünnepi hálaadó szentmisén, 1980. jún. 22-én telve volt a templom. A szónok Zöldy Endre főesperes-kanonok, székesegyházi plébános volt. Szentáldozás után dr. Hosszú László helynök beszélt. Meleghangú, lelkes szavait élénk figyelemmel hallgatták. Öröm volt látni a sok áldozó között a fiatalok nagy számát. Az ünnepség a pápai himnusz lelkes eléneklésével ért véget. Délután nagyszerű orgona- és énekkari hangverseny volt, amelyre újból megtelt a templom. H. N.

PÁLYAUDVARI GONDOLATOK

Pax et gaudium Christi repleant corda vestra!

Krisztusban, a mi Urunkban nagy szeretettel kívánok áldást és kegyelmet mindazoknak, akik Karácsonyra, Újévre, Húsvétra, Pünkösdre és most születésem 80. évfordulójára szóval vagy írással vagy segítséggel is megbizonyították szeretetüket. Viszonzásul most is lelkem-szívem kibányászott kincseiből szeretnék kedveskedni néhány „pályaudvari gondolattal."

1. Honnan ez a cím? Május elején Arisztiddal együtt kértük a betegek kenetét. Ő azért, mert rohamosan gyöngül, és bármely éjjel örök álomba merülhet. Én azért, mert minden öreg évenként egyszer ájtatosságból fölveheti. Arisztid talán gyorsvonattal megy el. (Kovács Arisztid OSB valóban még az év nov. 23-án meghalt. Szerk.) Nekem talán személyvonatra kell várnom, és az talán még egy—két földi állomáson megáll, mielőbb rátérne a mennyei vágányra.

2. Húsvét idején minden este elmondjuk az emmauszi tanítványok szavát: Maradj velünk Uram, mert esteledik. De még nincs itt az éjszaka. Remélem, hogy az nem is lesz az örök sötétség, hanem az örök élet hajnalpirkadása: „dies natalis": — igazi születésnap.

3. Aranymisém óta már csak egy kívánság él bennem. Az emlékképre rá is nyomattam, — egyetlenegy betű megváltoztatásával, — Zrínyi Miklós jelszavát. Ő jószerencsét kívánt: „Sors bona, nihil aliud", — de nem kapta meg. Én a jó halált kívánom: — „Mors bona, nihil aliud" — és Szent Benedek Atyánk közbenjárására remélem, hogy elnyerem.

4. Mit kell ezért tennünk? A római Sancta Sabina bazilikában egy sír föliratа így tanít: „Ut moriens viverem, velim vivere moriturus": — hogy a halál életet hozzon, úgy szeretnék élni, mint aki készül a halálra.

5. Ettől kezdve ha templom vagy kápolna mellett megyek el, úgy köszöntöm a szentséginél Jézust, mint aki az élet cirkuszában az Ő gladiátora lehettem: „Ave Rex Christe, moriturus te salutat": — Üdvözlégy Krisztus Király, köszönt téged, aki legalább halálában szeretne a tiéd lenni.

6. Megkapott egy hindu bölcs szava: „Amikor megszülettél, te sírtál, és körülötted mindenki mosolygott. Élj úgy, hogy amikor eltávozol, te mosolyogj, és a többiek sírjanak." Talán-talán így is lesz. Mint fiatal pap, kiírtam magamnak ezt az imát: „Istenem, tudom, hogy mint minden embernek, nekem is van árnyékom. Csak azt a kegyelmet kérem, hogy az én árnyékom emberszívre ne essék. Miattam senkinek az élete szomorúbb vagy nehezebb ne legyen." Talán-talán ezt a kegyelmet is megadta az Úr.

7. Hogy senki félre ne értse ezeket a pályaudvari gondolatokat, el kell mondanom, hogy most minden misém előtt a régi lépcső-zsoltárt így mondom el: „Introibo ad altare Dei, qui laetificavit juventutem meam et nunc beatificat senectutem meam": örvendetes volt az ifjúságom, és most boldog az öregségem, mert ha visszatekintek eddigi életemre, elmondhatom — Isten kegyelmével —: „Non inutilis vixi": — nem volt haszontalan az életem. Imádkozhattam Hozzá, dolgozhattam Érte, és megtanultam szenvedni is, csak egyet nem: embertől félni. — Van három dolog, amihez kérem Isten szabadító erejét. Libera me Domine: a készületlen haláltól, — mulasztásaimtól, — és az esetleges rejtett, idegen bűneimtől.

8. Nem vagyok életunt, csak földet unt. Szent Pállal mondom: „Cupio dissolvi et esse cum Christo": — vágyva-vágyódom már, hogy Krisztusnál és Krisztussal lehessek. De ugyancsak véle és az öreg Szent Márton püspökkel vallom azt is: „Non recuso laborem". Ha az Úr még föl akar használni és kívánja, hogy tegyek valamit az Ő dicsőségére és a lelkek javára, készen állok. Tudom ugyanis, hogy erőt és kegyelmet is ad majd hozzá. Ha azután így sikerül majd a vonatomra szállni, akkor talán elmondhatják rólam: Istennel élt, — reméljük, most Istennél él. Az Ő magvetője lehettem a földön, az aratásnak a mennyben örvendhetek.

9. Nem lettem embergyűlölő sem, pedig nehéz ezt ma elkerülni. De én egyre jobban elszakadtam Horatiustól, és Krisztushoz csatlakoztam. Még papok is dicsérték Horatius bölcsességét: „Odi profanum vulgus et arceo": — meggyűlöltem ezt a profán tömeget, és távol tartom magam tőlük és őket magamtól. Így tesz ma nagyon sok ember, ha csak emberileg gondolkozik. Jézus azonban azt mondta: „Misereor super turbam". Én is egyre jobban csak szánni tudom ezt a szegény nyomorult mai emberiséget, főként az ifjúságot; nem is tudják, hogy mit cselekesznek.

10. Ezek után kérve kérem az Urat, hogy életem utolsó estéjén is elmondhassam azt a két fohászt, melyet most is lefekvéskor utoljára imádkozom: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet." És: „Uram, adj örök nyugodalmat nékem, és az örök világosság fényeskedjék nékem."

† P. Szunyogh Xavér Ferenc OSB (1975)

A TABERNÁKULUM ELŐTT

Megint csak Hozzád menekülök, Uram! Könyörülj rajtam!

Környezetem és türelmetlenségem a kétségbeesés szélére sodort. Elfelejtettem, hogy legfőbb feladatom itt a türelem gyakorlása. Talán azért küldted sűrítve a türelempróbákat, hogy újra rádöbbenjek hivatásomra. Meg kellene köszönnöm őket, s e helyett kétségbeesem. – Azért jövök Hozzád most, hogy kérjelek: ne csak a próbákat, kegyelmedet is sűrítve küldd. Elfogy a lélegzetem. Nem bírom az iramot.

Uram Jézusom, tudom, hogy Te rengeteg türelmet gyakoroltál földi életedben. A Tizenkettő ugyancsak mester volt az alkalmak szolgáltatásában. Meg a többi kortárs is. – És mennyi türelmet gyakorolsz a történelem folyamán. A népekkel, egyesekkel, velem szemben. Ha csak egy napomat nézem is... Valóban isteni türelem kell hozzá, hogy elviselj. Ezt én gyorsan elfelejtem, és a legelső alkalomnál úgy gondolom, jogosan türelmetlenkedhetem.

A nap folyamán gyakran az utamba akad egy–két sokat beszélő ember. Iszonyú néha a szóáradat. Kor- és kórtünet. Jócskán akad ilyen embertársam. Velük szemben majdnem mindig vereséget szenvedek. Persze találok „mentő

körülményeket." Ha a sok szövegből csak nem világlik ki, mit kívánnak tőlem, sürgetnem kell a lényeget. Ezt többnyire türelmetlenül teszem. Mert jogosnak látszik. Tudom Uram, hogy mégsem az. Mert egyfelől talán csak az a lényeg, hogy végighallgassam a beszélőt, másfelől hogy ne veszítsem el a türelmemet. Te tudod, Jézusom, hogy ez a legritkább esetben sikerül. Segíts, hogy egy kicsit türelmesebb legyek!

Olyan embertársak is akadnak, akik mindig mindent jobban tudnak, és örökké tanácsokat osztogatnak. Menekülnék előlük. De nem lehet! Csak a türelem segít. Szabadíts meg a türelmetlenségtől.

A világ ügyeinek rendetlen folyása láttán „jámbor" környezetem azzal fenyegetőzik, hogy egyszer majd Te is elveszted a türelmedet, és közibénk sújtasz. Ezen persze meg kell döbbennem. Mert a Te türelmed akkora, hogy még ezt a szűk gondolkodásmódot is elviseled. – De elrendeznénk „mi" helyetted a világ folyását és az egyesek sorsát! Még az egyházét is. Sok mindent nem tűrnénk, amit Te tűrsz. Természetesen külsőségeket. A lényeget szívesen hagynánk, mert az nekünk is türelempróbát jelentene.

Uram! adj erőt, hogy ha nem is értem ezt a gondolkodásmódot, viseljem el türelemmel. Hogy embertársam annyira más, mint én. Hogy néha minden ellenem esküszik, és magamnak is elviselhetetlen vagyok. Te elviselsz, Uram! Taníts türelemre! Hogy örökké botladozom... Adj türelmet az újrakezdéshez. Hogy mindennap ugyanazokkal a türelmet igénylő emberekkel találkozom: add, hogy türelmes legyek hozzájuk! Uram! mi lenne velünk türelem nélkül? Mi lenne belőlünk, ha Te lennél türelmetlen velünk szemben? A Te végtelen türelmed éltet és tart bennünket. Add, hogy hálából mi is elviseljük egymást. Türelmed csodája, hogy itt vagy köztünk napról napra. Tűröd a közönyt, hidegséget, mellőzést. Bocsásd meg türelmetlenségünket Veled, embertársainkkal, önmagunkkal szemben, és adj a Tiédhez hasonló türelmes szívet. Amen.

Alexia

LEVELEK A MISSZIÓBÓL

Ma Parayao faluban vagyok. Nem első alkalom. A havi mise és beteglátogatások gyakran visznek oda. De ez ma egyedülálló alkalom: barrio-fiesta, azaz templombúcsú. Alighogy megpillantják a Volkswagenemet, a fúvós zenekar 12-es hangerővel rázendít, úgyhogy még az előző esti táncolásba belefáradt, mélyen alvó emberek is kirepülnek az ágyukból. Felharsan a kiáltás: ITT A PÁTER! Ahogy kiszállok az autóból, barátságosan köszöntenek a korán kelők, — engem, a Legio Mariae három női segítőjét és a két minisztránst. Azután jönnek a hívők: fürgén a gyerekek, utánuk lassan a felnőttek. Egyeseknek még majd leragad a szemük, mások viszont már — vagy tegnap óta még mindig — be vannak csípve a Védőszent tiszteletére.

A templom körül ott állnak a kereskedők bódéi: ennivaló, sör, limonádé, játékok és minden, ami szemnek-szájnak kedves. Sok idegen arcot látni a tömegben: rokonok, ismerősök, barátok messze földről és kíváncsiak a szomszéd falvakból. A védőszent tiszteletéről és a vérrokonság bebizonyításáról van szó. Az ilyen gesztusok többnyire súlyos hozzájárulást jelentenek a kápolna karbantartásához. A jótevő nevét azután bevésik a kápolna falába. Minél többet ad, annál nagyobbak a betűk.

A gyóntatás után kezdődik az ünnepi mise. Prédikációs témának a hitetlen Tamásról szóló evangéliumi szöveget választottam. És rájuk húzom a vizes lepedőt: „Tamás azért veszítette el a hitét Krisztusban, mert okosabbnak tartotta magát, mint a többi tíz apostol. Mikor aztán a többiek együtt imádkoztak, ő valahol másutt kóborolt. Éppen így csináljátok ti is, kedveseim! Alig jártok már a vasárnapi szentmisére. Mindig ugyanaz a buta megjegyzés: ‚Mit kapunk ezért a pátertől? Ad legalább valamit enni?' Közben lát benneteket az ember az utcán csavarogni, a kocsmában ülni, a kakasviadalon ész nélkül üvöltözni, de templomba nem jöttök. Hanem ha egy szektás prédikátor jelenik meg a faluban, hogy tévedéseket csepegtessen belétek, akkor úgy rohantok utána, mint a bolondok. És ha valami bolond éppenséggel azt állítja, hogy ő maga a legszentebb Szentháromság, akkor hozzá kusztok, hogy meggyógyítson! Azért hát még egyszer: miért is veszítette el Szent Tamás a hitét . . . ?!" „Mert lődörgött" — hangzik föl egy asszonyi hang a háttérből. Remélhetőleg az apjuk éppen mellette állt.

Szentmise után megkezdődik a keresztelés. Tömegfelvonulás. A nevek bejegyzése idegekre megy. Óriási mulatság zajkulisszával. Az ember alig hallja a szülők és a keresztelendők nevét. Mindenki a nyakára tódul, és izzad az örömtől. Színház belépőjegyek nélkül. A tolongástól mindig nagyobb lesz a kápolnában a hőség. A kicsik sírni kezdenek. A szertartás feleletei és imái egyszerűen elmerülnek a lármában. Mindennek ellenére úgy látszik, a jó Isten szereti őket — és én is. Ez után a pogány keresztény lárma után ebédre hívnak. Kinn ujjong a fiatalság a közös játéknál. Micsoda bolond ünnep! És ilyen barrio-fiestából 60 darab van az egyházi év folyamán. Csak kibírja az ember.

P. Bellér Lajos SVD
Our Lady of the Purification Parish
Binmaley, Pangasinan 0715
Philippines

+

Én most leginkább olyanokkal foglalkozom, akikkel senki nem akar törődni. Szellemi fogyatékosok és derékba tört fiatalok, akik építkezésnél vagy autószerencsétlenség alkalmával szenvednek altesti bénulást egész életükre. Senki nem akarja befogadni őket, és ezek az alapjában véve egészséges szervezetű fiatalok évekig szenvednek, míg a végén elevenen elrohadnak; igazán szánalomra méltók. De ha átsegíti valaki őket a halált okozó bajon, értékes kétkezi munkások, nincsenek a társadalom terhére. — Febr. 2-án több mint 1000 gyereket megvendégeltünk, köztük 300 fogyatékost. Egyszerű falukról szedtük őket össze. — Én hiszem, hogy ha én itt bármilyen apostoli eredményt érek el, azt az otthoniak buzgó imája okozza. (A Testvér ez évben ünnepelte 50 éves jubileumát a Jézustársaságban és 70 éves születésnapját. Gratulálunk! Munkájáról részletes beszámolót közöltünk 45. számunkban. Szerk.)

Gömöri Pál SJ
Lutsao, Chiayi Hsien
Taiwan 611, R. O. C.

+

A jövőt illetőleg nem vagyunk rosszabb helyzetben, mint a világ többi népe. Az Egyház jogi helyzete kifogástalan. A kormányzat tiszteletben tart minden vallásos meggyőződést. Az általános jólét, az agrár, ipari és kereskedelmi élet zajlása viszont nem nagy előmozdítója a vallásos életnek. Inkább a hitközöny és anyagelvűség melegágya. Az Egyház küszködik vele mindenféle akciókkal. Az ifjúság jól belekapcsolódik. A formózai fiatalság jó, ami a külföldieknek is feltűnik. Minden jó akcióra kapható, áldozatok árán is. Egyházmegyénkben ezen a nyáron (1980) 500-nál több elemista vett részt két hetes hitoktatási kurzuson. Mindenütt tolakodtak a nem keresztény gyerekek is. — Valahol egy tanítónő hallott egy nagy ínségben élő bénult családapáról. Elmondta diákjainak. „Mit tudnátok tenni értük?" „Tudunk." Tüstént gyűjtést rendeztek, zsebpénzükből azonnal összeadtak annyit, ami elég volt 15 kiló rizs és 6 liter főzőolaj be-

vásárlására. Már az éjszakába nyúlt az idő, amikor sietve kézbesítették adományukat. „Nem szabad éhezniök." Ezek a diáklányok nem is voltak keresztények . . .

A hivősereg szétszóródása a modern „vándorlásokkal" összefüggésben erősen folytatódik. Gondozásuk nagy gond és sok munka, jó és kevésbé jó tapasztalatokkal. Pl. nemrég látogatott meg egy fiatal menyecske, volt hívem, hét lányával: Fides, Spes, Mária, Lucia, Gabriella, Rafaéla, Michaéla — szinte az egész mennyei udvart beszervezte a családba. És még várnak egy kis Józsikát is. Valami édes kis banda. Sohasem láttak, de a nyakamba borulnának és ölembe ülnének egy kis puszival, ha én kezdeném. Annyi jót hallottak mamájuktól a páterről. Isten megáldotta őket. Búcsúzáskor 2000 taiwani dollárt adtak kórházunk szegény betegei számára. — Hasonló eset Yi-chuban. Egyedül ment el, visszajött ötödmagával. Mind talpraesett híve Urunknak. Az a teljesen elnéptelenedett hitközség újra felvirágzott. Az idén missziót kértek, és jól sikerült. A nagyheti szertartásokat sok év óta ismét tömegesen megülhették. Bérmálásra hívták meg püspökünket, aki őszintén boldog volt.

P. Koch István SJ
166/A Kai Yuan Rd.
Potzu, Chiayi Hsien
Taiwan 613, R. O. C.

+

A kínai-magyar szótár munkája szépen halad. Az egyik lektor Chia-jen Kecskés, egy Chicagóban élő kínai hölgy, egy magyarnak özvegye. Tíz évig élt Budapesten, és ott végzett egyetemet. Ő nézi át a fordítást, összehasonlítva a kínai szöveget a magyarral. Dr. Zsoldos Imre SVD, a taiwani Fujen katolikus egyetem tanára is átnézi a szöveget. Megjegyzéseiket figyelembe véve, kijavítom a szótár szövegét, és ezt küldöm átnézésre a Magyar Tudományos Akadémia lektorának. Az ő megjegyzéseit figyelembe véve újra kijavítom a szótárt, és most már a végleges szöveget küldöm el a kiadónak, amelyen már nem lehet változtatni. Ez egymaga 120 légiposta-küldeményt jelent! Kérjék a repülőgépek őrangyalait, hogy őrizzék a kéziratokat.

Azonkívül lassankint előkészítem a magyar—kínai szótár anyagát. Ez volt P. Zsámár álma kb. 30 évvel ezelőtt. Egyelőre egyszerű feladat. Minden reggel, amikor otthon vagyok, kiszedek 60 kifejezést. A kis papírlapra ráírom a magyar szót, hátlapjára az olvasást, a tónust és a kínai írásjelet. Amikor 30 000 kifejezés kezemben lesz, átnézem az egészet, és kipótolom a hiányzó kifejezéseket. Természetesen ez a szótár nem lesz olyan nagy, mint pl. Országh angol—magyar szótára, de hasznos középszótár lesz, és később majd kibővíthetik. Ha kész lesz, az Akadémiai Kiadó ezt is kiadja. Imádkozzanak kedves Olvasóink ezért a másik nagy magyar műért. Ha a jó Isten segít bennünket, ezzel megelőzzük a többi európai nemzetet, mert ők még nem gondolnak ennek elkészítésére. Ha mind a két szótár az olvasók kezében lesz, nagy szolgálatot tettünk a kínai és magyar kultúra közeledésére.

Közben ismét plébános lettem. Kb. két év múlva, remélem, mind a két szótárt befejezhetem, és akkor életem utolsó éveit (ha még lesz néhány) teljesen az evangelizációra fordíthatom. Várom már azt a boldog időt!

P. Vajda Tibor SJ
(ugyanott, mint Fr. Gömöri)

+

Éppen azokban a napokban, amikor a missiós küldemény megérkezett, kerestem, hogy honnan kaparjak elő egy kis pénzt, hogy egy nagyon szegény fiúnak segítsek tanulmányai végzéséhez. Szegény családból származik Jounan, sok gyerek van otthon. Be kell járnia a szomszédos kis városba az iskolába. (Kb. 17—18 éves.) Tegnapelőtt vettünk neki egy jó biciklit, 65 egyiptomi pfund, azaz kb. 1300 schilling. Nagyon boldog volt a fiú.

Az idén új a beosztásom. Nem megyek többet a délelőtti orvosi-ápolási szolgálatba a többiekkel, mert egy másik nővért helyettesítek az iskolában. Ingyenes elemi iskola,

egy egyiptomi szervezet tulajdona. Mi itt alkalmazottak vagyunk, és segíteni kell az iskola vezetésében, támogatni a gyenge egyiptomi tanulókat. A gyerekek nagyon szegények. Ami az idén különösen megkap: hogy olyan rosszul tápláltak, gyöngék, vitaminhiányban szenvednek. 300 gyerek van az iskolában. Akartam egy akciót csinálni, hogy naponta tízórait adjunk nekik, de lehetetlen. Most próbálok a Caritastól tejport kapni, és azt naponta kiosztani. Itt is nagyon érezhető az infláció. Nagyon-nagyon magasba ugrottak az árak, ami nem segít a szegények életében.

Prohászka Ilona rscj
Religieuses du Sacré Coeur
Beni Ebeid (Minia), Egyiptom

+

Sok köszönet levelükért és a csekkért is. Igazán nagyon meg voltam lepve, és örülök a missziós munkámra érkezett segítségnek. A pénz egy részét arra fogom felhasználni, hogy ennivalót vegyek egy beteg asszonynak, aki nem tud járni. Már két éve óta betegen fekszik. Háromszor vittem be a kórházba, de néhány nap múlva hazaküldik. Gyakran azt gondolom, hogy az a véleményük: ez nem tud fizetni, jobb, hogy otthon haljon meg. Egy asszony főz neki mindennap valamit, különben semmi jövedelme. Sok embert ment meg a szenvedésével, mert mindig olyan türelmes. Valahányszor megkérdem, hogy van, azt mondja: „kicsit jobban."

Itt Copiapóban nagyszabásúan üljük meg a Szűzanya ünnepét febr. 2-án. 200 évvel ezelőtt egy bányász egy kis Mária-szobrot talált, amely azután lassanként nagyon ismert lett. Sokfelől jöttek az emberek, és lába elé hordták szenvedéseiket. Gyakran megígérik egyesek, hogy néhány évig az ünnepen táncolni fognak a tiszteletére, ha meghallgatja imájukat. Sokan beszélnek nekem csodákról, amelyekben általa részesültek. Nagyon szép, amikor a szobrot keresztülviszik az utcákon, és a sok táncoló csoport előtte meg utána megy. Megragadó, hogyan tudnak az emberek órák hosszat kitartón táncolni a sivatagi hőségben a drága Szűzanya tiszteletére. Egyik csoportban volt egy kisgyerek, akinek síp helyett egy csücskös üveg volt a szájában, és úgy táncolt a nagyobbak után. Sokszor azt kívánja az ember, bárcsak mindig fényképezőgép lenne kéznél, akkor sok szép felvételt lehetne csinálni. — Nov. 8-ától kezdődik az ájtatosság a Szűzanya tiszteletére, olyanformán, mint Európában május folyamán, és dec. 8-án végződik a hónap a Szeplőtelen Fogantatás ünnepével. A paphiány igen nagy. Püspökünknek csak 18 papja van az egész egyházmegye részére.

El Salvadorban két nővérünket agyonlőtték. Az egyik 7 évig dolgozott Chilében. Santiago székesegyházában a chilei egyház szentmisét mondott érte. 60 pap állt az oltárnál, és a dóm tele volt. Éreztük, hogy az Egyház Krisztus teste, amelyben ő jelen van: ha egy rész szenved, szenved az egész test.

Itt Chilében ebben az évben (1980) ünnepeltük a XI. eukarisztikus kongresszust. Az emberek kitárták szívüket az édes Jézusnak, és igen megható volt, milyen sokan kerültek ezzel közelebb a jó Istenhez. Olyan férfiak is részt vettek, akik különben sosem mutatkoznak a templomban.

Én jól vagyok, nagyon sok a munkám, de igen boldog vagyok, hogy életemet megoszthatom itt a szegényekkel. (A nővér osztrák, Marosi atya biztatására ment a misszióba. Vö. 25. számunkat! Szerk.)

Sr. Elfriede-Marie de Jésus
Casilla 385
Copiapo, Chile

+

Ranchiban a nyáron olyan nagy volt az ivóvízhiány, hogy a falvakból teherautókon szállították a szomjas népnek a vizet, és pénzért adták el, de még veszekedtek is érte. Ilyesmit nem hallanak ugye nyugaton? Nem is gondolják az emberek, mennyi bő-

ségben részesülnek, amikor a csapból folyik a víz... Az encephalitis, amit a szúnyogok terjesztenek, az idén is mutatja magát. A kolera, a vérhas, malária, tífusz monszun idején mutatkoznak. Rengeteg munkája van az ápoló k. rendtársaimnak. Hála Isten, mindig bírjuk, és egész vidáman. Minden napnak megvannak a maga bajai, de az örömei is. Attól függ, ki hogyan viseli a keresztet.

Az esős évszakban öt hónapra megszűnik a közlekedés. Az országútig terjedő 12 km-es út két és fél órás gyaloglást igényel, és 3 folyó vágja el. Nem túlságosan szélesek, de veszélyesek. Kis diákjaink nem tudják őket átúszni, így sokszor elmarad az iskola. Hogyha ezeken a folyókon hidakat építhetnénk, akkor egész éven át lehetne közlekedés és szállítás. Egy régen kivándorolt magyar néni leveléből olvastam Kanadából, ahogy a kivándoroltak összefogtak, építették az utakat, hidakat stb. Akkor támadt ez a gondolatom. Így megkezdem a „koldulást", az építést társadalmi munkában végezné népünk. Az első adományt a hidakra Önöktől kaptuk. Isten fizesse meg jóságukat!

Belga jezsuita plébánosunk egy szép tágas és egész modern templomot épített. Csodálatosan segített a nép munkával, nagy részük pénzzel is. Október elején mind a 18 falu népe lelkigyakorlatot végzett a katekisták és néhány lelkész irányításával. A szentelésen több mint 5000 ember volt jelen. 45 papunk koncelebrálta a szentmisét az érsekünkkel. Az indiai liturgia még szebbé tette az egész szertartást. Szentmise előtt virágot hintő, táncoló lányok processziója, utánuk a rizskalásszal feldíszített cserépvázákkal táncoló lányok csoportja. Jó énekkarunk igen kitett magáért. Rengeteg nővér jött más helyekről is, és 18 belga vendég, plébánosunk rokonai. Mi a lakásunk egyik helyén szalmán húzódtunk meg, de annyit örvendeztünk az egészen. Minden falu elöljárója felajánlotta a falu népét a Mindenkor Segítő Szűz Anyának.

Mióta itt vagyunk, háromszor akartak ránk törni a rablók. Most febr. 13-án, amikor együtt voltunk és vacsoráztunk, 7 óra tájban bezárták a tanítóinkat és leányainkat egy szobába, és követelték rajtuk az ajtónk kulcsát. Nem adták oda nekik, de az egyik polcon megtalálták, és fölfegyverezve bejöttek. Elképzelhetik a meglepetésünket. Az egyik rám szegezte a revolvert: „Pénzt, vagy megölöm!" Nem tudom hogyan, de én még a szép indiai szokás szerint köszöntöttem is őket. Be akartak hatolni a hivatalomba. Hogy ez meg ne történjék, intettem az egyik nővérünknek, akinél volt valami 600 rúpia aprópénz, hogy adja nekik. Úgy felfalták azt a pénzt, mint az éhes kutyák. Közben az egyik le akarta rántani az egyik rendtársunk karóráját. A nővérke mondta: „Ne nyúljon hozzám, én majd lehúzom, és legyen csak a magáé." A többi nővérke ügyesen a hátuk mögött levette a karóráját és a zsebébe rejtette. Én kértem a jó Szent Józsefet, segítsen. Közben jött egy ötletem: A hivatalom ajtaja előtt úgy tettem, mintha elájultam volna. Ekkor a rablók elmentek. Az asztalon találtak még két ébresztőórát, azt is elvitték, és még néhány ruhadarabot. Azon az estén későn csendben gondolkodtunk az esetről. Még hála Istennek, hogy nem gyilkoltak meg bennünket, mint sok más helyen teszik. Azóta minden zajra felkelünk, és nem nagyon élvezhetünk nyugodt éjszakákat. Az eset után a plébánián volt a sor. Két hétig próbáltak betörni, de nem sikerült. Egy hét múlva alkalmazottaink a vásárban ráismertek az egyik rablóra. A rabló is felismerte őket, és mint a villám, elszaladt. Erről értesítettem a rendőrséget. Tesznek-e valamit vagy sem? Legtöbbször néhány hét után szabadon bocsátják őket, utána újra kezdik a gonoszságot, csak még jobban kitanítják egymást a börtönben. Nemcsak mi, de még a legszegényebb családok is ki vannak téve nekik. Pedig ezek nem szegény családokból származnak. Ilyesmi nem történt húsz évvel ezelőtt. Most kiképzett modern rablókkal kell küzdeni. Mégis jön a szép Húsvét, és örvendezni akarunk lélekben.

Mother Theresia (Pushpa nővér)
Bardih, P. O. Amgaon, Via Gumla 835207
Dt. Ranchi-Bihar, India

Marosi atya halála lesújtott személyesen is, de fáj vesztesége az erdélyi egyházmegyének és püspökének is egyaránt. Szinte nem is hisszük, hogy többé nincs az a paptestvér, aki széttárt kezekkel, számítgatás nélküli szolgáló segítségével, szíve mélyéből fakadó mosolyával várt mindig minket a Kárpátok közül ... Rajongónk, megértőnk, s az egyik legnagyobb segítőnk volt. Nagyon fáj, hogy elvesztettük. Elhívta őt a Legnagyobb Szeretet, hogy megmutassa neki: érdemes „túlzásba vinni" a felebaráti szeretet szent parancsát! Ma már megkapta érte a szent jutalmát. A Szolgálat egyik oszlopa volt, legyen most is az Égi Szolgálat egyik leghathatósabb munkása, aki rövid, de oly tartalmas papi életének érdemeivel kieszközölheti, hogy drága Szűzanyánk és földi testvéreink — a szentek egyessége címén — ezután is velünk lehessenek, „ahogy lehet". Főleg az általa megmutatott úton ... aki nem sokat mutatta ezt az utat, hanem naponta járta!

— Ő nem halt meg. Jézus Szentséges Szívébe előre ment, és oda várja gyermekeit, óriási nagy családját az egész földkerekségről: megszámlálhatatlanok vagyunk, akiket 25 év óta lelkileg táplált, és most könyörgünk Hozzá. Papi életét a paténára tette, és mint Ábrahámnak, az ő ivadékát is megsokszorozta az Úr.

— A jó Atya a szeretetet élte és adta. Ezt pedig mi nem tudjuk mindannyian elmondani. Valahogy mindig vétünk ezen erény ellen. Atya velünk maradt! Lelke továbbra is köztünk tevékenykedik. Imádkozzunk, hogy a megboldogult Atya útján járni tudjunk.

— Annak ellenére, hogy hiszem, hogy Marosi atya a legboldogabb húsvétját ünnepelheti, mégis nagy űrt hagy maga után. Ez különösen áll az ilyenekre, akik egyebet sem tettek, mint jót honfitársaikkal. Édesanyám nem tudott az ősszel betelni azzal, hogy milyen nagy szeretettel fogadta őket Marosi atya, ennyire szívélyesen, barátian sehol sem fogadták, bár egész útjukon sok szeretetet, megértést, segítséget kaptak. P. Orosz mondta egyszer: az a fontos, hogy az emberek sok jót soroljanak fel Isten előtt arról, aki meghalt. Marosi atyáról nyilván sokat sorolnak fel az emberek.

— Ez a pap igazán nem önmagáért élt, igazi „Krisztus-követő" volt, a szó legigazibb értelmében; életműve embertársainak segítése volt, nemcsak paptestvéreié, hanem a laikusoké is. Senkit sem ismerek, aki bármi ügyben hiába fordult hozzá! Most meg fogja kapni érte Urától, Urunktól és Üdvözítőnktől csodálatos jutalmát, és nem érte, hanem hozzá fordulhatunk ismét segítségért, s ő ezután is meg fog tenni mindent ...

— Könnyeimet nem tudtam visszatartani. Marosi Atya volt eddigi életemben az első, akit soha nem láttam, de akinek szeretete a szeretet hullámhosszán a „Szolgálat" által hozzám, és rajtam keresztül a „Napbaöltözött Asszony" szolgáihoz eljutott. Szeretetteljes jóságát szentmisemondatással köszöntem meg. Kérjük az irgalmas Istent, jutalmazza meg örök javakkal hűséges Szolgája nagylelkű önzetlen szeretetét.

— Talán a legelső szavam annak emléke, aki szinte gondviselő szerepet töltött be, mikor elindította a Szolgálatot és tán azzal a sokszor már csüggedőkben is ébren tartotta a hitet. Valóban szolgálat volt az élete, és adjon is az Úr Isten imádságaink szerint „boldog nyugalmat és örök emléket" neki.

— Amikor Marosi Laci Szegeden ötödéves volt, én akkor voltam első éves. Ameddig itt dolgozott Magyarországon a nagyváradi egyházmegyében, addig is a legbuzgóbb és legügyesebb papok közé tartozott. Mindig meleg gondolattal gondoltam rá. Őszinte szívből sajnálom. Szerettem Őt. Szerettük Őt.

— Marosi atyával évenkint egyszer váltottunk levelet. Soraiból nagy emberszeretettel megáldott, kincseket magában hordó lélek birtokosát ismertem meg. E levelem is mélyíti bennem reá visszaemlékezésemet. Szeretettel őrzöm értékes sorait. Mindazok részére, akik átvették tőle a feladatokat, egyszerű szívvel kérem a jó Isten segítségét, hogy töretlenül és minél több eredménnyel folytassák jelmondatuknak, a „non ministrari, sed ministrare"-nak megvalósítását.

— Engem mint református lelkipásztort is mélyen érintett a váratlan szomorú hír Marosi László testvérünk haláláról. Soha nem láttam őt, mégis ismerős számomra, s

bár nagy volt a távolság köztünk, szívemhez mindig közel éreztem. Az áldásból, amit Isten Benne adott, nekem is jutott, szeretete írásain is átsugárzott. Ezért gyászukban én is osztozom. Érte, szolgálatáért Istent magasztalom.

— Nagyon megdöbbentett Marosi Atya halála. Hiszen halála előtt néhány nappal kaptam tőle kedves testvéri levelet Édesapám halála alkalmából. Olyan jól esett tőle az együttérző meleg szeretet, amivel vigasztalt. Így most már kedves emlékként őrzöm meg szívemben nemcsak sok éven át megtapasztalt kedvességét, hanem azt a hitvalló vigasztalást is, amit ő is a halál árnyékából küldött nekem. Sok éve már, hogy ismeretlenül és „másvallásúként", de mint volt bencés diák „bekopogtattam" egy levél által hozzá, és olyan szívesen állt mindenben segítségemre. Igaz ember és Istenünk igaz és jó szolgáját ismertem meg benne. Ha módomban lenne, hálásan tennék a sírjára egy szál virágot, de imádságom áldó szava hiszem, hogy utoléri Istenhez tért lelkét.

— Sokat imádkozom Marosi atyáért, meg hozzá is, hogy tartsa egybe a kinti-benti magyarokat.

— A szomorú hír nyomán bizonyára özönével érkező részvétnyilatkozatok csak csekély kifejezője lesz és lehet annak a fájdalomnak, amely a magyar papságot s benne mindazokat eltölti, akik Marosi Atya áldozatos, fáradhatatlan, nagyon sok munkát jelentő s ezen keresztül kimondhatatlanul értékes szolgálatának részesei lehettek. Milyen szomjasan vártuk a Szolgálat minden számát! Mennyi örömet, segítséget, lelki élményt jelentettek a könyvek, amelyeket nekünk juttatott. S mindent vállalt önzetlenül, Jézus Krisztusért és Egyházunkért. De Hazánkért is, melynek hűségesen helytálló tagja volt. Jutalma legyen Az, akit lelkével, minden erejével szolgált!

+

Münchenben csak akkor láttam a Szentatyát, amikor a városháza előtti téren a Mária-oszlop előtt elmondta a hívekkel együtt az esti Úrangyalát és áldást adott. Késve jött a művészeknek tartott beszédről. A tér és az odavezető utak telve voltak emberekkel, akik fegyelmezetten vártak; a mikrofonból irányították a közös énekeket és az örvendetes olvasót felváltva. Igazi áhítat volt a téren. Amikor a pápát kísérő kocsik befordultak a térre, mintegy varázsütésre izgalom fogta el az embereket. „Most rögtön pánik fog kitörni, tolakodni fognak" — gondoltam magamban. De ugyanolyan gyorsan ismét nyugalom lett úrrá. Egy csoport hangosan kiáltani kezdte: „Amo te", de a körülállók csendre intették őket. Lassan szitálni kezdett az eső, amíg a Szentatya felváltva a tömeggel elmondta az Úrangyalát, áldást adott, és tovább vitte átlátszó kocsija. Nagyon lassan tudta csak elhagyni a tömeg a teret, de nyugodtan és fegyelmezetten. Bennem pedig visszamaradt ennek az imádságos órának a hangulata. „Milyen szép így nyugodtan, áhítatosan, közösen imádkozni egymással és a Szentatyával. Így kellene máskor is imádkoznom." Ez volt a Szentatya tanítása számomra.

+

— Nagyon megrendített, rettenetes volt a merénylet Szentatyánk ellen! Egészen belebetegedtünk! Mintha minden „összedőlt" volna! Azért most már jobb! Láthatjuk és hallhatjuk a hangját, arcát! Nagyon sokat imádkozunk érte mi magyarok!

— Most nagyon sokat szenvedek a Szentatyánkért, s oly nehéz a szívem Érte, sokat imádkozom, hogy teljesen gyógyuljon meg, és többé ne bántsa soha senki. A legszentebb, a legáldottabb nekünk, s a világ Lelke! Itthon nagyon, de nagyon szeretjük Őt! Bár tudná és sejtené, hogy Övele dobog a szívünk.

+

Néhány kis érdekes apróságot sorolnék fel Schütz Antalról: Ha valaki bekopogott hozzá, rögtön ajtót nyitott, és a kölcsönös üdvözlés után ezzel a kérdéssel kezdte: „Mi jót hozott?" Ha az illető zavarában nem válaszolt rögtön, így segítette ki: „Hát magát hozta!" — Középiskolai tanár korában végigtérdelte a diákmisét. Egyszer egy törődött egészségű idősebb rendtársa ült melléje, mire ő — hogy ne adjon alkalmat

az összehasonlításra — finom tapintattal néhány paddal előbbre ment térdelni. — Mikor a predestináció magyarázásának végére ért, ezt mondta: „Tisztelendő Urak! Predestináció ide, predestináció oda! Amíg az ember jó szívvel tudja mondani, hogy Uram Istenem, addig hiheti, hogy a választottak között van." — „A szociális magatartás ott kezdődik — mondta —, hogy az ember megtanulja csendesen betenni az ajtót maga után, hogy a zajjal senkit se zavarjon." — Prohászka egyik volt lelki leánya mondotta, hogy egy ízben váratlanul kopogtatott Schütznél, s ő elég röviden elutasította. Következő találkozásukkor ezt mondta neki: „A múltkor elutasítottam, mert sürgős dolgom volt. Ez az igazság. De minthogy az élet nemcsak igazságon épül, hanem szereteten is, azért kérem: bocsásson meg!" — „Isten a történelemben" c. könyvéről mondta: „A legkedvesebb könyvem, húsz esztendőn át dolgoztam rajta. És tudja, milyen tanulságot vontam le belőle? Isten a történelemben is, meg az ember életében is — elhiheti nekem, a kenyerem javát már megettem, sőt az utolsó lépéseknél tartok —, az én életemben is, szinte bújócskát játszik: nem láttok engem . . . viszontláttok engem. A keresztény ember, a hazafelé tartó ember éppúgy, mint a történelem, napsugaras tájakon is jár, meg felhő árnyékolta utakon is. De a történelem logikája tudja, hogy nem a felhőé az utolsó szó. És az ember is, ha végiggondolta útjait, tudja, hogy ismét kisüt a nap: ‚rövid idő múlva viszontláttok engem'."

+

(Lelkipásztori tapasztalatok:) Nagy munkába kezdtem: szeretném a községben lévő öregeket és betegeket a bejelentésektől függetlenül fölkeresni, és ellátni őket az ünnepekre, s amennyiben sikerül, a betegek szentségével is. Nagyon sokan vannak, akik szeretnék, de betegség miatt nem tudnak templomba járni, ill. eddig senki sem kereste meg őket, mert távol laknak. Van olyan hely, amelyik 4—5 km-re esik a templomtól. Kocsim nincs, így a jó időben gyalog sétálva és egyben az emberekkel ismerkedve látogatok mindenfelé. Sok helyen a gyerekeket is így ismertem meg. Nem lehet ma már arra várni, hogy az emberek jöjjenek hozzánk, — nekünk kell menni. Ezt kell észrevenni, és akkor lesznek hívek.

— A betegek ellátása teljes egészében az én munkám, amit nagyon szeretek. Ilyenkor látni, mennyi a beteg, magányos ember, aki szinte meggyógyul attól, ha elmondhatja fájdalmait valakinek, ha meghallgatják; már ez is segítség, hiszen sokukat még a gyerekeik sem nézik meg, mert rohannak a pénz után.

— Lelkipásztori szempontból arra használom fel a rorátékat, hogy minden reggel tartok egy tíz perces elmélkedést a papságról. Ui. készítem elő a községet, hogy milyen nagy kegyelem, ha elérkezünk júniusban az első községünkből való pap primíciájához. Vannak a hajnali szentmiséken 50—60-an, és biztosan tovább adnak valamit másoknak, akik nincsenek itt. Milyen jó lenne elültetni egy új hivatás magvát is . . . Dehát ahhoz kellene igazán vallásos édesanya is a fiatalabb generációból!

— Elsőáldozóimnak először a szüleikkel foglalkoztam pár alkalommal, mert ők nem részesültek annak idején oktatásban. Nagyon nehezen lehet őket megközelíteni, de aztán hűségesek, és a gyerekekkel is jönnek.

— Olyan lelkes hittanos gárda van jelenleg (legkisebbtől legnagyobbig), hogy én sem tudom megállani, hogy valamiképpen ne szítsam ezt a lelkesedést, ezt a tüzet. Ha mással nem is tudom, legalább a könyveimmel. „Alapítottunk" egy kis „kör-könyvtárat", amelynek az a lényege, hogy ha valaki elolvasta, akkor a nevét fölírja a hátsó lapra, és tovább adja annak, akinek a neve még nem szerepel a névsorban.

— A gyerekek között bábbal szemléltettem, és nagyon jól hozzászoktam. Csak nagyon költséges a csináltatása, és nagyon ritkán lehet jó szakemberhez jutni, aki szívvel-lélekkel csinálja, és tudja is, milyenek lehettek a bibliai alakok. Az itteni iskolák már csodálatosan fel vannak szerelve szemléltető eszközökkel. És bizony a mai gyerek, ha nem is olyan fokban, mint az iskolában, de minimálisan igényli a hittanórán is a szemléltetést, hogy érdekes legyen, — nagyon sok gyerek a jelen oktatási mód miatt nagyon vizionális beállítottságú — jobban „ül" az anyag, ha egy kis szemléltető képhez kötöm.

— Megkezdődött a tanév és egyben a hitoktatás is. Az idén átvettem a nyolcadikosok oktatását és nevelését. Azért hangsúlyozom a „nevelés" szót, mert rádöbbentem egy-két évvel ezelőtt, hogy nem elégedhetünk meg a gyermekek tárgyi tudásával, hanem formálni kell jellemüket, egyéniségüket is. Ebben a munkában elsődleges szerep jut a Bibliának. Nagyon szeretném, ha minden gyermek megszeretné és használná is az Újszövetségi Szentírást.

— Lelkipásztori gyakorlatomban nagy gondot fordítok arra, hogy a Szentírást híveim kezébe adjam. Minden évben az első szentáldozáshoz járuló gyermekeimnek ajándékozom az Újszövetséget. Hittanóráimon tapasztalom, hogy mennyire olvassák. Természetesen a szülőket is buzdítom, hogy a gyermek a családi közösségben hangosan olvasson minden este egy-egy részt, amit megbeszélés tárgyává tegyenek.

— 154 bérmálkozóm volt. Előtte nap 6 pap gyóntatott két órán keresztül, mert itt a gyermeket nagyszülők, szülők, keresztszülők és testvérek kísérik kétoldalt elsőáldozásra és bérmálásra is. Volt olyan, akit kilencen kísértek áldozni.

— A fiatalságnak ma fejezzük be a „jegyesképzőt". Nyolc alkalommal jöttek össze szép számmal. Akik részt vettek rajta, kapnak egy igazolást, és már csak esküvőre kell elmenniök a jelentkezés után. Vidékről is többen jöttek.

— Ilyenkor nálunk az adventi szent időben megkezdődik a „Szállást keres a Szent Család" áitatosság végzése. A hajnali szentmise végén megáldják az előimádkozók által elhozott Szent Család képeket, 1979-ben pl. 25-öt. Városunk, Mezőkövesd minden része képviselve van. Kilenc estén keresztül más-más háznál végzik az áitatosságot. Megvannak a hagyományos énekei-imái. A messze századok mélységeiből apáról fiúra szállva jutottak el hozzánk. Amikor a Szent Család képét égő gyertyák közé odahelyezik a család asztalára, a házigazda üdvözli, és fogadalmat tesz a házastársi hűségre, hogy a Szent Család példáját követi. Megcsókolja a képet, és továbbadja csókra a gyermekeiknek, azután a jelenlevőknek, és úgy kerül vissza az asztalra. Megható látni az édesapát és édesanyát, amikor szemük sarkából egy-egy könnycseppet kitörülnek. Ezek a könnyek a gyémántnál is nagyobb kincsei a családnak. Házanként 50—60 személy gyűl össze. A sok kis ház ablakából kiszűrődő fény bevilágít az adventi esték sötétjébe, a magyar családok életébe.

+

(Egy nőolvasónk hozzászólása a „paptestvér önvallomásához", Szolgálat 45/90:) Megdöbbentett ez a két sor: „Aztán a társak, az emberek... Gyakran elém állnak barátság címén, szerelem címén, behálóznak, gátolnak Feléd haladásomban..." Nem így van! kiáltottam fel. Valahol tanítani kellene, hogy az embereket mind Jézus küldi felénk, hogy két ember találkozásából az Isten szeretete növekedjék. Persze, itt nagyon résen kell lenni, hogy bele ne ragadjon az ember! Személyes tapasztalatom, hogy mindig Jézus Krisztus a kezdeményező fél, mert azokat az embereket nem kerestem. Látszólag „véletlenül" találkoztunk. Később, amikor ez tudatosodott bennem, utánanyomoztam, és akkor csodálkozva adtam hálát Jézusnak az ajándékért. (A saját szempontjából természetesen mind a kettejüknek igaza van. Szerk.)

PAPI JUBILEUMOK

Gyémántmisék

Kettős gyémántmisét ünnepelt a budapesti Szent Család plébániatemplomban **Fuhrmann Ernő**, a Kölcsey Gimnázium volt hittanára és **Serfőző József**, a budapesti MÁV kórház volt lelkésze.

Nagy György c. apát, ny. plébános Mosdóson Jézus Szíve ünnepén ülte meg gyémántmiséjét.

Aranymisék

Birinyi József lazarista, Budapest-szentimrevárosi lelkész ápr. 6-án. Kézvezetője Szabó Géza plébános, szónoka Rajz Mihály mátyásföldi plébános volt.

P. Sümegh Lothár OSB, máriacelli magyar gyóntató jún. 21-én az ottani bazilikában. Kézvezetője P. Weremund superior, szónoka P. Nyers János SDB gráci magyar lelkész volt.

Msgr. Feuerbach Péter, Frankfurt-Kalbach plébánosa ugyancsak jún. 21-én. Szónoka Dr. Cserháti József pécsi megyéspüspök volt.

Kövecses József, a győri székeskáptalan prépostkanonokja jún. 22-én a székesegyházban. Homíliát mondott Póka György szemin. rektor. Segédlete volt tanítványaiból állott: öt papot vezetett az újmisés oltárhoz, kettőt pedig hivatásában támogatott.

Sallai László kanonok, c. prépost, esperes jún. 29-én Balatonakaliban, ahol 47 éve működik. Szónoka Paskai László megyéspüspök volt.

Sándor Frigyes püspöki tanácsos júl. 5-én a Budapest-szemeretelepi templomban. A szentbeszédet Bánk József érsekpüspök mondta.

Dr. Jaszovszky József a St. Patrik's Seminary főkápolnájában (USA) júl. 19-én, a Pázmáneum kápolnájában pedig júl. 26-án.

P. Fábry Antal SJ (Frankfurt) júl. 30-án Makkos-Márián koncelebrálva. Szónokuk P. Tamás János volt.

P. Kovács Jenő SJ aug. 2-án Máriaremetén. Kézvezetője Neményi Lajos prépostplébános, szónoka P. Pálos Antal SJ volt.

Püspökkinevezés Erdélyben. A Szentatya Jakab Antal gyulafehérvári püspök segédpüspökévé **Bálint Lajos** székelyudvarhelyi plébánost nevezte ki, novai püspöki címmel. Az új segédpüspök 1929. júl. 6-án született, a teológiát a gyulafehérvári szemináriumban végezte. 1957. ápr. 28-án szentelték pappá. 1978 óta Székelyudvarhely plébánosa.

Édességes Uram, fordítsd irgalmas szemedet kegyelmesen erre a népre és egyben Egyházad titokzatos testére: mert szent nevednek nagyobb dicséretére válik, ha teremtményeid ekkora sokaságán könyörülsz, mint ha csupán rajtam nyomorulton, aki annyira megbántottam fölségedet. Hogyan is vigasztalódhatnék meg az életet élvezve, ha a te néped halálban maradna? és ha látom a bűnök sötétségét szeretetreméltó Jegyesedben, a magam és más teremtményeid hibáiból kifolyólag? (Sienai Szent Katalin)

KÖNYVSZEMLE

J. Loew—M. Meslin (szerk.): Histoire de l'Église par elle-même (Az Egyház története saját előadásában). Fayard, Paris 1978, 679 o.

Ez a maga nemében páratlan gyűjtemény létrejöttét a Fribourg-ban működő „hit iskolájá"-nak köszönheti (vö. Szolgálat 30/82). A kurzusok során egyre inkább rájöttek, mennyire fontos a Szentírás mellett az Egyház múltjának tanulmányozása is. Claudel a hagyományt emberhez hasonlította, aki jár. „Csak úgy tud előre haladni, ha a talajra támaszkodva, egyik lábát a másik után rakja. Ha mind a két lábával megállna a földön, nem haladna. Ha egyidőben mind a két lábát a levegőbe emelné, elesne." — Lassanként kialakult módszerük, amelynek gyümölcse ez a könyv is: A vezető tanár nagy vonásokban felvázolja az egyháztörténelemnek egy-egy korszakát, jeles képviselőivel és problémáival; utána a tanítványok hozzáfognak a kor jellemző szövegeinek tanulmányozásához, így beleélik magukat a kor valóságába és a különféle helyzetekbe.

A cím önmagáért beszél. Nem elbeszélt eseménytörténetről van itt szó, hanem tanúságtételek, dokumentumok sorozatáról, a szó legjobb értelmében vett „antológiáról". Mint minden antológia, ez is válogatás a hagyomány gazdag kincséből. A szerkesztők igyekeztek széles és változatos anyagot adni.

Időrendben a szokásos négy nagy fejezetre tagolják az Egyház történetét: az ókor, a középkor, az újkor és korunk egyháza. De még egy ötödik részt is hozzátesznek: „A II. vatikáni zsinat egyháza." Joggal, hiszen a Zsinat vízválasztó volt az Egyház történetében. Ezt a részt Jacques Loew dolgozta ki.

Minden korszakon belül hét nagy fogalomkörbe csoportosították a szövegeket: Az Egyház mint közösség; Isten ismerete; A keresztény élmény; Istentisztelet és ájtatosságok; Egyház és karitász; A keresztény misszió; Egyház és állam. A szövegek egyaránt származnak pápáktól, szentektől, egyházatyáktól, reformátoroktól, egyházi íróktól, államférfiaktól stb. Több mint 200, általában elég terjedelmes szemelvényt tartalmaz a kötet. A végén irodalmi tájékoztatást, szójegyzéket (a szakkifejezések magyarázatát), az idézett szerzők rövid életrajzát találjuk, valamint egy nagyszerű időrendi táblázatot, párhuzamosan a világtörténelem és az egyháztörténelem eseményeivel. A gondosan összeállított tárgymutató sem hiányzik. — Örömmel értesülünk, hogy a Szent István Társulat a hézagpótló gyűjtemény kiadására készül.

A nagy mű egyik szerkesztőjét, Jacques Loew domonkos atyát már jól ismeri a magyar közönség (Elmélkedések Jézus Krisztusról OMC 1975; Beszélgetések OMC 1975). Michel Meslin az összehasonlító vallástörténet tanára, a Sorbonne vallástudományi részlegének vezetője. Több könyvet szentelt a kereszténység első századainak, vallási és kulturális környezetének. „A vallástudományért" c. könyvében (1973) e tudomány módszerét igyekezett körvonalazni. S. M.

Út az Ómega felé. Válogatás **Teilhard de Chardin** műveiből, fordította Rezek Román OSB, 1980, 686 lap, 19×25-ös formátum, Teilhard néhány fényképével. Válogatta, szerkesztette, a kiegészítő szöveget írta: Golen Károly; lektorálta Dr Nyíri Tamás.

Ez az impozáns Teilhard-antológia méltó megemlékezés Teilhard de Chardin születésének 100. évfordulójáról. „Az emberi jelenség" kivételével tartalmazza Teilhard valamennyi fontosabb nem szaktudományos (tehát filozófiai, vallásos, teológiai) írását, beleértve az Isteni miliőt is, amely már 1965-ben külön könyvben is megjelent P. Rezek fordításában. Az emberi jelenséget Rezek fordításában 1968-ban adta ki a washingtoni

Occidental Press; Teilhard-nak ez a főműve 1973-ban Rónay György és Bittei Lajos fordításában is megjelent a budapesti Gondolat kiadónál. (Most a Teilhard-centenáriumra újra megjelentette a kötetet az állami kiadó, éspedig 18 000 példányban.) Említsük meg még a Dienes Valéria által fordított Teilhard-antológiát, amelyet „Hit az emberben" címmel 1968-ban tett közzé a Szent István Társulat. (Ez a kötet inkább Teilhard filozófiai jellegű tanulmányaiból válogatott.)

A mostani nagyszabású antológia szerkesztését Golen Károly végezte. Csak elismerés illeti a gondos munkáért. Teilhard nagy barátjától és rendtársától, Pierre Leroytól kért értő és lényeget láttató előszót. Golen Károly a tájékoztatóban felvázolja a válogatás szempontjait. Teilhard Művei (Oeuvres, Seuil) 13 kötetes sorozatának 9 kötetéből válogatta azokat a tanulmányokat, cikkeket, beszédeket, amelyek átfogó képet adnak a jezsuita tudós és gondolkodó vallásos eszmevilágáról, sőt misztikus víziójáról. (Ebben a vízióban összefonódik a tudomány, a filozófia és a teológia-misztika.) Mondottuk, hogy itt nem szerepelnek a paleontológus szigorúan vett tudományos írásai, sem pedig széleskörű levelezése. Természetesen, a teljes Teilhard megismeréséhez ez is szükséges. De, hála a Sao Pauloban dolgozó Rezek Román „emberfeletti" Teilhard-akciójának (fordító, kommentáló és terjesztő tevékenységének), a közönség az említett két íráscsoporthoz és a Teilhard-ról szóló legfontosabb munkákhoz is hozzáférhet magyar nyelven, vagy nyomtatásban, vagy sokszorosított füzetek formájában.

Golen Károly a szövegválogatást három nagy részbe csoportosította (az egyes részeken belül időrendben szerepelnek az írások): „Egy világkép születése", „Út az Ómega felé", „A jövő zarándoka". Az első rész esszéi valóban Teilhard világképének genezisét illusztrálják (ezek — a Mise a világ felett és az Isteni milió c. elmélkedéseket nem számítva — lényegében a háború alatti írások). De a 2. és 3. rész írásait csupán az időrendi egymásutániság kapcsolja össze. Más — alapvetőbb — szempontok szerint is lehetett volna csoportosítani őket. Pl. önéletrajz-jellegű írások, filozófiai, teológiai és misztikus vonatkozású esszék. Igaz, Teilhard szellemi genezise nem lineáris, ezért nehéz „csoportosítani" írásait. A kezdeti vízió kiszélesedik és elmélyük, mint ahogy a magból vagy a csírából kibontakozik a virág vagy a fa.

Az antológia végén Golen Károly röviden felvázolja Teilhard de Chardin életének főbb állomásait („Származás és hivatás"). Jelzi a tudós gondolkodó baráti kapcsolatait, a szellemi befolyásokat is, illetve rámutat szellemi-lelki küzdelmeire. Tudjuk, hogy művei — az egyházi és rendi cenzúra miatt — lényegében csak halála után lettek ismertek szélesebb körökben (kivéve szaktudományos írásait). A kötet végén megtaláljuk Teilhard kulcsfogalmainak szójegyzékét (ez lényegében ugyanaz, mint amit P. Rezek Az emberi jelenség végén közölt), továbbá egy válogatott bibliográfiát: Teilhard fontosabb művei, az életművével foglalkozó jelentősebb idegen nyelvű könyvek, végül magyar nyelven kiadott művei.

A Szerkesztő nagyon helyesen átvette a Seuil-kiadó fontosabb jegyzeteit az egyes írások jellemzésére, vagy bizonyos nehezebben érthető, illetve félreérthető kitételek megvilágítására. Mivel — amint ez történni szokott minden nagy gondolkodó értelmezésénél — a teilhardizmus gyakran eltér a Mester eredeti szándékától, igen lényeges, hogy magának Teilhard-nak a műveit fogadjuk el mértékadónak az értelmezésnél; éspedig figyelembe véve azt, hogy kereső, tapogatódzó, a régit pontosabban újrafogalmazó gondolkodóról van szó, vagyis Teilhard eszmevilága maga is genezis a szó szoros értelmében. A rész csakis az egész összefüggésében érthető, a kezdeti tapogatódzás a csúcsról visszafelé tekintve világosodik meg.

Néhány megjegyzés a fordításról. Akik valamelyest is ismerik Teilhard műveit, tudják, hogy sokszor igen nehéz magyarra fordítani kulcsfogalmait, neologizmusait. A probléma jórészt onnan adódik, hogy Teilhard „kitágítja" az egyes szaktudományok (paleontológia, fizika, biológia, pszichológia) fogalmainak hagyományos jelentését, éppen azzal a céllal, hogy a „teljes látást", az általánosított evolucionizmust, illetve annak egyetemes törvényszerűségeit érzékeltesse. (Pl. „tudat"-ról beszél az emberi és állati létsík alatti létezők esetében is.) Ebből nem egyszer félreértések származhatnak, ha

valaki nem veszi figyelembe a teilhard-i kifejezések sajátos jelentését. (A „tudat" általánosított kifejezése a dolgok-létezők belső oldalát vagy immanencia-fokát jelöli, amely az anyag bonyolódásával növekszik, küszöböket lép át, mígnem eljut az emberi öntudatig.) Teilhard hüperfizikáját vagy sajátos fenomenológiáját a filozófus pontosabban meghatározhatja. Ugyanígy a teológus is pontosabban fogalmaz bizonyos természetfeletti valóságokról szólva.

Rezek Román gyakran remekel, főleg költői írások fordításásában kongeniális. Az összetett, tekervényes mondatokat helyesen „tördeli". De Teilhard nehéz körmondatait a felbontással még többször világosabbá tehette volna. Következetesebben kellett volna ragaszkodnia ahhoz, hogy ugyanazt a francia kulcskifejezést ugyanazzal a magyar szóval vagy kifejezéssel fordítsa minden esetben (pl. az „union créatrice" [383.] egyszer „teremtő egyesülés", máskor „teremtő egyesítés"). Egy fontos szakaszban, ahol Teilhard Bergson víziójával veti egybe a sajátját (A teremtő egyesülés c. esszében) hibásan „teremtő Fejlődés" áll a „teremtő Egyesülés" helyett (91. old.). Szúrópróbáim során sok más pontatlanságra is felfigyeltem: néha hiányoznak fontos szavak vagy félmondatok, máskor meg a fordító értelmez, hozzátesz az eredeti szöveghez. Anélkül, hogy szolgaian fordítana, jobban kellene ragaszkodnia az eredeti szöveghez. Egy esetleges újabb kiadás esetén gondosan át kellene javítani a sajtóhibákat.

Befejezésül őszintén gratulálunk a fordítónak, a szerkesztőnek és nem utolsó sorban a Szt. István Társulatnak a remek Teilhard-antológia megjelentetéséhez.

Szabó F.

K é r d e z z ü k m e g a S z e n t í r á s t. Bibliás katekizmus. Összeállította az Esztergomi Főegyházmegye Katechetikai Bizottsága. Szent István T. Budapest 1980, 87 o. A k e r e s z t é n y h á z a s s á g. Rövid összefoglalás a házasság szentségéről. Összeállította a Magyar Püspöki Kar Hitoktatási Bizottságának III. munkacsoportja. Szent István Társulat, Budapest 1980, 47 o.

A tapasztalat és elvi érvek igazolják, hogy alaptalan volt egyesek félelme, akik még a „katekizmus" szót is kerülni akarták, mivel „gyerekes" mellékíze lenne, és a „magolást" segítené elő. Az utóbbi években egyre több felnőtt-katekizmus jelenik meg Európában. Ilyen pl. a német kateketikai bizottság kiadványa: Grundriss des Glaubens. Katholischer Katechismus. (Kösel Verlag, München 1980, 269 o.) Fontos, hogy visszaállítsuk a szó eredeti és igazi értelmét: az első századok keresztényei felnőttként tértek meg, s éppen az ő hitük megalapozását, elmélyítését szolgálta a katekézis. A helyes pedagógia pedig mindig hangoztatta, hogy sok esetben nem elég valamit pusztán megérteni, az anyagot rögzíteni is kell, hogy gyorsan és határozottan tudjunk cselekedni. Az egyszerű, rövid és csattanós megfogalmazás kelléke a helyes tanulásnak. Dicséret illeti a két magyar kiadványt, amelyek kifejezetten is ezt a célt kívánják elérni.

a) A bibliás katekizmus kiterjed a hit főbb kérdéseire. Kiindulásának vagy háromszáz olyan kérdést választottak, „amilyen megfordul a hitét már nagyjából ismerő, de sok mindenre pontosabb, megfelelőbb választ kereső és érdeklődő ember fejében." A feleleteket a Szentírásból merítették. Remélik, hogy ezt idézve a hívő mélyebb és közvetlenebb kapcsolatba jut Isten igéjével, a kereszténység alapokmányaival.

Az anyagot három részre osztották fel, s mindegyiket 12 pontra tagolták. Az első a fontosabb dogmatikai pontokat tárgyalja: Isten, Jézus, Egyház (Jézus tanít), a második a szentségtant és imaéletet (Jézus segít), a harmadik a keresztény erkölcstant (Jézus irányt mutat). A pontok végén rövid magyarázat egészíti ki az anyagot, és imával fejeződik be.

A kérdésfeltevés általában igen jó, tükrözi a mai ember problematikáját. A feleletként kiválasztott szentírási idézetek találóak, rövidek. Néha csak a gondolatot adják vissza, utalva a hosszabb, ill. párhuzamos helyekre.

Esetleges újabb kiadás nyerhet azzal, ha a „szellem" és „lélek" kulcsszavak használata egységesebb lesz (vö. 15., 21. kérdés és a pont végén adott magyarázat), tisztább az erény és kegyelem összefüggése (63. o.) és az örök ill. megdicsőült élet viszonya (11—12. pont). Egy-másik választ is lehetne frappánsabbá csiszolni (pl. a férfi és nő egyenjogúsága: 16., 134. kérdés; a házasság felbonthatatlanságának érve: 133. kérdés). Az ifjabb Pliniust nehéz Jézus kortársának tekinteni (17. o.).

b) A házassági katekizmus néhány bevezető gondolatot ad az ember boldogságáról és a keresztény életről, összefoglalva a hit főigazságait, majd hat pontban tárgyal a házasság szentségéről, a hitvesi szeretetről, az egymásért élésről stb. Igen érdekes a „Figyelem és fegyelem" c. pont és a gyermekáldásról szóló kérdések.

A feleletek hosszabbak, mint az általános katekézisben. Inkább elmélyítő és gondolkoztató jellegüek, ami a házasságra felkészülők esetében valószínűleg jó talajra talál. Csaknem minden pont egy—egy odavágó szentírási vagy irodalmi idézettel végződik. Előnyös a füzet kis formátuma is.

Reméljük, hogy mindkét írás a hívek százezreinek kezébe kerül, és egyetlen házasságra készülő pár sem hagyja el a plébániát a különösképpen nekik szánt katekizmus nélkül. Sőt alkalma lesz ennek nyomán lelkipásztorával megbeszélni mindazokat a kérdéseket, amelyek áttanulmányozása közben Krisztusban egymást szerető fiatal szívükben felmerülnek.

Benkő A.

Szeretetben — boldogan. Felkészülés a keresztény házasságra. Szerk. **Koroncz László.** Szent István Társulat, Budapest 1980, 245 o.

A család — ezen keresztül a nemzet — erkölcsi javát szolgáló, tartalmas és tartós életszövetségre próbálja felkészíteni olvasóját a könyv, amely három fő részre és a függelékre tagolódik. „Kedves Fiatalok" megszólítással közvetlen hangú előszó olvasható, és ugyanolyan hangvételű bevezetővel kezdődik a második és harmadik rész is.

Az első rész — Keresztény vagyok — hittani alapismereteket elevenít fel a katekizáló módszerhez hasonlóan úgy, hogy a kérdést egy-két mondatos válasz vagy utalás, majd a részletesebb kifejtés követi. A szerzők többek között létünk nagy kérdéseivel (Miért élünk? Van-e Isten?), Jézus Krisztus isteni és emberi mivoltával, az egyházzal, az isteni kegyelmet közvetítő jelekkel kapcsolatban keresik és adják meg a választ, sokszor merítve a „könyvek könyvéből", a Szentírásból. A kereső ember vívódásait költőktől vett rövid idézetek érzékeltetik (pl. Babits, Ady, József A., Illyés).

A második rész — Keresztény házasságot kötök — feldolgozási módja hasonló az előzőhöz. Az egyes alcímek (Hitvesi szeretet, Egymásért élünk, Milyen házastársat válasszak? stb.) sok, érdeklődésre számot tartó kérdést vetnek fel. Mégis úgy tűnik, hogy a gyakori kérdésfeltevések, bár legtöbbször a lényegre irányítják a figyelmet, szétaprózzák a mondanivalót. Bizonyos mértékű összevonás talán egységesebb benyomást eredményezett volna. Viszont szépen hatja át a fejezetet a szeretetről szóló tanítás, amely igazi távlatokat ad a házasságnak s a könyv szavaival a következőképpen foglalható össze: „Az életre szóló szeretet nem lehet mástól, csak Istentől. Ő maga a végtelen Szeretet. Igazán szeretni annyi, mint adni. Minden jótettben, amit embertársainknak nyújtunk, saját emberi létünkből ajándékozunk valamit. Ez boldogít bennünket. A szentségi házasság a szeretetben való tökéletes önátadást jelenti."

A „Keresztény családi életet élek" című harmadik rész abban nyújt eligazítást, hogy az Istentől való szeretet jegyében hogyan kell munkálkodniuk a házastársaknak egymás és a családtagok boldogságáért. „Mindennap áldozatot kell hoznod otthonod boldogságáért": közös munkával, imádsággal, szeretetgyakorlással, gyermeknevelléssel, az ünnepnapok megszentelésével. A helyes kapcsolatokat „kifelé" is — szülők, nagyszülők, munkatársak, barátok, barátnők — ápolni kell, mert ezek kölcsönhatásban állnak a családdal. Ugyanakkor a családi élet veszélyektől sem mentes. A könyv leszögezi: minden felmerülő probléma (véleménykülönbség, testi és lelki betegség stb.) emberi jóakarattal, lelkierővel, Istenbe vetett hittel és bizalommal megoldható.

A függeléket jórészt biológus-pszichológus szakemberek műveiből vett szószerinti idézetek alkotják (A legbizalmasabb kapcsolat, A fogamzásmegelőzés módszerei). A jelen munka valláserkölcsös alapon a lelki felkészítésre helyezi a fő súlyt; az elengedhetetlenül szükséges anatómiai ismeretek közlését, illetve a részletesebb felvilágosítást a függelékben megjelölt forrásokra bízza.

Hasznosak a szemléltető jellegű ún. tanmesék és az életből vett történetek, de néhol kissé mesterkéltnek tűnnek (pl. az áteredő bűnnél a földbirtokos esete). Néhány sajtóhiba — főleg fejezetcímben, 59. old. — elkerülhető lett volna.

A Szent István Társulat e vállalkozása nagyban segíti a döntő lépés előtt álló, vallásos fiatalt olyan életszemlélet kialakításában, hogy boldogságát már itt a földön megtalálhassa.

Említésre méltó, ami a könyvből kimaradt: a fedőlapon Michelangelo: Ádám teremtése c. freskójának egy részlete látható. M. G.

Az OMC új kiadványai

Wilhelm Egger: Bevezetés az Újszövetségbe. Ford. Dr. Liptay György. Opus Mystici Corporis Verlag, Bécs 1981. 160 o.

W. Egger: Egy a ti tanítótok. Munkafüzet a Máté-evangéliumhoz. OMC, Bécs 1980, 32 o. Ford. Dr. Cselényi István.

Egger professzor két igen hasznos kiadványának fordításával ajándékozta meg ismét az OMC a magyar közönséget.

Az elsőnek alcíme mutatja már, milyen irányt követ a szerző: „Egyben bepillantás a teológiájába." Nem elvontan tárgyal az újszövetség könyveinek történelmi valóságáról, keletkezéséről, megértésüknek kulcsáról. Lelkületébe akar bevezetni, célját tárja fel, alapgondolatait ismerteti. Evvel segíti elő, hogy az olvasó magáévá tehesse Jézus tanítását, felismerhesse küldetésének gyökerét, megélhesse Isten megváltó tervét Jézus halálában és feltámadásában. Elvezet tehát a történelmi Jézusig, bár hangsúlyozza, hogy az Írások a hit fényében állítják őt elénk, s ezen keresztül juthatunk el mi is gyújtópontjukba. — Egger könyve a bécsi teológiai levelező tanfolyam hallgatóinak szánt előadásait foglalja össze. Szembe kellett tehát néznie a szentíráskutatás mai kérdéseivel: a történelemkritikai módszerrel, az evangéliumok szerkesztésének problematikájával, az egyes szövegek „élet szerinti helyének" (Sitz im Leben) felismerésével stb. Elmondhatjuk, hogy remekül oldotta meg a rábízott feladatot. Velősen, világosan s egyúttal kiegyensúlyozottan vezet végig a legfontosabb problémákon. Éppen ezért nagy haszonnal forgathatják azok is, akik nem tudnak részt venni ilyen kurzuson, mégis kulcsot szeretnének kapni az újszövetség megértéséhez. Csak sajnálni lehet, hogy a szűkre szabott keretek nem engedik meg az újszövetség minden könyvének elmélyítését. A szerző elsősorban az evangéliumokra és Szent Pál főbb gondolataira összpontosítja figyelmét. — A jól sikerült fordítás és az irodalmi utalások magyar vonatkozású kiegészítése még hasznosabbá tette ezt az értékes munkát.

Máté evangéliumához készült munkafüzetében a Lukács-evangéliumnál alkalmazott és bevált elveket követi a brixeni professzor (l. Szolgálat 46. sz.). Jogosan tételezi fel, hogy olvasói már elsajátították a bibliaolvasás s a hozzá kapcsolt közös megbeszélés, elmélkedés módszereit. Az idevágó megjegyzéseket tehát rövidítette ebben a füzetben, s több helyet szentel a mátéi kulcsfogalmak értelmezésének. Így segíti az elmélyülést, anélkül, hogy kész szöveggel elébe vágna a személyes munkának. Sokrétű indítást nyújt a megbeszélés elindítását szolgáló sorokban is. Viszont a Lukács-füzet 10 szemelvényével szemben Mátéból csak nyolc szerepel. Egy példabeszéd és egy az egyházat kifejezetten érintő szöveg elemzése még gazdagabbá tehetné ezt az egyébként szintén sikerült munkát. Szabó László

Carlo Carretto: Városban pusztai magányod. Indítások a szemlélődő imára. Ford. Boros Ildikó. Opus Mystici Corporis Verlag, Bécs 1981, 116 o.

Korunk egyik közismert egyéniségétől (mondjuk, hogy „guru"-jától?) származik ez a mély és gazdag tartalmú könyvecske. Sokáig az olasz Katolikus Akció ifjúsági tagozatának elnöke, majd Foucauld rendjébe, Jézus Kistestvérei közé lép. Először a Szaharában tölt tíz évet, most Assisi mellett remetéskedik. Ugyanakkor írásaival és előadásaival szinte az egész világot bejárja. Ez a kiadvány a Hong Kong-ban 1977-ben tartott előadások gyümölcse. „Órák hosszat beszélgettünk az Evangéliumról, az elkötelezettségről, az imádkozásról. — Carlo testvér — vetette fel a kérdést egy építészhallgató — ... olyan lelkesen beszélsz a szaharai tartózkodásról, hogy azt a benyomást kelted, semmi sem pótolhatja ezt az egyedüllétet. Én nem tudok odamenni. Mit csináljak tehát? ... Miért nem írsz nekünk egy könyvet segítségül, hogy sivatagunkat itt a városban is megtalálhassuk?" „Ebben a pillanatban megszületett szívemben a ‚Puszta a városban' eszméje."

Akik magányosan érzik magukat a városok körengetegében, de még nem tudtak ebből Istennel való pusztai találkozást teremteni; akik a munka terhe alatt úgy érzik, hogy nehezen tudnak imádkozni, és azok is, akik az imádság mélyére szeretnének evezni, új erőt merítenek Carlo testvér útjából. Mert nála sem a külső környezet volt a döntő. Akkor kezdett kivetkőzni biztosnak látszó önmagából, amikor úgy érezte magát, „mint akit futószalaghoz láncoltak, összetörve a mindennapi iga alatt. — Anyám imáira gondoltam, akinek öt gyermek szaladgált a lába körül, és a parasztokra, akik nyáridőben naponta tizenkét órát is kénytelenek dolgozni. Ha az imádsághoz csak egy kevés nyugalomra is szükség lenne, ezek a szegények sosem tudtak volna imádkozni." Derengeni kezd előtte, hogy a lényeg a benső kiüresedésben és a Jézussal való találkozásban rejlik.

Hét témát ajánl, a hét egy—egy napjára. Isten jelenlétéből indul ki (hétfő), országán — a szeretet gyakorlásán — keresztül elvezet a feltámadásig, Jézus ígéretéig (vasárnap). Élményszerűsége magával ragad, lényeglátása szemlélődésre serkent. Aki kicsit is engedi, hogy szíve mélye feltörjön, aki megértette, hogy nem a látszat a döntő, az örömmel veszi kezébe ezeket a sorokat, és engedi magát a puszta magányába vezettetni, hogy ott Krisztust és az embert is megtalálja.

Fényesi Márk

Jézus. Hit és élet füzetsorozat 3. Ford. Jáky Jolán. Opus Mystici Corporis Verlag. Bécs, 1980. 34 o.

Ez a füzet a „Fêtes et Saisons" c. francia folyóirat 325-ik számának fordítása. A kis mű a keresztény hit középpontjáról, Jézusról szól. Megtaláljuk benne a legszükségesebb szentírástudományi és történelmi ismeretek összefoglalását, de nem száraz adatszerűség formájában, hanem olvasmányos, érdekes beállításban. Előnye, hogy számot vet kortársaink nagyrészének járatlanságával a vallást és a történelmet illetően. Számukra, ha jól átgondolják, az előadottak nyomán meglepetésként hathat az a felismerés, hogy a történelem látszólagos logikátlanságában — itt az üdvösségtörténet eseményei világos logika szerint sorakoznak egymás után: a feszült várakozás a Megváltóra, erre következik Jézus csodálatos élete és utolérhetetlen tanítása, majd ehhez kapcsolódik két évezred, az Ő két évezrede, mert Jézus nem emlék, hanem jelenlét.

Külön kiemeljük a Jézus imájáról szóló oldalakat. A plasztikus leírások imájáról a pusztában, az éjszakai ég alatt az Olajfák hegyén és Galileában mély vallásos élményeket kelthetnek.

A szöveget jól megválogatott képsorozat kíséri. Ezek hangulatos keretet adnak a mondanivalónak.

A füzet főként templomi hirdetőtáblák számára készült, de felhasználható bibliaórákon és csoportos megbeszélések alkalmával is. Így járulhat hozzá nem csupán az

egyes hivők krisztocentrikus lelkiségének kialakításához, hanem annak az egyetemes Krisztus-központúságnak tudatosításához is, amelyet a II. Vatikáni Zsinat (Gaudium et spes, 45., vö. Ef 1,10) vall. Kerny Géza

Gánóczy Sándor: A z E g y h á z . Róma 1980, 156 o. (tkk III/1)

A Zsinat a Lumen Gentium dogmatikus konstitúcióban szinte teljesen újrafogalmazta a szokásos egyháztant. Még a fogalmazás fennkölt szépségével is kifejezést adott belső örömének és reményének, hogy az így magára talált és a világnak magát így feltáró Egyház örömet és reményt támaszt mindenki szívében, és Krisztus fénye, megváltó szeretete újra az egész világ reményforrásává lesz.

A würzburgi egyetemen tanító tudós szerző ennek a fontos kérdésnek tanára és kutatója. Elismert Kálvin-szakértő is. Így szabatos, őszinte és hívő könyvét az egész magyar keresztény közösség haszonnal olvashatja és tanulmányozhatja.

A négy fejezetcím világosan megmondja, milyen keretben akart a szerző a „régi és új" lelkiismeretes, szakszerű felmérése alapján helyes képet adni az Egyházról: I. Jézus és az Egyház. II. Újszövetségi beszéd az Egyházról. III. Az egyházi lét elemei a Biblián kívüli hagyományban. IV. A II. Vatikáni Zsinat tanítása.

Módszeréről ezt mondja: „ . . . kérdést intéz a zsinati és szentírási szövegekhez egyaránt, egyforma szakhűséggel kutat mindkét területen hátterek és összefüggések felderítésére. Eközben gondol . . . arra a felelősségteljes hűségre, amely őt a krisztusi és egyházi hit hagyományához köti . . . Célja: nemcsak leírni és átgondolni, hanem egy nagymúltú élő valóságot új önismerethez és öntevékenységhez hozzávezetni . . . egyben hívő is, de olyan hívő, akit nem fog el szorongás, ha értelem és tudomány lépnek a porondra . . . Nyugodt az a tekintet, amelyet az Egyház misztériumára vet, mert felmérte, mi abban az emberi és mi emberen feletti, mi maradandó és mi változó, mi felérthető ésszel és mi érthető csak az istenhit megértésével" (6—7).

Talán jobb lett volna a „közös papság" helyett a szokásos „egyetemes papság" kifejezést használni, és az Isten „úton járó" népét a szokásos módon „zarándok"-nak mondani. Szokatlan — bár érthető — az „agyonjogosított" jelző a 37. o.-on. De ezek a megjegyzések és a mindig idegen nyelven előadó, író professzornak itt-ott nehézkes fogalmazása nem von le semmit a könyv értékéből. Az kitűnő.

Békési I.

Gyürki László: S z e n t P á l a p o s t o l ú t j a i . Ecclesia, Budapest 1980, 350 o.

Dr. Gyürki László olaszfai plébános, a Szentírás szakembere immár második biblikus munkájával jelentkezik. Új könyve mintegy a pár évvel ezelőtt megjelent „Üdvözítőnk szülőföldjén" folytatása. Két kisázsiai utazás élményeiből kiindulva mutatja be a nemzetek apostolának működését, és ezen keresztül bevezet Szent Pál leveleinek olvasásába. Ő maga így határozza meg könyve műfaját az előszóban: „Ez az írás elsősorban nem életrajz akar lenni, s nem is Szent Pál teológiájának a tárgyalása. Szeretnénk elkísérni apostoli útjain azt az embert, aki teljesen a Lélek indításának engedelmeskedett. Ennek során ismertetjük majd a legfontosabb geográfiai és történeti adatokat, amelyek hasznosak lesznek annak a világnak a megismerésében, amelyben az apostol misszióját végezte. Ezek ismeretében majd még jobban megértjük és megszeretjük Krisztus rendíthetetlen apostolát, akinek nincs nyugalma, mert Krisztus szeretete sürgeti. Ezért igyekszik elvinni az evangélium örömhírét minden népnek egészen a föld határáig." Gyürki a lényeges földrajzi, történeti, kultúrtörténeti és biblikus ismeretek összegezésével megrajzolja azt az élethelyzetet, amelyben Pál levelei megszülettek. Jól rávilágít arra, hogy Pál apostol példát mutat a mai evangelizálásban elkötelezett kereszténynek: alkalmazkodás a kulturális körülményekhez, Krisztus misztériumának központi helye az igehirdetésben, a Lélek indításainak követése — ezek azok a lényeges szempontok, amelyeket ma is figyelembe kell vennünk az örömhír

hirdetésekor. A munka kiváló bevezetés az Apostolok Cselekedetei és Szent Pál levelei helyes értelmezésébe. A könyvet számos fekete—fehér (nem a legtökéletesebben sikerült) fénykép, időrendi táblázat és tárgymutató egészíti ki.

Szabó F.

Szilágyi István: Kálváriák. Corvina, Budapest 1980, 143 o. 93 fekete—fehér fénykép.

A kötet szerzője tervező építészmérnök; egykori tanára, dr. Vargha László ny. egyetemi docens ösztönzésére foglalkozik barokk építészetünknek ezekkel az elfelejtett emlékeivel. Eddigi publikációit szakmai körök is elismeréssel fogadták, a szerzőt további kutatásra ösztönözték. Ennek eredménye a most megjelent kötet.

A kálváriákra vonatkozó írott forrásokat és a tárgyi emlékeket a helyszínen lelkiismeretesen kutató szakember első összefoglaló tanulmányát az Építés—Építészettudomány IV. kötetének 1—2. számában jelentette meg. Külön közzétette a szombathelyi kálváriáról összegyűjtött adatait. (Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv I. k. 150.) Most pedig a Corvina kiadó adta közre ízléses kötetben, gazdag képdokumentációval a Magyarország területén található kálváriák leírását, rövid történetét és a hozzájuk kapcsolódó építményeket. A könyv az „Építészeti hagyományok" sorozatban jelent meg Zádor Anna szerkesztésében, Dobos Lajos fényképeivel. A rajzokat Hoppe László, a térképeket és helyszínrajzokat Kiss Marianne készítette.

A szerző művében alapos tájékoztatást ad a kálváriaépítés eszmei hátteréről, a magyar kálváriák keletkezéséről és elterjedéséről, amit a kötet belső borítólapján egy térkép is szemléltet. Kutatásának meglepő eredménye, hogy a magyar kálváriák építtetésében a jezsuita és pálos rend szerepe a jelentősebb. Jóllehet a keresztút felállításának és megáldásának kiváltsága a ferenceseket illette, az ő szerepük elsődlegesen a templomokban található keresztutak terén érvényesül. Az ismertetett tanulmány ezért nagyon helyesen a kálvária és a keresztút különbözőségét, ugyanakkor eszmei kapcsolódását is tisztázza. Külön fejezetben tárgyalja a stációs kálváriákat. Ahol van, ott bemutatja a kálváriához kapcsolódó kápolnákat, szent lépcsőket és remetelakokat. Az olvasó nemcsak a népi vallásosság történetére, hanem az általános magyar művelődéstörténetre vonatkozó érdekes adatokat is találhat, amikor e hiányt pótló könyvet kézbe veszi, továbbá a témakörben való további tájékozódást segítő irodalmat. Nagyon hasznos lenne, ha német és francia nyelven rövid tartalmi kivonatot adott volna a szerkesztő. Ezért a külföldön élő és e témakörben kutató szakemberek lennének hálásak.

S. F.

Akik Krisztus követségében járnak. Kiadta a Magyar Katolikus Püspöki Kar Hivatásgondozó Bizottsága, Budapest, 1981, 342 o.

Lékai László bíborosprímás ajánlásával és Szennay András főapát előszavával jelent meg. Egész munkaközösség műve. Ennek tagjai: Hevenesi János, Brückner Ákos, Horváth Lóránt, Porpáczy Ernő, Rédly Elemér, Szalai János és Vághy István. Célkitűzése a papi hivatások előmozdítása.

A hivatások élesztésére igen sok gondolatot nyújt. Ezek felhasználhatók prédikációkban, szentségimádási órákon, biblikus szentórákon. Találhatunk a könyv lapjain ilyen irányú egyetemes könyörgéseket, valamint egyéb imákat. Számít a szenvedő betegekre is olyan értelemben, hogy türelmes keresztviselésükkel esdjék le a hivatások kegyelmét. Számtalan értékes hivatás első jele már a gyermeki vonzódás az oltár szolgálata iránt, ezért kitér a ministránsok nevelésére. A terjedelmes mű tartalmaz a témával kapcsolatos lelkiolvasmányokat is.

A becsületesség megkívánja, hogy a papi hivatás iránt érdeklődők őszinte felvilágosítást kapjanak, és ne később jöjjenek rá, hogy csak az érem kedvező oldalát mutatták be nekik. Kiadványunk meg is felel ennek a követelménynek. Karl Rahnerrel hirdeti, hogy a jövő papja átvert szívű ember. Viszont éppen szívében stigmával tesz hi-

teles tanúságot az evangélium mellett, és ez az áldozatvállalás az igazi hivatás egyik próbaköve is. Ezzel szemben viszont rámutat az érem másik oldalára. Igaz, hogy szó sem lehet semmiféle helytelen triumfalizmusról, mintha a papság előnyt, kiváltságot, vagy éppenséggel világi hatalmat jelentene, vagy csak igényelne is ilyet, de nem hallgat a hit győzelmes voltáról: „Mert nem adatott más név az ég alatt az embereknek, amelyben üdvözülhetnénk." S a fiatal számára vonzó, hogy egy életen keresztül hirdetheti és szolgálhatja Krisztus feltétlen diadalát. Ez hosszú évezredeken keresztül bontakozik ki. Útja az ősevangéliumtól a Jelenések könyve győzelmi himnuszáig vezet.

Az olvasó ebben a könyvben megismerheti a lelkipásztori munka széles skáláját. S ez ismét csak érzékeny ponton érinti az eszményekre fogékony ifjú lelket. Hiszen rájön, hogy ha észreveszi magában a hivatás jeleit, és ha nem követi a hívó szót, akkor nem egyszerűen egy munkaterületen járul hozzá negatív magatartásával a munkaerőhiányhoz, hanem ennek a vonakodásnak a konkrét következményei is feltárulnak. Anélkül, hogy szentimentális lenne, megjelenhet előtte nagyon is reális lehetőségként olyan gyermekek képe, akik nem lesznek elsőáldozók, mert nincs, aki oktassa őket, jegyeseké, akiket nem indít el senki az igazi áldozatos szeretetközösség útján; az elárvult oltár, az elnémult szószék, és az üres gyóntatószék. Nincs, aki annak rácsán keresztül, a szülők lelkiismeretének felrázásával, megmentse a még meg nem születettek életét. Sok halálos ágy mellett nem áll vigasztaló lelkipásztor.

A műnek szép lapjai szólnak a hazai és külföldi papok felemelő példáiról. Ezekben hatalmas vonzóerő rejlik. Tudjuk, hogy kimagasló papi egyéniség delejes hatása érintette meg Ágostont akkor, amikor megismerte Milánó püspökét. Tanúskodik róla a Vallomásokban Szent Ambrus személyiségének felejthetetlen rajzával. De nem volt ez máshogy Sík Sándor hitével és hivatásával sem. Ő is megénekelte: „Hallottam a placon szólni Pált, hallottam Ágoston és Ottokárt". Az egyháztörténelemnek ezek a nagy alakjai írásaikon keresztül, s még inkább a közvetlen személyes tapasztalat által a hivatás kegyelmének kiváltságos eszközeivé váltak. De vannak ilyenek a névtelen nagyságok között is, mint az az atya, aki huszonkét papot vezetett az oltárhoz, és egy sem hagyta ott a hivatását (239. o.).

Ez a könyv alkalmas arra, hogy ráébresszen mindenkit, aki Krisztus követségében jár, különösképpen pedig a fiatal papjainkat, hogy milyen feladatuk és milyen lehetőségeik vannak a papi és a szerzetesi utánpótlás életfontosságú ügyének szolgálatában.

Kerny Géza

A gyönge Egyházban bizonyítsuk be Krisztus iránti szeretetünk erejét. Ez a szeretet nem kicsinyes és nem farizeusi; ismeri a „szeplőket és ráncokat" az Egyház arcán, de nem számlálgatja őket. A szeretet mindig „mindent elvisel, mindent elhisz, mindent remél, mindent eltűr" — ilyen az Egyház iránti szeretet is, amely örvendezve és szomorúan, felháborodva és csendesen, türelmesen és heves buzgalommal lép fel ennek az Egyháznak érdekében. És aztán éppen ebben a szeretetben megy végbe az Egyház átváltozása nyomorúságból túláradó bőségbe, torzalakból halhatatlan szépségbe, csöndben és feltartóztathatatlanul, egészen az idők végezetéig. (Hugo Rahner)

HALOTTAINK

Zelényi Menyhért, a kassai szeminárium érd. spirituálisa **1980** karácsonyán Eperjesen. A ferences templomban temették. A missziók nagy apostola volt, évenként magyar és szlovák nyelvű évkönyvet is adott ki róluk.

Korompai János László püsp. tanácsos, gerendási pléb. jan. 25-én. Gyulán temették (72,47)

Horváth István tb. kanonok, nagymarosi esperespléb. márc. 6-án (79,49)

Bartalos Gyula érs. tanácsos, ny. pléb. márc. 14-én az esztergomi kórházban. Mátraverebélyen temették (79,54)

Béres Gábor érs. tan. gyémántmisés ny. tornaszentandrási plébános Székesfehérvárott. Működési helyén temették márc. 19-én (84,61)

Varga Imre ny. veszkényi esperespléb. márc. 27-én Mosonszentmiklóson (69,44)

Száraz János ny. plébános, váci egyházmegyés

Helyes László piarista, ny. gimn. tanár ápr. 2-án Kecskeméten. A piarista templom kriptájába temették (67,49,41)

Hajós Gyula Miklós OCD Pannonhalmán. Ápr. 7-én temették Győrött (84,65,60)

Simon Ferenc Cirill OCD ápr. 7-én Attyapusztán. Pápakovácsiban temették (79,59,53)

Borsos Bálint ny. taranyi plébános

Zámbó György ny. balatonedericsi pléb. ápr. 7-én Pannonhalmán (68,44,42)

Faragó Ferenc ny. pléb. ápr. 7-én Marosújvárott (Erdély) (70,45)

Dorn Antal csesztvei esperespléb. ápr. 8-án. Szügyön temették (47,24)

Bánhalmi István érsekcsanádi ny. esperespléb. ápr. 13-án. Baján temették (72)

Keller Lajos lazarista, az irg. nővérek magyar tartományának volt igazgatója ápr. 19-én Pannonhalmán. Rákoskeresztúron temették (95,70,55)

Schmidt János szentistváni esperespléb. ápr. 24-én. Köröstarjánban temették (61,36)

Tomecz József c. kanonok, ny. esperespléb. ápr. 25-én. Óbudán temették (80,55)

P. Banykó Viktor SJ ápr. 28-án Szolnokon. Pannonhalmán temették (69,46,37)

Koltay Lajos bagodi esperespléb. ápr. 30-án (65,39)

Dr. Pataki István Benedek premontrei, ny. segédlelkész máj. 4-én Budapesten. Piliscsabán temették (64,37)

Bellázy Ernő ny. plébános máj. 8-án Ausztriában (85)

Markovits Lajos apátistvánfalvai esperespléb. máj. 13-án (73,46)

Pajthényi Sándor kanonok, esperes, rákosligeti pléb. máj. 29-én. Sopronban, a Szent Mihály temetőben temették (68)

Msgr. Aufsatz Mihály a jugoszláviai Magyarcsernyén máj. 29-én (70,48)

Komáromi Lajos Titusz OSB jún. 10-én Felsősegesden (72,51,45)

Takács Dezső piarista tanár jún. 10-én. Veszprémben temették (71,52,43)

Ólmos Imre OFM plébános jún. 10-én. Rákoskeresztúron temették (74,50)
Füzesi István aldebrői plébános, c. esperes
Lukács István vitkai plébános jún. 15-én. Geszteréden temették (58,32)
Nagy Péter esperes, mocsai plébános Győrött jún. 21-én (88,62)
Márfi Imre vasasszonyfai esperespléb. Szombathelyen jún. 21-én (40,17)
Dr. Kiss István c. apát, a székesfehérvári Papi Otthon igazgatója jún. 28-án. A Hosszú temetőbe temették (75,51)
Nejedly János, a Mária Testvérek rendjének tagja, Bejrútban. A rendi sírboltba temették
Dr. Földes József tb. kanonok, pléb. júl. 10-én Budapesten. Az Új Köztemetőbe temették (68,45)
Gyimóthy Károly protonotárius kanonok, Bp.-krisztinavárosi plébános júl. 10-én. Farkasréten temették (58)
Dr. Széplaky Lajos felső-krisztinavárosi káplán júl. 13-án. Óbudán temették (53,30)
Willesits Ferenc ny. esperesplébános, gyémántmisés, a szombathelyi egyházmegye nesztora, júl. 17-én Budapesten. Szigligeten temették (88,65)
Várhegyi Ernő SDB aranymisés júl. 17-én. Óbudán temették (77,60,52)
Msgr. Gere Vince gyémántmisés, ny. adai (Jugoszlávia) plébános. Júl. 15-én temette Zvekanović megyéspüspök (87,64)
Pataki László tb. kanonok, a szombathelyi Püspöki Levéltár igazgatója, az eukarisztikus kongresszuson részt vevő magyar zarándokcsoport tagja, júl. 19-én szívinfarktusban Lourdes-ban. Pécsett temették
Körös József c. apát, esperes, darnózseli plébános. Júl. 22-én temették (62,38)
Cziráki Géza László OSB júl. 27-én Győrött. A bencés templom kriptájába temették (66,34,30)
Lukács Béla SDB aug. 2-án Pannonhalmán (65,47,36)

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

+

SZUNYOGH XAVÉR FERENC OSB
(1895—1980)

A magyar liturgikus mozgalom atyja, a bencés szellemiség újjáélesztője 1895. május 13-án született a nógrádmegyei Tereskén, az egykori bencés apátság helyén. Édesapja postás volt, akit hamarosan Pestre helyeztek. Lelki fejlődésére a későbbi püspökök: Majláth, Prohászka és Shvoy atya voltak hatással. 1913-ban a Szent Benedek-rendbe lépett. Már teológus korában a bencés klasszikusokat fordítja, és kapcsolatba lép a liturgikus mozgalom vezetőivel. Magyar—latin szakos tanári oklevelet szerez a budapesti egyetemen, a pozsonyin pedig pedagógiából doktorátust. 1918—1920-ig Komáromban tanár, egyesületeket vezet, újságot szerkeszt. 1920/21-ben Komáromújvárosban szervezi meg az egyházközséget. Ebből a rendkívül aktív életből hívja vissza a dispozició Pannonhalmára számvevőnek. 1922-ben Németországban jár, és személyes kapcsolatba lép Romano Guardinivel és Odo Casellal. Hazatérve liturgikus heteket szer-

vez először Pápán a tanítóképzőben, majd Pesten a papságnak és a híveknek is. Hogy mennyire ismeretlen volt akkor még a liturgia, mutatja egy katolikus sajtótermék megjegyzése: „Szunyogh, a nagy letargikus". Ekkor már Kőszegen volt tanár, cserkészparancsnok, kórusvezető. Római zarándoklatot szervez, amelyen Németh László az olasz tolmácsa. 1928-ban a rend budapesti gimnáziumába helyezik. A tanítás mellett tanulmányi kirándulásra viszi tanítványait a pestkörnyéki nyomortelepekre. Előadásokat, lelkigyakorlatokat tart mindenütt, de legszívesebben a Mária-utcában a katolikus háziasszonyoknak és az ottani cselédelhelyezőben, amely később az első magyar liturgikus központ lesz. „A szociális diák" címen kis füzetet ad ki, amelyben nemcsak a címnek megfelelő elveit foglalta össze, hanem az akkori közhangulattal szemben a szomszéd népek megbecsülését hangoztatja.

Édesapja révén felkérik a postások lelki gondozására, rábízzák a rendőrlegénység valláserkölcsi oktatását, majd a villamosalkalmazottakét is. Így nem csoda, ha az egyenruhások közül sokan előre köszöntötték, leállították a forgalmat, vagy a már mozgó villamost. Ami nekünk kisdiákoknak persze nagyon imponált.

Mint tanár nem tartozott a szigorú tanárok közé, de megkedveltette különösen a magyar irodalmat, és az életre nevelt. Az előírásokon és tanmeneteken néha túltette magát, de sok mindenben megelőzte korát, az önálló kutatásra ösztönzött, vagy pl. hanglemezről elemeztünk operákat vagy zeneműveket. Fesztelen óráit teleszőtte aktualitásokkal, utazásainak élettapasztalataival. Egyszer kissé megkésve érkezett az órára, és így mentegette magát: „Most esküdtem Bajor Gizivel!" — Csodálkozásunkra azután hozzáfűzte: „a filmcenzúra-bizottság tagjai lettünk."

Szunyogh atya legnagyobb érdeme kétségtelenül a világszerte terjedő liturgikus mozgalom meggyökereztetése és népszerűsítése Magyarországon. Kapcsolatban állt e mozgalom legjelentősebb képviselőivel. Parsch Pius írja róla a 30-as évek végén lapjában, a Bibel und Liturgie-ben: Magyarországon a liturgikus megújulás és Szunyogh páter egy fogalom. A liturgiát népszerűsítő művei mellett a magyarnyelvű misszálé kiadása egyik legnagyobb érdeme. Még kőszegi tanár korában kis füzetekben jelentette meg a vasár- és ünnepnapi változó miseszövegeket egy kis imakönyv nagyságú állandó résszel. A teljes magyar misszálé ismételt kiadásával és ma is jól használható magyarázataival megérdemelné, hogy egyszerűen róla neveznénk el, mint a német nyelvterületen a „Schott"-ot. De nemcsak könyvtárat kitevő könyveivel, hanem elsősorban élőszóval terjesztette a liturgia ismeretét és szeretetét. Az országnak több mint 300 helységében tartott előadást, missziót, lelkigyakorlatot, triduumot. 12 ezernél is több beszédet mondott. Kezdeti nyelvhibáját szívós kitartással küzdötte le. Nem élt különös szónoki fogásokkal, de tartalmas és gyakorlati mondanivalójával, világos tagolásával mindig lekötötte a figyelmet. Beszédeit sokszor közvetítette a rádió is. Liturgikus beszédei mellett huzamosabb időn át közvetítették szentírásmagyarázatait is. Ezzel és a szentírást magyarázó könyveivel a biblikus apostolságot is föllendítette. Sőt éppen a biblia révén kapcsolatot talált a protestánsok felé is. Csendes nap tartására hívták meg a KIE-be (Keresztyén Ifjúsági Egyesület), és így az ökumenikus mozgalom egyik előkészítő munkásának is tekinthetjük. Szellemes és találó címeket adott könyveinek, pl. a liturgikus év átélését elősegítő hat kötetes — kéziratban maradt — sorozatának: Rorate (Advent), Gloria (Karácsony), Miserere (Nagyböjt), Alleluja (Húsvét), Veni Sancte (Pünkösd) és Deo gratias (Pünkösd utáni idő), vagy szentírást magyarázó sorozatának: Szent Péter Krisztus sziklája, Szent Pál Krisztus szikrája, Hét mennyei üzenet... (az evangéliumok magyarázata kéziratban maradt). Egyik legnépszerűbb kiadványsorozata a szentségekről és szentelményekről szólt. A bilingvis és magyarázatokkal ellátott keresztelési füzetet pl. a papok százai szerezték be, és az anyanyelvet legalábbis részben használva, elővételezték a II. vatikáni zsinat újítását.

Egyik leghőbb vágya volt, hogy a megújuló bencés lelkiségnek és egyben a liturgikus apostolságnak központot, élő példát nyújtó intézményt tudjon alapítani. Szerette volna az ősi kávai apátságot — ahol Szt. Gellért utolsó éjszakáját töltötte — felújítani.

Terve nem valósulhatott meg, de a háború után szüleinek hagyatékából és diákjai munkájával fölépítette Szt. Szabina celláját, ahol azután liturgikus-biblikus lelki napokat tartott.

Kedélye, jó palóc humora sose hagyta cserben. Különösen sok tréfás megjegyzésre adott alkalmat neve és termete. Pesti tanár korában ajánlotta is vékonypénzű rendtársának, Dombos Fülöpnek, hogy cseréljenek nevet. Egyszer a tömegben megjegyezte valaki: „Ki ez az elefánt?" — Megfordulva mosolyogva mutatkozott be: „Bocsánat! Szunyogh vagyok!" Szabinai magányában is, saját maga nyomorúsága ellenére, mindig meg tudta vigasztalni és egy-egy jó anekdotával derűre hangolni a hozzá vetődőket. Némely újítása még barátait és ismerőseit is meghökkentette — bár a zsinat reformja majdnem minden tervét, újítását valóra váltotta —, ilyenkor mosolyogva jegyezte meg: jó, hogy nem az inkvizíció korában született, mert akkor már régen megégették volna. Egy kórházi főorvos mondotta: Szunyogh atyát időszakonként ő mindig kórházba utalná, akkor is, ha nem beteg, mert a betegekre türelme, humora gyógyítólag hat. Pár hónappal halála előtt, amikor lábtöréssel került kórházba, ezzel fogadta egyik látogatóját: „Hát azt már tudom, hogy a következő olimpián nem veszek részt!"

Isten kegyelméből megérte szentelésének 60., majd 1980 nyarán 61. évfordulóját. Budapest egyik legnagyobb templomát, a józsefvárosit zsúfolásig megtöltötték volt tanítványai, tisztelői. Maga beszélt ezeken, de még a mise szövegeit is maga állította össze. Egész életének alapelveit hagyta testamentumul ezekben csakúgy, mint gépírásos körleveleiben is. Utóbbiakkal azokat kereste fel, akiket lelki gyermekeinek, szellemi örököseinek tekintett.

Pannonhalmán halt meg, Budapesten a józsefvárosi templomban volt a beszentelése, és kívánsága szerint szülőfalujában, az egykori bencés apátsági templom szépen restaurált altemplomában helyezték örök nyugalomra.

Szunyogh atyának szellemi örököse és tanítványa tulajdonképpen minden magyar pap, aki a megújított liturgia szerint végzi a szentmisét, ill. minden hívő is, aki abból akar lelki táplálékot meríteni egyéni és közösségi élete számára. Világszerte az a szokás, hogy ilyen esetekben intézményeket alapítanak vagy neveznek el az illetőről, és igyekeznek hagyatékát feldolgozni, kiadni.

Életének egy nehéz szakaszában így írta alá leveleit: Pater Alleluja! Valóban az volt, egész életével Isten dicsőségét akarta szolgálni, és az ő derűjét sugározni.

Galambos Ireneusz OSB

PETRES KÁLMÁN
(1890—1981)

Január 14-én éjjel, életének 91., papságának 66. évében, mélységes nyugalommal és derűs lélekkel viselt hosszas szenvedés után, az Oltáriszentséggel gyakran megerősítve adta vissza hűséges lelkét Teremtőjének.

Gazdag és termékeny papi életének állomásai: Csíksomlyó, Piskitelep, Nagyszeben-Külváros, Kolozsvár segédlelkészi működésének helyei. Majd Marosvásárhelyen hittanár, ifjúsági lelkivezető, a fiúnevelő intézet aligazgatója, Gyergyószentmiklóson zárdaigazgató, később a tanítóképző igazgatója. Marosvásárhelyen intézeti régens, a csíksomlyói tanítóképző hittanára, régense és igazgatója, legutóbb radnóti kanonok-főesperes, plébános.

Hatvanhat éven át sohasem akart egyebet a változatos munkaterületeken, mint Istent, Egyházát a legteljesebb odaadással, elkötelezettséggel életének utolsó leheletéig szolgálni. Olyan pap volt, aki nyugállományra sohasem gondolt, hanem szelíd lelkével Isten jóságát, irgalmát, szeretetét hirdette — a szenvedésben is, mindaddig, amíg Mestere haza nem hívta.

Január 17-én temették a radnóti templomból, 11 órakor érte bemutatott szentmise és szertartás után.

„Velük örvendtem, mikor mondták: Megyünk az Úr házába" (11. zsoltár). Kálmán Bácsi, eljutottál a könnyek völgyén át az örök hazába, szíved vágyának boldog otthonába. Amen.

Gyászjelentése nyomán

A jeles művész, Borsos Miklós a következőképpen örökíti meg önéletrajzában Petres emlékét: „Osztályfőnököm véleménye: ‚Mondtam már, hogy te nem tudsz festeni. A krikszakraszaid csak a prefektus úrnak (Petres Kálmán) tetszenek.' Ez engem meleg jóérzéssel töltött el, mert a prefektus urat nagyon szerettem és tiszteltem. A prefektus úr, ha a nagy játszótéren sétálva meglátott, mindjárt elkérte a vázlatkönyvemet, s én húztam is ki boldogan a zsebemből . . . Füzetem nézegetése közben az arcát figyeltem, melyen észrevehető tetszés nyilvánult meg újabb és újabb rajzaim láttán. Itt és így kezdődött az a hullámzó, hol lanyhuló, hol fölbuzgó rajzolás, s ebből hamarosan visszavonhatatlan szenvedély alakult ki." (Visszanéztem félutamból 65.)

KLÓZIK ISTVÁN
(1904—1981)

Életének 77., áldozópapságának 54. évében a szent Útravalóval megerősítve költözött az örökkévalóságba febr. 17-én, Nagyváradon.

Mint papnövendék nagyon szelíd, buzgó lelkű testvér volt. Ő volt az újoncok magisztere is. Esze vágott, mint a borotva. Legkedvesebb tantárgyát, a Schütz-féle latin dogmatikát csak elővette, az új leckét lassan, figyelmesen egyszer átolvasta, becsukta a könyvet, s jelesre tudta az anyagot.

Pappá szentelése után Érmindszenten, Ady Endre szülőhelyén kezdte pályafutását mint káplán és hitoktató, utána még négy helyen volt hasonló minőségben. 1936-ban plébános lett Bélfenyéren, majd Belényesen, Élesden és Margittán működött 1978. ápr. 1-ig, amikor nyugalomba vonult mint érd. esperes.

Utolsó éveiben agyvérzést kapott. Felgyógyult, de nem volt jól. Egyik jó család vette gondozásba. Érszűkület kínozta, üszkösödni kezdett a jobb lábujja. Az orvosok térdből levágták a lábát, de már nem épült fel.

Temetésén — a váradi kapucinus sírkertben — jó hatvanan voltunk papok, de sokan a hívek is. Gyöngélkedő ordináriusunk, dr. Hosszú László megbízásából dr. Dászkál István kanonok, irodaigazgató temette segédlettel. Szép napsütéses idő volt. Kérjük az Urat, fogadja be országába, ahol a dicsőség fénye ragyogja be lelkét!

Confrater

GALAMB GYÖRGY esperes-parochus
(1905—1980)

1905. ápr. 2-án született Hajdúdorogon, földbirtokos család hetedik gyermekeként. Szülei mélyen vallásos görög katolikusok voltak, ennek köszönhető a komoly papi hivatás, ami korán jelentkezett, és szülei örömmel egyeztek bele, hogy kövesse. Érettségi után Pestre ment, később Esztergomba. Itt fejezte be teológiai tanulmányait. Két évig nem szentelték föl, ez idő alatt Hajdúdorogon végezte áldásos munkáját. Megszervezte a szívgárdát, Kalotot. Hittant tanított. Ekkor érlelődött meg benne a nagy elhatározás: mindent Istennek adni, mindent a lelkekért! Nőtlenül szentelte fel 1937-ben Nyíregyházán Miklóssy István hajdúdorogi püspök. Első állomáshelye Nyírpazony, azután Balkány, Csegöld, Rozsály. Szinte minden helyet ő maga szervezett meg. Ennek

a nagy szervező munkának köszönhető, hogy X. Pius pápa szentté avatására személyre szóló meghívót kapott Rómából.

Mindig a legszegényebb, legelhagyatottabb helyeket választotta, ahová mások nem mentek. Ajtaja mindig nyitva volt a szegények, a bajban lévők számára. Szerény falatját szó szerint megosztotta. Kocsija soha nem volt. Pénzét is mindig elosztotta a rászorulóknak. Soha nem hordta a piros cingulust. Nem szerette, ha esperes úrnak szólították. Végtelenül egyszerű, Istennek élő pap volt.

Működött még Kálmánházán, Hajdúdorogon; innen átjárt Hajdúnánásra. Járta a tanyavilágot, hogy a lelkekbe erőt öntsön. Több mint 100 embert vezetett vissza az Egyházba. Úgy működött, mint egy missziós pap. Azután Eszláron, majd Tiszanagyfalun volt, — itt kápolnát épített. Innen Kokadra ment, ahol a cigányokat patronálta. Szelíd báránnyá változtak, amikor megjelent, bármilyen civakodásban voltak előtte.

Mivel járatos volt a szláv nyelvekben, a püspök Máriapócsra helyezte, ahol szinte állandóan gyóntatta a búcsúra érkező zarándokokat.

Pócson már gyengélkedett, de még egy évig működött. Gyakran végezte szentmiséjét a könnyező Szűzanya oltárán. Végül 1978-ban nyugdíjazták. Ekkor végleg Dorogra költözött, jó testvére házába, aki hűséges gondozója volt haláláig. Agyvérzést kapott. Még felépült annyira, hogy bejárt a görög katolikus székesegyházba misézni. Mint egy óramű, olyan pontosan megjelent minden reggel 7-kor az oltárnál. Miséjére mindig másfél órai imával készült. Bemutatta a szentmiseáldozatot, s együtt hordozta Krisztussal a keresztjét. Egyszer aztán hiába várták a hívek, már nem bírt eljönni, végképp otthon maradt. Készült a halálra — éjjel égett a villany, s ő imádkozott, hol könyv volt a kezében, hol az olvasója.

1980. jún. 13-án — Szent Antal, a szegények pártfogója napján — szűnt meg nemes szíve dobogni.

Egyik híve

LENDVAI GYULA SDB
(1903—1979)

Gógánfán (Veszprém m.) született 1903. júl. 27-én. Az alsó négy gimnázium elvégzése után mint Mária-fiú, késői hivatás került az ősi búcsújáróhelyre, Péliföldszentkeresztre a Szalézi Intézetbe 1923. jún. 4-én. Noviciátusát hat hónappal meg kellett hosszabbítani gyenge egészségi állapota miatt. Az első fogadalmat 1927. febr. 24-én tette le, az örök fogadalmat 1930. márc. 3-án Visegrádon. Teológiai tanulmányait a Szalézi Hittudományi Főiskolán végezte, amely ebben az időben Esztergomtáborban volt. 1934. jún. 24-én szentelte pappá Serédi Jusztinián bíborosprímás Esztergomban.

Értelmes, egyszerű, igaz, őszinte, jóindulatú, egyenes jellemű, minden jóra, szépre fogékony, jámbor lelkületű fiatal volt, és az is maradt mindvégig. Tehetségével és szorgalmával még a teológia előtt pótolta a hiányzó gimnáziumi osztályokat. Valamit értett a zenéhez, s ennek a későbbi időkben jó hasznát látta. Tehetsége megmutatkozott írásaiban, kis alkalmi versek készítésében. (A Don Bosco naptár százesztendős jövendőmondó verseit is többször ő írta.)

Vezető, elöljárói tisztséget nem viselt. Inkább a háttérben húzódott meg, és szerény keretek között dolgozott, tette, amit rábíztak és amit tehetett.

Mindenkivel szemben kifogástalan és igen finom modort tanúsított. Egyformán szépen beszélt és bánt az emberekkel. Mindig átlátszó életű és igyekezetű buzgó szerzetes és pap volt, Don Bosco hűséges követője. Bölcs életszemlélettel meg tudta különböztetni a lényegest a lényegtelentől, a körülötte folyó kis életek alakulását és a világban kavargó nagy történelmet is ilyen lényeglátó bölcsességgel nézte, s tudta, hogy mit hová kell helyezni. Kötelességeit lelkiismeretesen teljesítette. Az elöljárók, a rendtársak várakozásának igyekezett megfelelni. Istent mindenekfölött szerette, a

Szűzanyát nagyon tisztelte. Társaságunkhoz ragaszkodott, a fogadalmak és szabályok szellemében élt. A lelkieken volt mindig a hangsúly. Az anyagiakhoz nem értett. Nagy számtani tudásával képtelen volt kiszámítani, hogyan is lehet száz forintot elkölteni . . .

Soha senkit nem bántott. Ha őt bántották, elviselte. Ha néha erélyesebben lépett is fel, annak megvolt az oka, és ebben is mértéket tartott, mint mindenben.

Különböző intézetekben működött: Visegrád, Óbuda, Esztergomtábor, Gyula, Szombathely, Tanakajd, Nemesbőd.

1950-ben hazaköltözött a szülői házba. Majd Bucsu község megbízott lelkésze volt nem egészen egy évig. Temetésén a mostani plébános az egyházközségi képviselőkkel és a kántorral képviselte a községet. A sírnál így méltatta: „Az Alpesek tövében lévő kis község temploma körül ma is összegyűlnek a férfiak, és sokszor emlegetik Gyula atyát. Az énekkart külön szeretettel szervezte és vezette." Az általa bevezetett Keresztények Segítsége misét ma is végzik minden hónap 24-én.

Külön örőme volt, hogy a missziókban dolgozó rendtársaival levelezhetett. Ennek tudható be, hogy sok szentmisét végzett a missziókért.

Öt község kántora volt: Gógánfa, Zalaerdőd, Dabronc, Keléd és Hetyefő. Gyalog, kerékpáron, kismotoron jött. Útszélen szerelte járművét. Nem stipendiumért, nem fuvardíjért, hanem a kötelességteljesítés örőméért jött. Halálával nagyon szegény lett ez a vidék, mert hallgatnak orgonái, és nem jön „az Atya!"

Ápr. 9-én, nagyhétfőn ment a gógánfai körorvoshoz. A rendelőből a kórházba vitte a mentő. Előtte is, a kórházban is elintézte lelki ügyeit. Szentkenettel megerősítve — bár nyilvánosan is felvette a templomban — ápr. 20-án reggelre halva találták a kórházi ágyon. Olyan csendesen ment el, mint amilyen csendesen élt. Békefi László sümegi prépost temette 24-én. Koszorúkkal feldíszített sírját elhagyva eszembe jutott, hányszor kért egy kis zöldet, virágot, hogy elvigye a Szűzanyának. Igen, kis szobájában a Szűzanya előtt mindig volt valami, vagy téli zöld, vagy nyári virág . . .

A rendtársak zöme Budapesten búcsúzott tőle koncelebrált szentmise keretében, ahol Márton Béla noviciustársa mondott róla meleg, őszinte részvéttől átitatott megemlékezést.

A zalaerdődiek úgy határoztak, hogy emlékét a templomban is megörökítik, a plébánosok márványtábláján. Az újonnan állított emléket éppen a papi hivatások vasárnapján, 1979. máj. 6-án áldotta meg a falu plébánosa. Confratres

KOVÁCS GYULA pápai kamarás
(1897—1980)

A szeles, havas időjárás ellenére is csaknem 40 pap kísérte utolsó útjára december 27-én. Szép temetése volt. Még Egerből is jött küldöttség Csontos Barna apát vezetésével, akivel jó barátság fűzte össze. Ott volt Magyar Ferenc, az Új Ember szerkesztője, akit még káplán korában Gyula bácsi vezetett, s állított bele a működésbe. Egy kis falu plébánosa volt, híveinek száma az ezret sem érte el, de a lélek, amely benne dolgozott, messze túlszárnyalta a község határait.

Testvérei közül még ketten lettek papok. (Zoltán öccsét 25. számunkban búcsúztattuk.) A rozsnyói szemináriumban kezdte tanulmányait, de 1918-ban Egerben folytatta, mint negyedéves teológus. Az akkori háborús légkörben igyekezett a jó szellemet erősíteni. A főduktorral (Péczeli Imre) egyetértésben kivitték az elöljáróknál, hogy a napi elmélkedésre negyedóra helyett félórát kapjanak; az étkezés idején lelki könyvet olvassanak az ebédlőben; körlevelet intéztek a többi szeminárium növendékeihez, hogy ragaszkodjanak a papi nőtlenség eszméjéhez.

Az Úr ügye iránti buzgóság vezette egész életén át. Imádságos, a gyakori szentáldozást, Jézus Szíve tiszteletét terjesztő pap volt. Első kápláni helyén plébánosa ki-

fogásolta, hogy „sok ostya fogy". Vett lisztet, ostyát süttetett, de a szentáldozások számát nem engedte csökkenni. Figyelme hamarosan a falusi fiatalság felé fordult. Meg akarta tartani őket hitükben, magyarságukban. Bubnics püspök tudtával megszervezte a „Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület"-et (SZKIE). Több száz helyi szervezetben folyt a tanítás, jóra nevelés. 1932-től az „Ifjúságunk" c. havilap útján is tanította, vezette őket, jól megválogatott segítőtársaival. Jó szónok volt. Gyűléseken, templomokban beszélt. A lényegeset mélyen bevéste hallgatói lelkébe. Közben cikkeket írt több helyi lapba. Néhány lelki könyve is megjelent. (S. O. S. Térj meg! Szabad egy szóra?)

1934-ben foglalta el a tornagörgői (ma Hrhov) plébániát. Választása azért esett e kis helyre, hogy a mozgalmi élet munkájának is eleget tehessen. Híveinek élt, lelkükkel törődve, de nemcsak lelkükkel. Az ifjúságnak kultúrházat építtetett. Jövedelmét jótékonykodásra fordította. Az első péntek szinte ünnep számba ment. Utolsó éveiben reggel 3—4 órakor már a templomban volt, hogy a munkába menők is gyónhassanak, áldozhassanak. Jöttek is, nem hiába várta őket.

1949-ben börtönbe került. Ott agyvérzést kapott, de felszívódott. Lába azonban lassan sorvadni kezdett. Bottal, majd 1975-től mankóval járt. A feltámadási, úrnapi körmeneten két erős férfi tartotta, amíg ő az Oltáriszentséget vitte. Erős akarattal végezte munkáját. Minden gyermek be volt iratkozva hittanra. Hittanórát el nem hagyott volna. Ha a kocsi nem jött érte (a református lelkész vitte, mert egy időben volt a hittan), akkor gyalog ballagott mankóival az iskolába. Aranymiséjére új harangot akart venni, de nem sikerült. Hívei azonban renoválták a templomot, plébániát.

Egy szintén sokat szenvedő paptestvére írja: „Igaz, önzetlen barát és paptestvér volt. Hónapokon keresztül imádkoztatta híveit, ministránsait értem és édesanyámért. Hetenként kaptam tőle a levelet, még a kórházba is Pozsonyba, bátorított, vigasztalt, írta az egyházmegyei újságokat. Dec. 22-én, halála délutánján még olvastam legutóbb érkezett levelét."

Csendben ünnepelte gyémántmiséjét is. Nem akart nyugdíjba menni, mert tudta, hogy nem lesz a községnek papja. Szolgálatban akart meghalni, és ezért szorgalmasan imádkozott is. Meg is kapta ezt a kegyelmet. Dec. 21-én még elvégezte vasárnapi szolgálatát, két szentmisét mondott szokás szerint. Este rosszul lett, és hétfőn, 22-én délután megszűnt földi élete.

Hívei szerették. Hogyne, hiszen 46 évig vezette őket. Rossz lábával nagyon nehéz volt számára a közlekedés, fel a hegyre, de áldozatos hívei, akik közül vagy 70 család volt már autós, beosztották egymás közt a szolgálatot, és a plébánia ajtajából autón vitték föl a sekrestye ajtajáig, majd hozták vissza szeretett lelkiatyjukat.

A temetési szentmisén Belák Zoltán káptalani helynök beszéde után hangszalagon az ő beszéde hangzott fel: „Kedves híveim! Én már elmentem, de ti is utánam jöttök mindnyájan . . ." Bocsánatot kért tőlük, buzdította őket a hitben való kitartásra.

A község száz személyes ebédet adott a temetés résztvevői, természetesen elsősorban a papság részére.

Hívei már évekkel ezelőtt megcsináltatták síremlékét, hogy közöttük pihenjen. Ott maradt köztük, elődje sírhantja mellett.

Kovács Jenő

NÉMETH ANTAL P. PIUSZ OFM
(1903—1980)

A Sopron megyei Fertőrákoshoz tartozó Piuszpusztán született 1903. júl. 15-én mélyen vallásos szülőktől. Édesapja fegyőr volt. Édesanyja Boldogasszonyból származott, s a tőle kapott feszületet haláláig kegyelettel őrizte.

Papi életének állomásai: Zalaegerszeg, Veszprém. Hévizen kihelyezett káplán. Közben kisegített Búcsúszentlászlón, Andocson és Nagykanizsán. 1931—36-ig Budapesten.

Majd 1936-tól az esztergomi ferences gimnázium történelem—földrajz tanáraként sugározta ferences szívének melegét a fiatalok felé. 1950—53-ig Szentendrén tanított, utána haláláig ismét kedves városában, Esztergomban élt.

Mindnyájan épültünk szerénységén, igénytelenségén és fáradhatatlan munkaszeretetén. Mindenkinek hűséges, jó testvére volt. Sok kedves emberi megnyilatkozása, derűs mosolya és bája átszőtte életünket. Olyan testvérünktől búcsúztunk, akinek élete méltán beleillenék a Fiorettibe, Szent Ferenc Virágoskertjébe. Első fogadalmától kezdve Szent Ferenc példája, tudatos egyszerűsége, szerénysége, derűs felfogása, szelídsége vezette az élet napfényes ösvényein és sebeket fakasztó keresztútján egyaránt.

Hű maradt Jézus Krisztus evangéliumához; ezért tudta igazán szíve mélyéből szeretni rendtársait és rendünket, felebarátait és növendékeit. Elismerést érdemlő értékes munkát végzett, mert hagyta, hogy Krisztus irányítsa. Fiatal pap korában — leküzdve minden büszkeséget — vállalta, hogy Szent Ferenc alázatos példájára házról házra járjon és alamizsnát kérjen a szent cél érdekében.

Krisztusi szeretettel nézett növendékeire, jó katolikusokká akarta nevelni őket, és lelkifurdalást érzett, hogy megtett-e ezen a téren minden tőle telhetőt. Ferences türelemmel és jósággal törődött a rábízott öregekkel és betegekkel. Mint az esztergomi Szent Antal ferences szeretetotthon igazgatója (1945—50) személyesen végezte számukra a gyűjtést az ostrom alatti és utáni nehéz években.

Egyszerű, de a lélek mélyéből fakadó szavakkal vigasztalta azokat, akiket megtört az élet. Ezért keresték fel oly sokan a gyóntatószékben. Szívesen kisegített plébániákon (Bernecebaráti, Soroksár, Mogyorósbánya stb.). Sokakat vezetett ki bölcsességével gondjaik útvesztőjéből, sok növendéket tartott vissza jó tanácsával a komoly ballépéstől. Külsejében, szobája berendezésében ferences egyszerűségre törekedett. Bár a Rend bizalma rendi tanácsossá és vikáriussá is megtette, ő mégis egyszerű közlegényként kívánt szolgálni, és soha nem fűtötte érvényesülési vágy.

Nagyon szerette a tudományt. A múzeumi előadásoknak még betegen is a legszorgalmasabb látogatója volt. Kiváló búvára volt a középkori magyar egyháztörténetnek és a rendi történetnek, s erre nagy kedvvel tanította a rend kispapjait. Sokat búvárkodott a veszprémi egyházmegyével kapcsolatosan, sok adatot összegyűjtött.

Jó nevelő is volt. Egyszerűen önmagát adta, mint a forrásvíz. Akiről növendékei megérzik, hogy egyenes gondolkodású, tiszta szívű és szereti őket, annak fáradozását ők is szeretettel viszonozzák. Szent volt előtte a nevelői hivatás, igazi krisztusi küldetés, vagy ahogy a zsinat mondja: apostoli tevékenység.

Alázatossága és szerénysége mögött meghúzódó hősiességéről tanúskodik az az utolsó 8—10 esztendő, amikor oly közel került a szenvedéshez. A szenvedésben nemcsak szükséges rosszat látott, nemcsak töviskoronának tekintette, hanem a győzelem koszorújának is. Nyugodtan fogadta a Haláltestvér közeledését, a betegek szentségével ismételten megerősítve.

1980. dec. 11-én, gyászszolozsma és koncelebrált szentmise után helyeztük el testét a boldog feltámadás reményében az esztergomi ferences templom kriptájába. Végakaratában kedvesen írta: „A jó Isten fizessen meg mindenkinek az értem végzett szentmiséért, keresztúti ájtatosságért, minden imáért, fohászért. A gyászért, utazásért és minden legkisebb fáradságért."

Confrater

P. SCHWARZFELDER IMRE SDS
(1904—1981)

A szalvatoriánus rend hosszú ideje külföldre szakadt tagja Kozármislényben, Pécs közelében született 1904. febr. 27-én. 1926-ban képett be az Isteni Üdvözítő társulatába. 1927-ben tette első fogadalmát. Noviciátusa után teológiai tanulmányait a passaui filo-

zóftai—teológiai főiskolán végezte. A passaui dómban szentelték pappá 1932. márc. 13-án. Szerzetesi életének első idejében a rend plébániáin, Temesvárott működött. A „bécsi döntés" után Magyarországra jött, majd a visszacsatolt Újverbászon (Bácska) az ottani állami magyar gimnáziumhoz tartozó fiúinternátust a nehézségek ellenére is hihetetlen energiával és rekordidő alatt felépítette. Az újabb változásig ő volt azután az intézet igazgatója. 1945 után átmenetileg NSZK-beli rendházainkban, majd Belgiumban tartózkodott. Végül a kolumbiai Cartagenában, a rend ottani házában működött, főleg mint német nyelvtanár. Harminckét évig tanított a város különböző iskoláiban. Hosszú betegség után végül is agyvérzés vitte el, 1981. febr. 9-én. Másnap temette az ottani érsek, 12 pappal koncelebrálva, a városi temetőben.

Baranyai sváb családból származott, szeretett építeni, szervezni, ma azt mondanánk, jó „menedzser" volt, — míg temperamentuma Kláver Szent Péter földjén le nem higgadt.

Rendtársai Bécsből és Cartagenából

BOGNÁR MIKLÓS LUDOLF O. Praem.
(1923—1980)

A zalamegyei Kálócfán született. Középiskoláit a keszthelyi premontrei gimnáziumban végezte; 1941-ben érettségizett. Még ugyanabban az évben öltötte magára Szent Nobert fehér ruháját Csornán, ahol noviciátusát s teológiai tanulmányait végezte. Kovács Sándor szombathelyi püspök szentelte pappá 1946. június 16-án. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta, és természetrajz—földrajztanári oklevelet szerzett. 1948-tól káplánként működött a budapest-tisztviselőtelepi plébánián. 1950 után egy budapesti gyárban helyezkedett el mint asztalos segédmunkás. Szívós kitartása itt is meghozta gyümölcsét. Munkája mellett, újabb tanulmányok végzésére hetenként kétszer Sopronba utazott, ahol 1973-ban megszerezte a faipari mérnöki diplomát. Ezáltal helyzete a gyárban megszilárdult. Emellett még arra is futotta erejéből, hogy mint okleveles karnagy, vasárnaponként az egyik budapesti templomban énekkarával emelje az istentisztelet fényét. Két évvel ezelőtt súlyos szívinfarktus érte. Kényszernyugalomba kellett vonulnia, de továbbra is vezényelte szívéhez nőtt énekkarát, utoljára 1980 Krisztus Király ünnepén. December elején rosszabbul lett, s ezért kórházba kérte magát. Ott halt meg agyvérzésben 1980. dec. 14-én.

Szívós kitartás, rendi testvéreihez való melegszívű ragaszkodás és az adott szó szentsége jellemezte egyéniségét. Ez utóbbit rendfőnöke, Simonffy Jenő prépost is nagyra becsülte benne. Egykori újoncmestere pedig a következő jellemző esetet jegyezte fel róla: Az 1945-ös nehéz közlekedési viszonyok között otthoni látogatásra kapott engedélyt. Nagyboldogasszony ünnepén letelt a szabadság. Az előestén még üres volt a szobája. Már feladtuk a reményt, hogy ő vezethesse a kispapok énekkarát e nagy ünnepen. Augusztus 15-én reggel 6 órakor — hihetetlen közlekedési viszontagságokon törve át magát — mégis ott volt a kápolnában. Ez a megbízható helytállása harminc éven át jelentett garanciát plébánosa számára is, hogy énekkarával mindig ott lesz a vasárnapi szentmisén.

Két évvel ezelőtt beteljesedett szíve álma: Rómába látogathatott, ahol rendi testvérei között újra „fehéren és kéken" járhatott. Most hogy eltávozott körünkből, a Szűzanya színeiben mondhatja el Fiának, mennyire szerette Édesanyját.

Confrater

KUNTÁR JÓZSEF piarista
(1899—1978)

A megboldogult 1899. január 11-én született az osztrák határ melletti Rábakethelyen földműves családból. Szüleit korán elvesztette. Gimnáziumi tanulmányait a szomszé-

dos Szentgotthárdon végezte. Igen küzdelmes gyermekkor után már 17 éves korában behívták katonának, s így részt vett az első világháborúban. Az érettségi vizsgát katonaként gyorstanfolyam keretében tette le. 1921-ben, utazás közben hosszabban elbeszélgetett egy piarista atyával, s gondviselésszerűen ennek hatására kapta hivatását.

Így viszonylag későn, 22 éves korában lépett a Rendbe (1921. aug. 27-én). Pappá szentelése (1927. jún. 26) és a tanári diploma megszerzése után a Rend debreceni, szegedi, tatai és kecskeméti intézeteiben tanította szaktárgyait, a történelmet és eleinte kisebb mértékben a latin nyelvet is.

Legkedvesebb működési helye Tata volt. Leginkább itteni tanítványaival, de a debreceniekkel és a szegediekkel is tartotta a kapcsolatot, érettségi találkozóikon szívesen, szinte hivatásszerűen megjelent. Kecskeméten vonult nyugalomba 1960 szeptemberének elején. Utána készségesen segített a fiatalabb rendtársaknak a diákotthoni tanulók stúdiumi felügyeletében. Még idősebb korában is készségesen segített a templomi munkában, és szívesen tevékenykedett a rendház kertjében. 1978. október 3-án halt meg — néhány napos betegeskedés után — csaknem 80 éves korában.

Kuntár József atya mindig csendesen, szinte visszavonultan élte szerzetes-tanári életét. Igyekezett soha senkinek sem terhére lenni. A szomszédságában lakó rendtársak legtöbbször azt hihették, hogy nem tartózkodik a szobájában, annyira nesztelenül élt cellájában. Csendes visszavonultsága nem jelentett szófukarságot, a közösségben beszédes volt, különösen az érettségi találkozókról visszatérve.

A tanári lelkiismeretesség és pontosság mintaképe volt. Nem egyszer éjfélig készült a tanítási órákra, hogy az új pedagógiai követelményeknek és az új tananyag kívánalmainak megfeleljen. A közösségi összejövetelekről, sem a tanítási órákról soha nem késett egyetlen percet sem. A szerzetesi szabályokat pontosan megtartotta, példaadó volt a rendi fegyelemben. A nyilvánosság előtti külső életet kerülte. Belső, komoly életre törekedett.

Valami nehezen megfogalmazható kedves merevség mindig jellemezte egyéniségét, különösen idősebb korában. Ebben a magatartásában tiszteletre méltó meg nem alkuvása, határtalan becsületessége és tisztalelkűsége rejtőzött. Nehéz helyzetekben gyakran ismételt mondása volt: „Contra spem in spem". Ezzel a töretlen akaraterő és állandó munkakedv fontosságát hangsulyozta. Lelkiismeretes iskolai munkája, a szerzetesi fegyelemben tanúsított hűsége és kristálytiszta jelleme mindenkor buzdítást és példaadást jelent.

Confrater

Dr. TELLER JÓZSEF piarista
(1902—1979)

Testvérünk csendes és hűséges szolgálatban élte le közel nyolc évtizedre terjedő életét.

Etyeken (Fejér m.) született 1902. ápr. 3-án. Érettségi után lépett a Kegyes Iskolák rendjébe. Tanulmányaiban tanúsított szorgalma alapján újmisés évét (1926/27) Bécsben tölthette. Képzettsége és pedagógiai rátermettsége révén 7 évi nagykanizsai tanárkodás után Budapestre került. Itteni intézetünkben működött 1933-tól 1948-ig. Többször volt osztályfőnök. Szaktárgyait következetes igényességgel tanította és kérte számon. Ezért később hálával emlegették volt tanítványai.

Az iskolák államosítását követő két évben segédlelkészként működött. A pasztorációban mindig készségesen vett részt továbbra is, különösen a gyóntatások vállalásával. Halála előtt egy héttel még több misét végiggyóntatott az egyik külvárosi templomban.

Mint nyugdíjas szívesen adott magánórákat, így élete utolsó hetéig tanított Kalazanci Szent József hű fiaként. Volt tanítványai és más felnőttek örömmel vették igénybe tanítását, vagy hozták hozzá külön németre fiaikat, mert tudták, hogy kitűnő né-

met tanár. Fiatalabb rendtársai is mindig bizalommal fordulhattak hozzá, és számíthattak szakszerű segítségére. Az utolsó időkig rendszeresen kért és kapott külföldön élő rokonaitól szakkönyveket és lelki irodalmat.

Tanítványain kívül nagyon szűk körben érintkezett emberekkel. Sokat olvasott, meglepően tájékozott volt a legújabb események, problémák terén is. Zárkózottsága mögött meleg szív, egyenes, tiszta, istenfélő lélek lakott. Munkáját is, imáit is pontosan és gondosan végezte. Kedves imája volt a mindennapi szentolvasó. — Megható volt magas életkort megért édesanyja iránti szeretete. Rendszeresen hazajárt szülőfalujába, és kemény kétkezi munkával segített odahaza.

Aranymiséjét nemcsak idehaza szülőfalujában, hanem külföldre szakadt testvére családjával Mariazellben is megünnepelte.

Rövid, egyhetes nehéz szenvedés után hunyt el a Széher úti kórházban 1979. jan. 8-án. Kérésének megfelelően Etyeken édesanyja mellé temették.

Confratres

ÉLŐ JÓZSEF
(1918—1980)

„Beharangoztak" ... — Ezt nem ő mondta. Ő az első agyérgörcsére mondta, hogy „elsőt harangoztak"; a súlyos bénulást hozó második görcsre mosolyogva mondta: „másodikat harangoztak". Csendes, szerény, a kegyelemből „élő" szolgája volt az Istennek. Nyílt minden szépre és kész minden jóra. 26 évet töltött Pakodon. Szerette a gyermekeket, különös gondja volt a hitoktatásra. Szerette híveit, egész tehetségével szolgálta őket. Az Úr házának ékességét csodálatra méltó türelemmel szerette. Mind a temploma, mind a plébániája olyan vizes volt, hogy alig fejeződött be egy-egy felújítás, már elölről kezdhette. S kezdte. Ugyanígy építette a lelkek templomát. Lelkiismeretességére jellemző, hogy az új liturgia énekeit magnóra énekeltette, s úgy tanulgatta a prefációkat.

Hogy mennyire szerette paptestvéreit, azt az is bizonyítja, hogy a nyár folyamán, amikor papi lelkigyakorlat tartására indultam, még benéztem hozzá. Azzal engedett tovább; „minden imámát és betegségemet felajánlom értetek". — Legyen kedves az Úr előtt ez az áldozat.

A „beharangszó" nem érte készületlenül. Krisztus Király előtti szombaton szerette volna megünnepelni hiveivel a csodásérem 150. évfordulóját. Ekkorra már kórházba került, „a kereszt oltárára". Hálás örömmel fogadta a szentségeket. Utána így szólt: „Rosszullétem éjszakáján (egy egész éjszaka a földön feküdt) volt időm felkészülni a hazamenetelre; olyan szívesen mentem volna; olyan szívesen mennék." Szerette az Isten és meghallgatta, hiszen sokat imádkozott életében.

Koporsója mellett megköszönte munkálkodását a veszprémi püspök és segédpüspök; és hívei. — A hívek búcsúzójában elhangzott a következő mondat is: „Bocsásson meg, ha szava sokszor a pusztában hangzó és a lelki pusztaságban elveszö hang volt. Bocsásson meg, ha az elvetett mag nem mindig hullott jó talajba."

Mivel is könyöröghetnénk mással, mint a csodásérem fohászával: „Ó bűn nélkül fogantatott Szűz Mária, könyörögj érettünk, kik hozzád menekszünk!"

Gy. G.

Dr. RÁCZ KÁROLY BONAVENTURA OSM
(1914—1980)

Az árpádföldi Szent Anna templom bejárata mellett fekete lobogót lengetett a csípős novemberi szél. Ez a látvány fogadta a kis templomot zsúfolásig megtöltő gyászolókat. A családtagok, a barátok, szerzetes és paptestvérek mellett működése korábbi állomásairól, még Mindszentről is érkeztek hívek. Búcsúzni jöttünk Károly atyától,

akit az Úr 1980. okt. 11-én, életének 67., szerzetespapságának 43. évében váratlanul magához szólított. Az újpesti Megyeri úti temetőben kísértük utolsó földi útjára, végakarata szerint. Megrendítő szavakkal vett végső búcsút tőle dr. Brunári Ferenc prelátus, egykori hittanára, aki papi útjára indította. Külön búcsúztatták az egykori szolgálati helyeiről jött küldöttségek azoknak a híveknek képviseletében, akik olyan sok év múltán is emlékező szeretettel gondoltak rá.

Négy évtizedes papsága Szent Péter székénél, Rómában kezdődött. Hosszú tanulmányok után itt szentelték pappá 1938. április 16-án. Itt tett fogadalmat is a Szervita Rendben, hogy életét a Boldogságos Szűzanya szolgálatának szenteli. Még ugyanabban az évben a filozófia doktora lett. A második világháború éveiben egy vöröskeresztes kórházvonaton szolgált. Nemcsak papi hivatását, gyakorolta, hanem ha szükség volt rá, ha sok volt a sebesült, a műtőben is segédkezett. Sokszor a tűzvonal közelében, a bombázók árnyékában.

A háború után 1946-ig a Szervita Rendben tevékenykedett, majd Törtelen lett segédlelkész. 1947-ben hittanár Kunszentmiklóson, 1947 és 1952 között Mátyásföldön segédlelkész. 1952-től 61-ig Kispest-Wekerletelepen plébános, majd 1961 és 63 között Mindszenten kerületi esperes. 1963-tól 1972-ig az Újpesti Szent József Egyházközség plébánosa, érd. esperes. Élete utolsó évtizedében tapasztalt és bölcs vezetője az árpádföldi híveknek. Ő szépítette meg a kedves kis templomot, renováltatta a plébánia épületét. Sok terve volt még. Többek között azon fáradozott, hogy egy orgonával váltsa fel a templom öreg harmóniumát. Ezt már nem tudta megvalósítani. Hosszú külföldi útról indult haza, de Isten akaratából nem evilági, hanem mennyei hazájába érkezett meg.

Nagy űrt hagyott maga után. Alapos és rendkívüli műveltsége, az élet minden területére kiterjedő érdeklődése élete utolsó pillanatáig megmaradt. Igehirdetésében is átfogó tudása és sokoldalúsága tükröződött. Ez a tudás és alaposság párosult benne a meleg papi és emberi szívvel, igaz emberségével. Tudta, hogy nem a külsőség az igazán lényeges. „Mindig fontosabb emberségesnek lennünk, mint jómodort mutatnunk" — mondta gyakran. Mindamellett nem volt szükségtelenül érzelgős. Határozott és elvei mellett minden körülmények között kitartó, híveiért, barátaiért, tanítványaiért bátran síkra szálló személyiség volt. Megdöbbenve állt a világon mindinkább eluralkodó embertelenség előtt. Tudta, ennek legfőbb oka, hogy nincs méltósága az emberi személyiségnek. Mert nincs méltósága az emberek között Istennek. Tudta, hogy csak az Istenben való hit vezetheti a helyes útra a világot. Nekünk, hívő embereknek kell a legtöbbet tennünk ennek érdekében.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében őrizzük meg Károly Atya emlékét szívünkben.

Balogh László — Schalk Gyula

P. ECKER JENŐ JÓZSEF SJ
(1888—1981)

1888. február 21-én született Kőszegen. Édesapja vaskereskedő volt. Mint egyházmegyés kispapot szentelték pappá 1910. június 26-án. Az első világháborúban katonalelkészként szolgált. A háború alatt érlelődött meg benne szerzetesi hivatása. 1921. augusztus 13-án lépett a Jézus Társaságába. Szegeden végezte a noviciátust P. Müller Lajos vezetése alatt. Majd éveken át operáriusként működött. Néhány évet az amerikai Egyesült Államokban töltött, mint a magyar katolikusok lelkipásztora. A harmincas évek közepén tért vissza Magyarországba, és az újonnan létesített hódmezővásárhelyi plébánia első plébánosa lett. Innen került Erdély északi részének visszacsatolása után a szatmári rendházba, ahol közel négy évtizeden keresztül végzett igen eredményes lelkipásztori munkát. A környékbeli papok is szívesen keresték fel az egyre népszerűbbé való jó atyát.

A hetvenes évek közepétől kezdve már gyengélkedett, úgyhogy 1976-ban a szenvedés vasárnapján a hívekkel együtt felvette a szentkenetet, majd kevéssel halála előtt, 1981. január 21-én a székesegyház plébánosa újból részesítette őt e szentségben. Öt éve már csak szobájában tudott misézni, ebben hűséges ápolója, Schmidt testvér volt mindig szíves segítségére. Utolsó szentmiséjét 1981. január 19-én celebrálta. Még január 29-én elvégezte szentgyónását. Január 31-én, hajnali két órakor elvesztette eszméletét, és délután három órakor csendesen elszállt testéből a lélek. Schmidt testvér halála pillanatában is ott volt mellette. A beteg atya az utolsó napokban minden este megköszönte minden fáradozását. Élete utolsó hat napján különösen sokat szenvedett. Az ételeket nem tudta már magában tartani, és a vizelete véres volt. Valószínűleg rákja volt.

Halála beálltakor Rényi Ferenc kanonok, székesegyházi plébános rendeletére megszólaltak a székesegyház és a Kálvária templom harangjai, hogy hírül vigyék Szatmárnémeti hívő népének: szeretett lelkipásztoruk az Úrhoz költözött. Ezzel meghalt Szatmárnémetiben az utolsó jezsuita atya. Még halála napján fölravatalozták a Kálvária templomban. A temetés február 3-án du. két órakor volt. Hogy mennyire szerették a szatmárnémeti hívek, mutatja, hogy bár munkanap volt, annyi hívő jött össze, mint a Jézus Szíve búcsún. A román rendtartomány nyolc meglévő tagjából hatan jelen voltak. Magyar részről Gedeon testvér volt ott. A gyászmisén heten koncelebráltak, köztük a román provinciális. Rényi kanonok mondta a szentbeszédet. A székesegyház kórusa énekelt. Sipos Ferenc apostoli kormányzó vezetésével mintegy hatvan pap vett részt a gyászszertartáson. Nagyon sok hívő járult szentáldozáshoz. A szentmise után négy fiatal pap vitte ki a templomból a koporsót. Szép, napos idő volt, így hatalmas menet kísérte egészen a sírig. A közös jezsuita sírba, huszonhat elődje mellé temették Ecker atyát. Hogy mennyire szerették, az most a temetésén és tavaly, 70 éves papi jubileumán is meglátszott. Az Úr adjon neki olyan jutalmat, amilyet az Ő Szíve diktál!

Confrater

Dr. SCHWEIGHOFFER GYULA GOTTFRID OCist.
(1917—1981)

Istenben boldogult testvérünk a Veszprém megyei Nagytevelen született. 1935-ben lépett a ciszterci rendbe, és 1943-ban szentelték áldozópappá. A rend budai gimnáziumában tanárkodott két évig. Az államosítás után rövid ideig még lelkészkedhetett, de 1951-ben már a budapesti Központi Papnevelő Intézet alkalmazottja. 1959-től 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig állami gimnáziumokban volt tanár. 1981-ben halt meg Budapesten.

Egyénisége, bensó világa a Központi Szemináriumban eltöltött nehéz évek alatt kapta a legnagyobb sebet. Magányos és magába fordult emberré lett. Amikor újra tanárkodni kezdhetett, fellélegzett, és belső feszültsége megcsillapodott. Pedagógiai munkájában sok megértést és melegséget kapott tanítványaitól, s nevelőként lélekformálónak, a szívek-lelkek pásztorának is érezhette magát.

Mindezek ellenére mindvégig hiányzott neki a szerzetescsalád melegsége, és magányos ember maradt. Ennek terhén kívül örökölt belső magatartása tette egyéniségét bonyolulttá. Nemcsak saját eltökéltségéért és eszményeiért kellett megküzdenie; érezte és viselte az eredet, a származás gyökereinek szívó hatalmát is. Egész életén át önazonosságát kereste. Családjának, hovatartozásának, örökölt kultúrájának a mélyeit tapogatta ki szüntelenül, arra törekedve, hogy annak elemeit tágabb környezetével és e környezet szellemi tartalmával egyensúlyba hozza.

Szerzetesi életének hűségét és nevelő munkájának lelkiismeretes alaposságát valamiféle könnyed derű és szépségre mohó szellemi becsvágy ötvözte egybe, ami érzékennyé tette az ember és világa legparányibb értékeinek felismerésére is.

Nekünk korán — mert még számítottunk rá —, súlyos műtét következtében, váratlanul, de szelíd és jó halállal szólította magához az Úr. -s -n